SØLLERØD BOGEN

1948

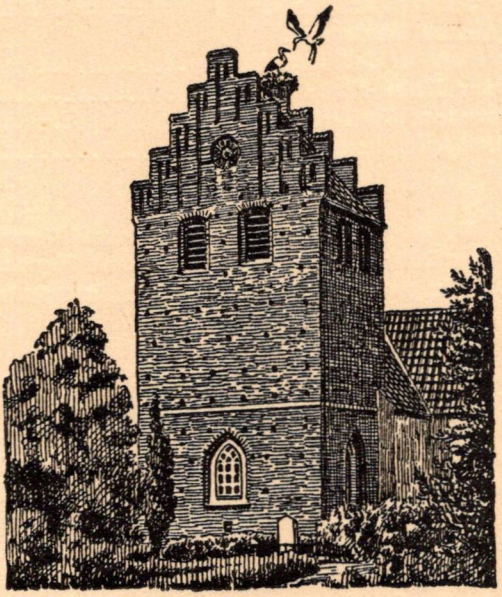

UDGIVET AF

Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

INDHOLDSFORTEGNELSE TIL SØLLERØDBOGEN 1942—47

Side

1942.

Eiler Nystrøm: Rundskue i Søllerød Kommune 9
Gunnar Knudsen: Gamle Stednavne i Søllerød Kommune 29
Erik Fischer: Søllerødlandskaber og -bygninger i Billedkunsten 49
Kirkerne i Søllerød Kommune.
Victor Hermansen: Søllerød Kirke 65
Hans Bjarne: Holte Kirke 79
A. P. Rasmussen: Vedbæk Kirke 83
A. P. Rasmussen: Nærum Kirke 85

1943.

V. Nordmann: De geologiske Forhold i Søllerød Kommune 9
Mogens Knudsen: Litterære Minder fra Søllerød Egnen 39
Mogens Lebech: Krigenes Følger for Søllerød Kommune 68

1944.

A. Howard Grøn: Skovudskiftningen i Søllerød Sogn, specielt Trørød Hegn 11
Hans Bjarne: Om Bøller og om Bøllemosen ved Skodsborg..... 31
A. Avnholt: Oldtidsminder og Oldtidsfund i Søllerød Kommune 41
Therkel Mathiassen: Udgravningerne paa Bopladsen ved Vedbæk Boldbaner 1944 73
A. Avnholt: En Hustomt under Vedbæk Strandvej 75
E. Bodenhoff: Søllerød Sø og Omgivelser for 90 Aar siden..... 80
Hans Bjarne: Rester fra Dronninggaards Storhedstid restaureres 86

1945.

A. Howard Grøn: Kartografiske Træk af Geels Skovs Historie 1763—1927 9
Hans Bjarne: Genforeningsstenen i Søllerød Kommune og dens Historie 28
A. Avnholt: Oldtidsminder og Oldtidsfund i Søllerød Kommune (Slutning) 38
Hans Bjarne: Ejendommen »Koefoedsminde« og dens Ejere 72
Hans Ellekilde: Hanne Nielsen, Danmarks dygtigste Bondekone 86

SØLLERØDBOGEN 1948

DENNE AARGANG UDGØR

1. BIND I 2. RÆKKE

SØLLERØD BOGEN
1948

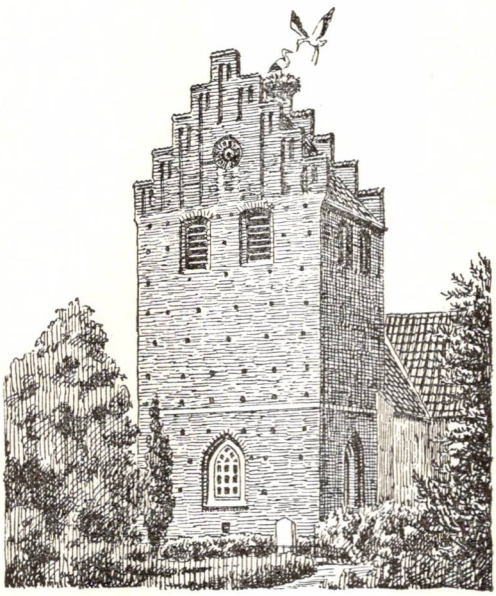

UDGIVET AF
Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune

I KOMMISSION HOS BOGHANDLER MOGENS FUNCH
HOLTE 1949

OMSLAGSTEGNING AF *P. HOLM*
CLICHÉER: WENDT & JENSENS REPRODUKTIONSANSTALT
TRYK: NIELSEN & LYDICHE (M. SIMMELKIÆR)
KØBENHAVN

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

Meddelelse til Selskabets Medlemmer 7

Søllerøds Sognepræster i luthersk Tid. Af Arkivar *Hans Ellekilde* 9

Langs Øresundskysten fra istid til nutid. Af gartner *A. Avnholt,* Vedbæk 73

Minder fra Dronninggaard. Af *Eva Drachmann* 109

Søllerød kommune i gamle dage. Billeder fra bibliothekets lokalsamling ved *Erling Hoffmeyer* 117

Holte Juleblad 1922—36. Af *Hans Ellekilde* 123

Nye Medlemmer siden 1946 127

SELSKABETS BESTYRELSE

Hans Ellekilde, arkivar, mag. art. (formand).

Erling Hoffmeyer, overbibliotekar (kasserer og sekretær).

A. Avnholt, gartner.

A. Howard Grøn, professor, dr. polit.

G. S. Jørgensen, civilingeniør.

P. Michelsen, kgl. hofjuvelér.

Carl Nielsen, viceskoleinspektør.

H. Sedivý, assurandør.

A. Undén, kontorchef.

FORRETNINGS- OG REDAKTIONSUDVALG

H. Ellekilde, E. Hoffmeyer, G. S. Jørgensen, A. Undén.

SELSKABETS KONTOR

Søllerød Kommunebibliotek, Drgs. allé 7, Holte (Tlf. Holte 1357).

MEDDELELSE TIL SELSKABETS MEDLEMMER

Hermed har Søllerød Kommunes historisk-topografiske Selskab den Glæde at tilsende Medlemmerne Aargang 1948. Den indeholder en ret udførlig Skildring af Kommunens 27 navnkendte Sognepræster i Tidsrummet 1555 til 1948 ff. De kastolske Sognepræster og den eller de første lutherske Sognepræster kendes desværre ikke. Med denne og følgende Afhandling »Langs Øresundskysten fra istid til nutid« er formentlig et Par af de allermest følelige Mangler ved Nystrøms grundlæggende Bog «Søllerød Sogn i Fortid og Nutid«, 1911, saa nogenlunde afhjulpne. Ligesom i Fjor bringer vi et lille Afsnit af *Eva Drachmanns* stærkt paaskønnede Erindringer, denne Gang fra Næsseslottet, og et Udvalg af Søllerød Kommunebiblioteks Billedsamling fra Kommunens forskellige Egne ved Overbibliotekar *Hoffmeyer*. Det sidste Ark udfyldes med en Fortegnelse over Indholdet af *Holte Juleblad* 1922 til 1936, og en Fortegnelse over de siden 1946 indmeldte 44 nye Medlemmer.

Som Bilag til Aarbogen 1948 medfølger Navneregistre til Søllerødbogens første Række, Aargangene 1942—47. Takket være en Understøttelse paa 500 Kr. fra Søllerød Sogneraad til Trykningen har Arkivar Ellekilde fuldført det af Søllerød Kommunebibliotek paabegyndte Registreringsarbejde, men da Arbejdet i Tryk fylder dobbelt saa meget som ventet, to Ark (32 Sider) i Stedet for eet Ark, haaber vi paa en yderligere Understøttelse paa 500 Kr. fra Søllerød Sogneraad. Faar vi ikke den søgte Understøttelse, kan vi desværre kun udgive en ganske lille Aarbog for 1949.

Det er derfor umuligt for Øjeblikket at give bindende Udsagn vedrørende den nye Aarbog 1949. Ved Hjælp af de historiske Annoncer i Aargang 1947 var det lykkedes saa nogenlunde at bringe det tidligere følelige Underskud ud af Verden, men denne Aargang 1948 vil formentlig igen give nyt Underskud, *hvis vi ikke faar et betydeligt Antal nye Medlemmer*. Vi beder indtrængende Medlemmerne om at hjælpe Bestyrelsen med at skaffe nye Medlemmer, hvert Medlem maa sikkert kunne skaffe mindst et nyt Medlem, saa vi naar et Skridt nærmere mod Maalet, at hver blot nogenlunde velstillet Familie i Søllerød Kommune anser det som en Selvfølge, at den er Medlem af Sognets historisk-topografiske Selskab, og derved støtter vort Arbejde for Kommunen. Vi takker de ikke helt faa, der har betalt frivilligt

Bidrag udover det ordinære beskedne aarlige Medlemsbidrag, vi kan med Sandhed sige: Smaa Gaver modtages med Taknemmelighed, store med Begærlighed. Selskabet kunde sandelig i høj Grad trænge til en Mæcen, der f. Eks. betalte systematiske Afskrifter af Folketællingslisterne fra 1787 til 1890 og systematiske Afskrifter af Kirkebøgernes Oplysninger, Afskrifter, der indgik i det paatænkte nye Centralbibliothek paa Nærumgaard for Søllerød Kommune.

De foreløbige Planer for Aargang 1949 gaar ud paa Mindeord om *Eiler Nystrøm* († 13. Oktober 1948) og hans grundlæggende Arbejde for Søllerød Sogns Historie, dets Fortrin og dets Mangler. Hvis det af tidsmæssige og økonomiske Grunde er muligt, vilde Arkivar Ellekilde gerne supplere sin Kritik af Nystrøm med et Tværsnit af Søllerød Sogn paa Grundlag af Folketællingen 1787. Gartner Avnholt fortsætter med sine Undersøgelser af Transportforhold og Kulturforhold i Vedbæk i det 19de Aarhundrede. Vi vil ogsaa søge at fremskaffe Oplysninger om Frihedskampen i Søllerød Kommune med Mindeord om dens Ofre. Der foreligger ret store Samlinger til *Familien Nimb i Holte og København,* men om disse kan fremkomme allerede 1949, beror paa Medlemstilgangen i det nye Aar. Paa Generalforsamlingen i Maj vil der blive givet Meddelelse om Selskabets Stilling til den Tid, og de foreløbige Planer vil blive fastlagte og vedtagne.

Ligesom i 1947 har vi i 1948 holdt en desværre lidet talrigt besøgt Generalforsamling i Maj med Genvalg af de Styrelsesmedlemmer, der var paa Omvalg, og vi har under Ledelse af Gartner *Avnholt* den 19de Juni haft en Udflugt til Vedbæk. Ved samledes ved Vedbæk Station, og vi saa her ud over Maglemose og dens Stenalderbopladser. Vi besøgte saa Drachmanns Vedbækhjem 1881 Villa Taarnhøj. Derefter saa vi Skuepladsen for »Odin og hans gamle Kæmper«; Frk. Rists yndige lille gamle Vedbækhus; Enrums Park med Carl den XII.s Kilde; Egebakken med dens prægtige ældgamle Egetræ, og den gamle Landingsplads ved Miramare. Vi afsluttede Skærsommerudflugten paa Lokeshøj. Vi takker Vinhandler *Jørgensen,* Taarnhøj, Automobilforhandler *Hedtoft* og Frk. *Rist* hjærteligt for udvist Gæstfrihed mod Selskabets Medlemmer.

P. S. V.
Hans Ellekilde,
Formand.

Søllerød Kirke.

SØLLERØDS SOGNEPRÆSTER I LUTHERSK TID

Af Arkivar, mag. art. *Hans Ellekilde.*

Grundlaget for vor Viden om Søllerød Sognepræster i luthersk Tid er Jordløsepræsten *S. V. Wibergs* kendte *Præstehistorie* »Personalhistoriske, statistiske og genealogiske Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie« 1871 III S. 261—63 (cit. Wib.). Her finder vi de tilgrundliggende personalhistoriske Oplysninger om de første 21 af vore 27 navnkendte lutherske Sognepræster. Jeg har haft det Held paa det Kongelige Biblioteks Læsesal at kunne anvende Gentofte-præsten *Albert Jantzens* Haandexemplar af Wiberg med mange velkomne Tilføjelser og Henvisninger. For de fire næste Præster Nr. 22 Wedel, Nr. 23 H. N. Clausen, Nr. 24 Ferdinand Jensen og

Nr. 25 Eilschou Holm er Hovedkilden *Max Grohshennig* og *Th. Hauch-Fausbølls* Præstehistorie 1883—1911 I-II (cit. *Grohsh.)*, mens Oplysningerne om de to nuværende Sognepræster Nr. 26 Provst Sparsø i Søllerød og Nr. 27 Pastor Rasmussen i Vedbæk hovedsagelig stammer fra Dansk Kirke-Stat I 1934.

Oplysningerne fra de to store Præstehistorier er for de ikke faa litterære Præsters Vedkommende udfyldt med Oplysninger fra vore to store grundlæggende og hver paa sin Maade fortræffelige *Forfatterleksika,* nemlig for Tiden indtil 1814 *H. Ehrencron-Müllers* Forfatterlexicon for Danmark, Norge og Island (fork. *EhrM.)*, for Tiden efter 1814 indtil o. 1860 *Th. H. Erslews* Forfatterlexicon, udgivet i tre Hovedbind, gældende for Tiden 1814—40, og i tre Supplementsbind, gældende Tiden for ca. 1840 til o. 1860 (cit. *Ersl.* og *Suppl.)*. Stoffet i disse to Forfatterleksika er dog ikke her anført fuldstændigt, der er i Regelen foretaget et skønsomt Udvalg.

Stoffet fra disse fire Haandbøger, udfyldt med, hvad der om enkelte af Præsterne, især de litterære, maatte findes i vore to store biografiske Lexica, *Brickas* fra Aarene 1887—1905 og *Povl Engelstofts* moderne biografiske Leksikon 1933—44 (cit. *Bricka* og *BL.)*, samt *Kraks Blaa Bog,* er delt i *tre Hovedgrupper* 1) Præstens egen Personalhistorie, 2) personalhistoriske Oplysninger om Præstens Hustru, Børn og Efterslægt og 3) Præstens litterære Virksomhed. Herudover har jeg særlig søgt at udfinde, hvad der maatte være at finde om *Visitatser* i de enkelte Præsters Kaldstid. Hovedkilderne er dels Kirkehistoriske Samlinger, 1.—6. Række (cit. *KhS.)*, dels Søllerød Kirkes *Embedsbog,* dels de private Optegnelser, der især forefindes i Biskop Mynsters Visitatsdagbøger I-II fra 1835 til 1853, udg. af Bjørn Kornerup (cit. *Mynster)*. Derudover har jeg søgt efter Ævne at udfinde Oplysninger om de enkelte Præsters rent menneskelige Karakter. En af Hovedkilderne har her været *Luxdorphs* berømte, af *Eiler Nystrøm* udgivne, Dagbøger fra Tiden o. 1745 til hans Død i 1788 — jeg gør udtrykkelig opmærksom paa, at det kun er et skønsomt Udvalg af de mange, delvis ret tilfældige Bemærkninger, jeg her anfører. Derefter kommer fra Begyndelsen af det

19de Aarhundrede Hustruernes *Dødsannoncer,* og fra det sidste Aarhundrede Gravmindesmærkerne paa Søllerød Kirkegaard. Jeg har selvfølgelig anvendt den personalhistoriske Litteratur om hver enkelt af Søllerød-præsterne, ligesom jeg har taget Hensyn til de altfor faa Oplysninger, der forefindes i *Nystrøms* Bøger om Søllerød 1911 (cit. *Nystrøm)* og Fra Nordsjællands Øresundskyst 1938 (cit. Ør.), jeg henviser paa Forhaand til det udmærkede Navneregister i sidste Bog. Derimod har jeg slet ikke foretaget egentlige, mere dybtgaaende Arkiv- eller Bibliotheksstudier til de enkelte Præsters Personalhistorie, saaledes som jeg selvfølgelig har gjort det i Søllerødbogen 1946 med Nr. 17 Caspar Johannes Boye. Det faar vente, til jeg selv Tid efter anden faar Lejlighed til at skrive fyldige Livsskildringer af de mere fremtrædende eller interessante Søllerød-præster. Jeg haaber ogsaa, at andre interesserede maa faa Lyst til at skrive mere indgaaende Levnedsbeskrivelser af de enkelte Præster i Søllerød, end der her har været Tid og Plads til. Jeg modtager selv gerne Oplysninger om, hvor de enkelte Søllerød-præster maatte være omtalt i den i Almindelighed fuldkommen uoverskuelige Erindringslitteratur, fordi man her lettest faar Oplysning om de enkelte Præsters Anskuelser og deres rent menneskelige Ejendommeligheder. Jeg kunde selv i første Række have Lyst til at skrive en mere indgaaende Levnedsbeskrivelse af Frants Wedel og hans Hustru Emma Hartmann, og alle Oplysninger specielt om de to Præstefolk vil blive modtaget med stor Tak.

Herefter gaar jeg saa over til de enkelte Søllerødpræsters Personalhistorie. Overskriften giver det *fulde Navn* og *Embedstid som Sognepræst* i Søllerød, for saa vidt den har været bekendt.

Nr. 1. *Jens Ovesen (1555-).*

I Søllerød Kirkes Embedsbog fra Aar 1800 og følgende Tid S. 14 findes Afskrift, vistnok med Nr. 14 Nyholms Haand, af «Præsterne herved Stedet efter Reformationen, saaledes, som de findes optegnet paa en i Choret hængende sort Tavle.« Det allerførste Navn, som nævnes, er: »Herr Jens Ovesen blev

Præst 1555.« Denne Tavle maa være ophængt i Kirken i Tiden o. 1700 paa Initiativ af Nr. 6 Laurits Aaskov, til Ære for hans Fader Jørgen Aaskov, hvis Præstetid angives nøjagtigt til 45 Aar, 8 Maaneder, 5 Dage. Hjemmelsmanden for Laurits Aaskovs Viden maa være hans Faders Forgænger, Hans Nielsen, hvis Fader Niels Pedersen blev Præst i 1566. Hans Nielsen har kendt Navnene paa sin Faders to Forgængere, men ikke deres nøjagtige Embedstid. Tilsammen har deres Embedstid varet 11 Aar, fra 1555 til 1566. Navnet paa den første eller de første Præster efter Reformationstiden kendes ikke, ikke heller Navne paa Præster i den katolske Tid. I Følge Kancelliets Brevbøger henlægges Kongetienden af Søllerød d. 29. September 1555 til Almindeligt Hospital i København, undtagen tre Pund Korn, som Sognepræsten i Søllerød har faaet overladt. Maaske har Jens Ovesen ved sin Embedstiltrædelse betinget sig eller udbedt sig denne sikkert tiltrængte »Lønforhøjelse«.

Nr. 2. *Hans Lauridsen (-1566).*

Hans Lauridsen var født i København, men vi kender ikke Aarstallet, ikke heller hans Forældres Stand, Stilling eller Navne. Han var først Præst i Søllerød, men vi ved ikke, hvor mange, eller rettere hvor faa Aar; han bliver paa den gamle Præstetavle nævnt som Præst før 1566. Aaret 1567 bliver han kaldet til residerende Kapellan ved Vor Frue Kirke i København, i hvilken Stilling han virkede i en lang Aarrække med ikke ringe Anseelse. I 1573 blev han tillige Sognepræst i Hvidovre. Som ældre Mand tog han efter Aar 1583 Magistergraden. Han var gift, men hans Hustrus Navn kendes ikke.

I 1587 udgav han »Sielebog, det er en christelig og nyttig Haandbog om Menniskens Siel, baade de Gudfryctigis oc de Wgudeligis«. Den udkom paa ny i Aar 1601, fem Aar efter Hans Lauridsens Død i 1596. »Han efterlod et godt Eftermæle som en vellærd, flittig og forstandig Mand«, siger Holger Rørdam om ham (Bricka X S. 140).

Hans Lauridsens Sielebog fra 1587 indeholder en Udredning af Opfattelsen af den menneskelige Sjæl i det gamle og

det nye Testamente og hos de klassiske Forfattere. Men Bogen indeholder tillige ganske mærkelige Oplysninger om samtidig dansk Folketro og Sagndigtning (sml. det Uddrag af Bogen, som Rahbek har udgivet i sit Arbejde »Læsning i blandede Æmner« III 1822 S. 514—16), hvilket Hans Lauridsen, der jo er født i København, snarest maa have lært at kende ude paa Landet i sin Menighed her i Søllerød Sogn.

Nr. 3. Niels Pedersen (1566—1606).

Om Hr. *Niels Pedersen* ved vi fra Søllerød ældre Præstetavle, at han har været Præst i Søllerød i 40 Aar fra 1566 til sin Død 1606, men om hans forbigangne Liv ved vi foreløbig kun, at han i 1563 nævnes som Skibspræst under Kong Frederik den Anden (Kh. 5. R. II 133). Han var gift, men Navnet paa hans Hustru kendes ikke. I 1584 nævnes han mellem de Præster, der deltog i Forhandlingerne paa Roskilde Landemode, og han er ligeledes Deltager i Gejstlighedens Hyldning af den lille Prins Christian (den senere Kong Christian den 4de) i Ringsted i 1584 (Kh. S. VI 405). I Følge Kancelliets Brevbøger fritages Sognepræsteembedet i Søllerød Sogn d. 22. Juli 1579 for den tidligere Pens (d. v. s. Afgift) af 18 Mark danske til Hjortholm, da Sognet i sig selv er ringe, og Præstegaarden lille. D. 27. Aug. 1581 faar Christen Vind Ordre til at tilbagebetale Kirkeværgen de 40 Mark, som Oldengæld af Søllerød Kirkeskov var takseret til, naar der var god Olden.

Nr. 4. Hans Nielsen (1606—47).

Hans Nielsen er rimeligvis født i Søllerød o. 1570, da han 1595, efter endt Uddannelse, bliver personel Kapellan hos sin Fader. Efter Faderens Død 1606 overtager han Præstekaldet, som han varetager til sin Død i Januar 1647, saaledes at han i Følge den gamle Præstetavle havde været i Embedet i Søllerød i 51½ Aar. I Følge Pastor emer. Erh. Quistgaard hedder hans Hustru Kirstine Eriksdatter og er vistnok fra Helsingør (Præstehustruer S. 42). Hans Nielsen nævnes som Deltager i Valg af den nye Konge Christian den 4des ældste Søn Chri-

stian 1608 og er til Stede ved hans Hyldning 1610 (Kh. S. VII 150). Han er ogsaa i 1628 opført paa en Liste over »fremtrædende fordrukne Præster«, »notatos ebriosos pastores« (Kh. S. VIII 385). Fra Kancelliets Brevbøger (1630—32 p. 802) ved vi, at Sognekaldets Indtægter er saa smaa, at de d. 18. Juni 1632 maa forbedres med to Pund Korn. D. 20. Apr. 1633 forbedres Kaldets Indtægter med et Pund Korn af Snesere og et Pund Korn af Stillings Kirketiende.

I 1620 lader Hans Nielsen trykke en »Nytaarsgave til Ære for Jomfru *Sophie Rantzow* (13/12 1616—16/5 1635), Datter af Befalingsmanden paa Københavns Slot Cai Rantzow (1591—1623) og hans Hustru Anna Henriksdatter Lykke til Hverringe (1595—1641, se Danm. Adels Aarb. XLVII 1930 II S. 47 og 45, sml. XL S. 525). Sophie Rantzow blev 9/6 1631 gift med Hr. Laurids Ulfeldt (1605—59) til Egeskov. Denne Nytaarsgave er udførligt beskrevet af Solveig Tunold i Nordisk tidskrift för bok- och bibliotheksväsen XXIII 1936 S. 159—60 Nr. 67. Her anfører vi dens Titel i læmpet Form: »Det Højbenedidede (dvs. velsignede) Allerhelligste Jesu Navns Beskrivelse, at i Guds og Mariæ Søn er guddommelig og menneskelig Natur ... Ærlig og velbyrdig Jomfrue, Jomfru Sophie Rantzow, ærlig og velbyrdig Mands Cai Rantzows til Rantzowsholm, Kongelig Majestæts Befalingsmands paa Kjøbenhavns Slot, og ærlige og velbyrdige Frues, Fru Annæ Lyckes Hendes Kjære Datter til Ære og en ringe Nytaars-Gave tjenstvilligen foræret af Hans Nielsen, Sognepræst til Søllerød«. Den begynder med Linien: »Jesu Christe Saligheds Horn«, sjunges med Melodi: »Som den 6. Davids Psalme sjunges med«. Den lille Dame, som fik denne fornemme Nytaarsgave, var paa det Tidspunkt ikke mere end 3 Aar gammel.

Nr. 5. *Jørgen Lauridsen Aaskov*
(11/2 ell. 24/2 1647—3/3 1690).

Hr. Jørgen Lauridsen Aaskov er født d. 25. September 1618 i Ribe, hvor hans Fader Laurids Jørgensen (d. 1640) var Borger. Faderen er muligvis en Bondesøn, stammende fra Gaarden Aaskov i Gram Sogn i det nordvestlige Sønderjyl-

land. Hans Moder *Marie* skænker 1662 et Tinbækken til Søllerød Kirke (Søllerødb. I 71, sml. S. 72). Sønnen Jørgen Aaskov gik i Skole i Ribe, indtil han 1638 sendtes til Universitetet af Rektoren Anders Pedersen Romdorph (1605—49, se Ehr. M. VII 47). Romdorphs Hustru, Dorthea Sørensdatter Vedel (o. 1620—17/1 1673), Anders Sørensen Vedels Sønnedatter, nævnes Aaskov 1668 som sin »Forvante«, dvs. Slægtning. I 1641 vendte han atter tilbage til Ribe efter Opfordring af Biskop Hans Borchardsen (1597—1643, Ehr. M. I 509), som tog ham til Lærer for fem af sine Børn. Han modtog i den Tid rigelig Understøttelse af sin Slægtning Dorothea Vedel, der efter sin første Mands Død 1649 blev gift med Apotekeren og Ordsprogsamleren Ludvig Pouch (1620—81). D. 29. Juni 1644 blev Jørgen Aaskov personel Kapellan hos Sognepræsten Hans Nielsen i Søllerød — han havde jo i Følge den gamle Præstetavle ved sin Død d. 3/3 1690 været Præst i Søllerød 45 Aar 8 Maaneder og 5 Dage. — Efter Hans Nielsens Død i 1647 blev Aaskov hans Efterfølger. Han varetog sit Embede personligt til 1679, saa overdrog han d. 27. Aug. 1679 Bestyrelsen af Embedet til sin Søn og Efterfølger *Laurits Jørgensen Aaskov*. Han døde i Søllerød d. 3. Marts 1690. Hans Hustrus Navn kendes endnu ikke, men han maa rimeligvis være blevet gift snart efter sin Ankomst til Søllerød. Hustruen havde Søllerød Kro til sin Død 1693 (Ør. 312), og *kan* være Datter af Hans Nielsen. Sml. ogsaa Ør. 665.

I 1668 udgav Aaskov sin tidligere Rektor Anders Pedersen Romdorphs Julesange, vistnok den allerførste Samling af danske Julesalmer, 63 Aar før Brorsons berømte Julesalmer af 1731. Romdorphs Samling hedder »Dechachordum jubilæum, d. e. Aandelige Jubel-Fryd efter Jesu Christi naaderige Fødsel; forestillet udi trøsterige Julesange« Kbh. 1668. Disse Julesange med tilføjede Noder havde Romdorph digtet i Aarene 1632—41 til Brug for sine Skolebørn i Ribe, naar de i Juletiden skulde synge for Døre. Der udkom en ny Udgave af Julesangene i 1669. I 1675 udgav Aaskov en Fremstilling af Jesu Christi Lidelse og Død paa Dansk, ligesom han i samme Aar udgav »Et dansk Vers over Jesu Christi Lidelse«. I 1676 udgav han et Kalenderarbejde »Calendarium synopticum«.

Næste Aar, 1677, udgav han, til Amindelse af Mette Severinsdatter Vedel, hendes Mand Christen Aagaard og hendes Forældre, Præsten Severin Andersen Vedel og Hustru Susanne Vandal Pedersdatter, et Opbyggelsesskrift, som han kaldte »Siælens aandelig Muldklæde, nogle trøstrige Sententier af Lifsens Aands Low i Christo Jesu, som hafver frigjort os fra Syndsens og Dødsens Low, med hvilcke it Guds Barn kand ideligen vænne sig til at indsvøbe sin Siæl i Jesu Vunder og Saar mod all Fristelse«. Nogle Aar efter, 1681, udgav Aaskov en omarbejdet og forøget Udgave af dette sit Opbyggelsesskrift »Siælens aandelig Muldklæde«.

Et Par Aar før, i 1679, havde han udgivet et Æredigt til Enevoldskongen, Kong Christian den Femte, med Noder. Bagi var der et græsk Digt til Ære for Kongen. Dette Æredigt havde Titlen »Ære-Palme til Konning Christian den Femte med Gudelig Ønske, Kongen til Evigvarende Høykongelig Prosperitet (dvs. Lykkefylde) og Velfært«. Et tilsvarende græsk og dansk Æredigt med latinsk Titel udgav han 1683 til Ære for Højærværdige Biskop Henrik Bornemanns Tiltrædelse af Aalborg Bispestol.

Sjællands Biskop Hans Vandal (1624—75) havde lagt Mærke til paa sine Visitatser, at Jørgen Aaskov besad fortrinlige katekesiske Ævner. Vandal opfordrede ham derfor til at udgive sine Forklaringer til Luthers lille Katekismus, for at de kunde komme andre Præster og Lærere i Stiftet til Gode. De udkom først efter Vandals Død med hans Efterfølger Biskop Baggers Anbefaling i Aaret 1679, og de har Titelen: »Catechismi Børns aandelig Melck og Tyggemad, det er: Martin Luthers liden Catechismus udi enfoldige Spørszmaal og Giensvar«. Der udkom nye Udgaver af »Tyggemad« baade 1687 og 1692, som endnu er bevaret, og der skal ogsaa have været Udgaver fra 1698 og 1708, som i saa Fald er gaaet tabt. (Sml. her Kh. S. 5 R. I 254).

I Holte Juleblad 1927 gør Fr. Vilh. Eilschou-Holm opmærksom paa, at dette Katekismusskrift er tilegnet den »agtbare og velfornemme Mand, Borger og fornemme Købmand« Thomas Jensen Dobbelsteen paa Holtegaard (Nystrøm 161, Ør. 351) hans Kone Karine Hansdatter og deres otte dydelige

kære Børn, og at Aaskov i sit Forord paa den smukkeste Maade tilegner den lille Bog til Søllerød Sognefolk:

»Iligemaade vil jeg og have Eder mine elskelige kiære Sognefolk Mænd og Kvinder, Forældre og Børn, Husbonder og Tyende her i Søllerød Sogn dette mit lidet Arbejd kiærligen tilskrevet (saasom det og Eder fremfor andre med al Rette billigen tilhører) til et stedsevarende Tegn og Udvisning paa mit taknemmelige Hjertelag til Eder alle og enhver for den berømmelige Ærbødighed og mange Velgerninger, som I mig, den Stund jeg her i Guds Ord haver arbejdet, i nogle over 30 Aar velvilligen beviist have«.

I 1682 udgiver Aaskov et opbyggeligt Skrift til Ære for Sønnen Laurids' Bryllup d. 6. Juli 1682 med Elsabet von Essen. Det har Titlen: »Eenfoldig Anledning og gudelig Erindring om Troloffvelsens aandelige Tancke-Ring, Herr. Laur. Jørgensøn Aaskow, Medarbejder i Guds Ord til Søllerøds Meenighed, samt Elsabet Marie Johan Philips-Daatter von Essen til deris Hæderlige Brude-Vielse d. 6. Juli 1682 fremsat«.

Nr. 6. *Laurits Jørgensen Aaskov (3/3 1690—27/10 1711).*

Hr. *Laurits Jørgensen Aaskov* er født 1658 i Søllerød Præstegaard, og han blev Student fra Frederiksborg Skole 1676. Han tog hurtigt sin Embedseksamen og kunde tiltræde som sin Faders Medhjælper d. 27/8 1679. Han bliver ordineret 11/1 1680, og han er lige til sin Død d. 27. Okt. 1711 Præst i Søllerød Sogn.

Han blev som lige nævnt d. 6. Juli 1682 gift med Elsabet Marie Johan Philipsdatter von Essen paa Rungstedlund. Hendes Fader blev 1693 Kromand i Søllerød (Ør. 312). Skiftet efter hende er dateret 14. Sept. 1692 (Erh. Quistgaard Præstehustruer 42). Efter sin første Kones Død er Aaskov blevet gift med Inger Hjeronymusdatter Basballe, rimeligvis Datter af Aarhuskøbmanden Hieronymus Christensen Basballe (d. o. 1710) og Gertrud Mikkelsdt. Malling (d. 1702) og Søster til den Finansdeputerede Michael Basballe (1687—1762) se BL. II 220).

Med Inger Basballe havde Hr. Aaskov Sønnen Hieronymus Lauritsen Aaskow, f. 8/2 1709, der i 1729 var Degn i Søllerød

og i 1736 blev Præst i Brøndshøj indtil sin Død d. 11. Nov. 1744. Han var Fader til den kendte Læge Urban Bruun Aaskow (1742—1806, Ehr. M. I 25—27, sml. Kh. S. 4 R IV 53). Laurits Aaskov har forfattet to latinske Æredigte til Biskop Hans O. Bagger, hvilke er trykt i hans Faders Bog: Cathecismi Børns Aandelig Melck og Tyggemad 1679.

Nr. 7. Poul Christensen Schultz (21/11 1711—8/1 1730).

Hr. Poul Christensen Schultz's Fødselsdag og Forældre er ukendte, han er rimeligvis en østjydsk Bondesøn, der er kommet sent til Studierne, for han bliver først Student fra Aarhus 1703, 24 Aar gammel. Efter sin Embedseksamen er han i tre Aar Skibspræst, og han bliver ordineret til Præst i Ostindien d. 31. Oktober 1708. Han bliver kaldet til Søllerød d. 21. Nov. 1711, og han tilbringer her Resten af sit Liv til sin Død d. 8. Januar 1730. Han giftede sig med sin Formands Enke Inger Basballe. De skænkede 1715 et Daabsfad af københavnsk Prøvesølv til Søllerød Kirke (Søllerødb. I 74). Præsteparret drev Krovirksomhed i Søllerød Kro. Nystrøm fortæller (Ør. 312), at Præstekonen fik Fæstebrev paa samme Krohus med tilhørende Krohold i Aaret 1719. »Præsteparret var aabenbart vindskibelige Folk — Hr. Povl brandskattede Husmændene, saa de klagede til Kancelliet, og man sagde om ham i Byen, at han skød Gudstjenesten ud, for at Bønderne kunde sidde des længere i Kroen«. Den djærve Stiftsprovst Morten Reenberg, berørte denne Virksomhed i sin Ligtale (se Kh. S. 3. R. III 788). Reenbergs Levnedstegner Fr. Monrad (1702—58, se Ehr. M. V 415—16) siger om ham:

»I Ligprædikener sagde han, som ellers altid, hvad han mente. Jeg erindrer især to, en som han holdt i Gentofte over Mag. Frederik Plum (død 28/5 1728) og en anden, som han holdt i Søllerød over Hr. Schultz. Hr. Schultz ejede en Kro i Byen, og man sagde, at han holdt Gudstjenesten op, at Bønderne skulde sidde des længere der og fortære. Vor Reenberg indførte denne Sag saa tydelig, at hver kunde tage og føle derpaa, saa at de Fornemme, som vare i Følget, lagde sig ned og holdt ikke deres Hoveder op. Provsten stod siden og jeg hos ham paa Moths Gaard i Søllerød, og da nogle af dem ginge forbi, uden at ville hilse dem, sagde han: »Ja saa kjøre vi bort i Guds Navn«.

Rimeligvis har Poul Schultz og Inger Basballe haft flere Børn, men vi kender kun et af dem, Datteren Lovise Schultz. Hun blev født 1728, gift 12. Nov. 1756 med Amtsforvalteren Berthel Michael Rosted (1729—1785) i Roskilde, og begravet 18. Juli 1764. Hun bliver d. 16. Juli 1761 Moder til Lægen Henrik Rosted (død 1816, se Ersl. II 700 og Suppl. II 845).

Nr. 8. *Anders Jensen Cramer (14/2 1730—19/5 1746).*

Hr. *Anders Jensen Cramer eller Kramer* er født i Randers i Marts 1705. Han er Søn af Jens Andersen Hornbech, sagtens en Bondesøn fra Byen Hornbæk ved Randers, og hans Hustru Marie Jespersen. Han blev Student fra Sorø 1723 og teologisk Kandidat d. 4. Juli 1725 med første Karakter. Han bliver Præst i Søllerød d. 14. Februar 1730, og han forbliver i Søllerød til sin Død d. 19. Maj 1746. Han bliver d. 9. Dec. 1733 gift i Frue Kirke i København med Anna Poulsdatter Badstüber. Hun er født 1714, ældste Datter af Kobbersmeden og Fabrikøren Poul Badstüber paa Nymølle (o. 1685—1762, se BL. I 618, Nystr. 231, Ør. 690). Hun overlever sin Mand i næsten 60 Aar, idet hun først dør i Asminderød d. 31. Aug. 1804.

Om Cramers Sammenstød 1734 med Søllerød Sogns pietiske Skolemester *Simon Michelsen Steenholt* (Kh. S. 3. R. III s. 815—28) ved Prinsesse Sophia Hedevigs nye Skole i Søllerød er der fortrinlige Oplysninger i en Afhandling »Til Seperatismens Historie« (Kh. S. 5 R. IV s. 429—34). Det vil dog i denne Sammenhæng føre for vidt at gaa nærmere ind paa denne Strid, skønt den giver et glimrende Nærbillede af de religiøse Tilstande her i Søllerød i Kristian den VI' første Regeringstid, hvor Repræsentanter for den gammeldagstroende Menighed tog udtrykkelig Afstand fra »den nye Tro (dvs. Pietismen), som de nu har i København«, men jeg kan forhaabentlig ved senere Lejlighed vende tilbage til dette Æmne her i Søllerødbogen.

Nr. 9. Frants Henrik Jensen Schade (3/7 1746—21/12 1753).

Hr. *Frants Henrik Jensen Schade* er født i Nordal, Trondhjems Stift i Aaret 1714. Han er Søn af residerende Capellan

i Nordal *Jens Parelius*. Han bliver Student i privat Forberedelse hos Faderen i Aaret 1732, og han faar sin theologiske Embedseksamen d. 20. April 1739. Han bliver personlig Capellan hos sin Fader i Størdalen de fire følgende Aar, saa er han et Par Aar Skibspræst. Derefter bliver han personlig Capellan hos Sognepræsten i Søllerød Hr. Anders Jensen Cramer d. 24. Dec. 1745, og han opnaar ved dennes umiddelbart paafølgende Død d. 19. Maj 1746 at blive Sognepræst i Søllerød d. 3. Juli 1746. I Søllerød var han 7½ Aar, saa kom han til Rødby og Ringsebølle paa Lolland d. 21. Dec. 1753. Her bliver han Resten af sit Liv som Sognepræst til sin Død d. 7. Marts 1776.

Ikke meget smigrende for Schade er Luxdorphs Udtalelse i hans Dagbøger (I 114) for 7. Maj 1760:

»Hr. Schade i Rødbye lod mig levere et Brev, hvori han recommanderede en Ansøgning om Beneficio paupertatis (dvs. om Begunstigelse paa Grund af Ansøgerens Fattigdom). I Brevet var hæftet en Banco-Seddel paa 50 Rdl. Jeg leverede Brev og Seddel tilbage til Commissionæren Lüdermann, som havde været Fuldmægtig hos Admiral Hagedorn. Samme Person, som havde Anseelse til at være en ærlig Karl, blev ret bestyrtset over en saa ulovlig og uanstændig Gierning, i sær af en geistlig Mand. Han lovede at sende begge Deele tilbage og give Præsten min billige Fortrydelse tilkiende«.

I sine Samlinger til de Danske Øers Laalands og Falsters Historie 1776 giver Pastor *Peder Rhode* i Utterslev sin lollandske Embedsbroder dette Skudsmaal (I S. 589):

»Hr. Franz Scade Parelius. Denne søde og angenemme Orator (dvs. behagelige Prædikant) skriver sig fra Trondhjem, hvor han er født 1715. Hans store Præste-Avling paa nogle og 20 Tdr. Hartkorn, har han sig til liden Baade overladt andre, og han, naar Embedet det tillader, smager det angenemme Landlevnet paa sin Lystgaard i Brandstolpe«.

Pastor *Jacob J. F. Friis* (1815—79), der genudgav Rhodes Samlinger i en stærkt udvidet og omarbejdet Udgave i 1859, siger meget bidsk (I s. 500) om Pastor Schade i Rødby:

»Hr. Frands Henrik Schade Parelius, han kaldte sig selv blot Schade, er født i Trondhjem, hvor Faderen da var residerende Kapellan. Faderen var lige saa ubehagelig, stridslysten og trættekær som

Sønnen, hvilken Rhode mærkeligt nok kalder »en sød og angenem Orator«; thi han blev uden Ansøgning forflyttet til Størdalen, og her var han suspenderet 1735—39 for ærerørige Beskyldninger mod Øvrigheden, men slap endelig mod at gøre Afbigt og aarlig betale 200 Dlr. i Mulkt, hvilken 1744 dog blev nedsat til 50. Hr. Schade havde altsaa ikke sin Skade fra Fremmede. Fra 1739 til 1743 var han Kapellan hos sin Fader, blev i dette Aar Skibspræst, hvorefter den bekendte Grev Danneskjold tog sig meget af ham. Imidlertid blev han dog snart kjed deraf, og Følgen var, at Hr. Schade imod sin Villie blev sendt til Rødby, hvor han snart kom i den voldsomste Strid med den residerende Kapellan, Klokker og Substitut, som efter en forargelig Proces, der stod paa 1756—62, endte med, at Sognepræsten mulcteredes paa 120 Dlr., de andre paa omtrent 30«.

Rimeligvis har Admiral Grev Frederik Danneskiold-Samsøe (1703—70), der 1742 byggede Søllerød Slot, sørget for, at Skibspræst Schade blev Sognepræst i Søllerød efter Cramers Død, men vi kender ikke noget nærmere til, hvorfor Schade faldt i Unaade 1753 og blev fjærnet fra Søllerød Sogn, Nystrøm nævner intet derom i sine Bøger om Søllerød Sogn.

Nr. 10. *Herman Hermansen Treschow (25/1 1754—19/6 1774).*

Hr. *Herman Hermansen Treschow* er Nordmand ligesom sin Forgænger, Hr. Frants Schade. Han er født d. 8. November 1705 i Lesje i Gudbrandsdalen. Han er Søn af Jernværksejer i Lesje, siden Generaltoldforvalter i Trondhjem *Herman Treschow* (1665—1723) og *Mette Margrethe Wildhagen,* f. Krenchel (1665—1727). Han er yngre Broder til den kendte Birkerød-Præst Gerhard Treschow (1703—65), Forfatter af Værket Danske Jubel-Lærere 1753 (se Ehr. M. VIII 306—08). Herman Treschow blev 1724 Student ved privat Forberedelse, og han tog d. 18. September 1730 teologisk Embedsexamen med første Karakter.

D. 7. Oktober 1735 blev han personlig Kapellan i Trondhjem ved Frue Kirke. Han kaldtes to Aar senere d. 6. September 1737 som Sognepræst til Vaage i Gudbrandsdalen, og han forflyttedes d. 26. Februar 1745 til Karise og Alslev Sognekald i Sydsjælland. Han blev kaldet til Søllerød d. 25. Januar 1754. Her i Søllerød forblev han de sidste 20 Aar af sit

Liv. Han døde her d. 19. Juni 1774 og blev begravet paa Søllerød Kirkegaard d. 23. Juni 1774.

Herman Treschow blev gift, vistnok i 1737, med *Anna Schielderup* (o. 1709—Maj 1757). Hun var Datter af Sognepræsten i Stadsbygden Hr. Hans Petersen Arentz (1670—1720, sml. Ehr. M. I 151) og Susanne Schreuder, (d. 1742). Hun blev gift med residerende Kapellan ved Frue Kirke i Trondhjem, Mag. Peter Lund (1664—1735, Ehr. M. V 218). Efter sin første Mands Død blev hun gift med Sognepræsten i Vaage Herman Treschow. Hun døde til hans store Sorg i 1757 i Søllerød Præstegaard, og hun blev begravet d. 10. Maj 1757. Hendes Mand udgav samme Aar »Sørge-Tanker over Anna Schielderup«. Af Ægteparrets Børn er to mere kendte, Præsten ved Garnisonskirken i København, Herman Treschow (11/12 1739—2/5 1797, se Ehr. M. VIII 309—11), og Højesteretsassessor, Amtmand i Roskilde Michael Treschow (5/3 1741—5/6 1816, se Erslew III 397—98).

Herman Treschows litterære Forfatterskab er ikke meget omfattende. Hans »Allerunderdanigste Sørgetanker« bliver optaget i 3. Samling af Udvalgte Vers i Anledning af Dronning Lovises Dødsfald (19/12 1751) 1752 S. 43—44. Hans Sørgetanker over Hustruen Anna Schielderup 1757 har vi omtalt. I 1764 udgiver han sit »Æreminde over Stiftbefalingsmand Holger Scheel (d. 9/3 1764, se J. Bloch Stiftamtmænd 1895 S. 4). I 1765 udkommer hans »Sørge-Tanker over Gerhard Treschow«, hans ældre Broder i Birkerød. I 1766 udgiver han »Tvende Taler; den første paa Kong Friedrich den Femtes Begravelses Dag d. 18. Martii 1766; den anden paa den forordnede Bededag for Christian den Syvendes lykkelige Regiering d. 25. Maii 1766«. Begge disse to Prædikener har naturligvis været holdt her i Søllerød Kirke.

Herman Treschow nævnes ret jævnlig i Luxdorphs berømte Dagbøger, og vi skal her anføre nogle af de mest betegnende Udtalelser.

D. 22. Maj 1763, Pinsedag. »De fleste Stole var tomme, 37 Mandfolk og 3 Qvindfolk ofrede«. Bededag d. 18. Maj 1764 holder Hr. Treschow »en ypperlig, men skarp Prædiken«. D. 13. Oktober 1765 »gjorde Hr. »Treskov« 2 Brudevielser og prædikede samt efter Be-

giæring tillyste, at en Kirkegangskone paa en usædvanlig Maade vilde holde sin Kirkegang uden at introduceres af Præsten, hvorfor han ønskede, at hun ei maatte blive syg af forfængelig Ære, hvorved hun kun blev til et Spectacul«. D. 20. September 1767 prædiker Hr. Treschow i Chorsdøren, siden Kirken staar under Bygning. D. 11. Oktober 1767 prædiker han fra den nye Prædikestol«. Første Juledag 1767 fik Hr. T. kun 6 Rd. Offer af 850 Communicantere, og han lod da Juledag 1768 hver give en Offer-Seddel, for at see, hvem der fattedes. Der var og eendeel fleere denne Gang oppe, end der pleiede«. Da Provst Jens Jacobsen Hegelund (Ehr. M. III 472 f.) visiterede d. 19. Aug. 1770, »svarte Ungdommen ham til Fornøielse«. D. 16. Marts 1774 besøgte Sønnen Prof. Treschow Luxdorph og fortalte, at hans Fader vilde resignere, dvs. tage sin Afsked. D. 19. Juni 1774 døde Hr. Treschow Kl. 10 Formiddag, og han blev begravet d. 23. Juni. D. 26. Juni 1774 holdt Provst Jacob Hviid (Ehr. M. IV 193) Bøn for den nye Efterfølger, og »da var Kirken gandske opfyldt«.

Nr. 11. *Jens Mathias Pedersen Blicher (3/8 1774—30/11 1786).*

Hr. *Jens Mathias Pedersen Blicher* var født d. 9. Juli 1743 i Stokkemarke paa Lolland. Han var Søn af Præsten *Peder Jensen Blicher* i Stokkemarke (1683—1746, se Ehr. M. I 455). Sml. ogsaa Blichers Novelle »Viinhandleren og Herremanden« 1842. (Saml. Skr. 27 S. 95 f. og S. 251, kaldet »en lærd og streng Herre«). Hans Mor var *Bodil Marie Collin* (d. 14/6 1766), Enke efter Past. Rasmus Lundt i Halsted (1681—1727) og Tolder Jacob Rahr i Nysted. Jens Blicher var ældre Broder til *Diderich Nicolai Blicher* (1746—1805, Ehr. M. I 454), der i Aarene 1781 til 1805 var Præst i Gunslev paa Nordfalster, og som var Fader til N. F. S. Grundtvigs første Hustru, Elisabeth Blicher (1787—1851). Denne Broder er omtalt af St. St. Blicher i hans Novelle »Skinsyge« 1845 (se Saml. Skr. 29 S. 170 ff. og S. 214, saml. Loll. Falsters Aarb. 1927 S. 37—38).

Jens Mathias Blicher blev Student fra Nykøbing i 1762 og teologisk Kandidat d. 15. Okt. 1770 med tredie Karakter. Han blev udnævnt til Chinapræst d. 29. Oktober 1771 og blev ordineret d. 8. November samme Aar. Han fik Sognekald i Søllerød d. 3. Aug. 1774 og blev her til sin Død d. 30. November 1786. Han var, som Luxdorph skriver i sin Dagbog for 1. December 1786, hastig død af et Stikflod fra Enke og 8 Børn.

Han blev d. 2. Okt. 1774 gift med *Cathrine Elisabeth Thestrup* (5/10 1750—23/5 1809). Hun var Datter af Rektoren i Aalborg, Georg Frederik Olsen Stampe Thestrup (1/4 1718—8/9 1778) og Anne Elisabeth Michaelsen (4/2 1720—9/12 1785).

Hr. Jens Blicher fik i sit Ægteskab 1774—1786 ikke mindre end 3 Sønner og 7 Døtre, alle fødte i Søllerød Præstegaard. Disse Børn bliver ofte nævnt i Luxdorphs Dagbøger, ligesom 7 af dem er opregnet i Aalborg-Købmanden Hans Andreas Møllers Stamtavle over Slægterne Stampe og Thestrup 1910 S. 228—29. Af disse mange Børn vil jeg nævne Sønnen *Gustav Blicher* (1778—1849). Han gik den militære Vej og blev Oberstløjtnant. Han gav sin ældste Søn sin gode Faders Navn. Denne Jens Mathias Blicher den yngre blev som Sognepræst i Durup i Saling i 1865 Fader til den kendte Digterinde *Jenny Blicher-Clausen* der i Aarene 1897 til 1901 var Præstefrue i Søllerød Præstegaard ved sit Giftermaal med Nr. 23 Pastor Henrik Nicolai Clausen.

Vi anfører kun nogle enkelte af Luxdorphs mange, oftest sympatiske, undertiden en Smule ironiske Bemærkninger om Hr. Jens Blicher i sine Dagbøger (sml. Register II s. 443):

»Den 28. August 1774 holdt Hr. Blicher sin Tiltrædelsesprædiken. Han har ei slette Gaver, men Papiret for sig. Det han talede om salig Hr. Treschow samt om sig til Meenigheden item om sin Skiæbne hidindtil i sin Bøn til Gud, var smukt og pathetisk«. — »Ved Madam Blichers første Kirkegang d. 27. Aug. 1775 efter den ældste Datter Bodil Maries Fødsel visiterede Provst Hviid. Men der var kun mødt et lidet Antal af Ungdommen, som svarede slet eller intet«. D. 22. Juni 1783 talte Hr. Blicher noget hæftig om Drukkenskab, og han oplæste Forordningen om Overdaadighed blandt Bønderne«. Den 2. Januar 1784 lægges Hørsholms Kapel ind under Søllerød Sognekald (til 1794). D. 27. Juni 1784 hører Luxdorph hans Prædiken i Hørsholm Kirke i Selskab med P. F. Suhm og Frue og flere andre. Bagefter blev der spist paa Kroen med Præst og Degn, hvor Suhm trakterede, og derefter besaae de Kokkedal.

Om Hr. Blichers Præstevirksomhed i Søllerød og Hørsholm skriver Biskop Balle i sin Visitatsbog 1785 (se Kh. S. 3 R. IV s. 765):

»Ikke faa have udmærket sig ved forstandige Svar og ved en udbredt Kundskab om Bibelhistorien. I Almindelighed svarede de fleste

ganske vel, og deres Antal var ikke stort, som kunde regnes til de Svage. Sogne-Præsten Hr. Blicher er vel begavet paa sin Prædikestol og taler med Eftertryk i et værdigt Sprog om Sandhed til Gudfrygtighed. Degnen Møller er en pyntelig god Mand, Skoleholder Røst viser Duelighed og Flid«. Fr. Vilh. Eilschou-Holm, der i Holte Juleblad for 1927 anfører et Uddrag af denne Visitats, tager vistnok deraf Anledning til at sige om Hr. Blicher. »I disse 12 Aar, han var Sognepræst i Søllerød, strømmede Folk til hans Prædikestol og lyttede til hans jævne, men vægtige Prædikener. Han fik Sognet oparbejdet og gjorde alt det godt, som hans Forgænger, Herman Treschow, efter alt at dømme, havde nedbrudt«.

Nr. 12. *Poul Danchel Bast (23/2 1787—25/4 1788).*

Hr. *Poul Danchel Bast* er født den 28. Juli 1747 i Horslunde paa Lolland. Han var Søn af Degnen *Frederik Bast* (o. 1710—54) og *Frederikke Louise Haberdorph* (o. 1715—75). Han blev Student fra Nakskov Skole 1767, han tog 1770 Baccalaurgraden, og han var i Aarene 1773—75 Alumne paa Borchs Kollegium. Han tog sin theologiske Embedsexamen den 22. Dec. 1778 med anden Karakter. Han syslede i de følgende Aar med litterær Virksomhed i København og blev først Sognepræst i Næstved den 29. Maj 1782. Her blev han i 1784 udnævnt til titulær Professor. Den 23. Februar 1787 blev han forflyttet til Søllerød, men han blev her kun et Aar og to Maaneder, saa blev han kaldet til Sognepræst ved Vor Frue Kirke i København den 25. April 1788 og blev Stiftsprovst. Han afgik ved Døden 56 Aar gammel den 5. September 1803, og han er begravet fra Frue Kirke.

Poul Danchel Bast blev som nyudnævnt Sognepræst i Næstved den 28. Oktober 1782 i Frue Kirke gift med *Charlotte Louise Iversen.* Hun var døbt i København den 28. Oktober 1752, og hun var Datter af Kantor ved Vor Frue Skole Johannes Erasmus Iversen (o. 1713—55) og Henriette Antoinette Dahlmann (1728—1812). Den unge Frue døde allerede Aaret efter Giftermaalet den 4. Oktober 1783, og hun blev begravet fra St. Mortens Kirke i Næstved den 7. Oktober 1783. Hun var yngre Søster til den kendte Boghandler og Avisudgiver Christian H. Iversen (1748—1827) i Odense. I hendes Broders »Samling af Poesier« 1785 har Rahbek skrevet en Elegi over

den unge Kvindes Død. Knap et Aar efter indgik Poul Danchel Bast et nyt Ægteskab, idet han den 11. Juni 1784 blev gift i Trinitatis Kirke i København med *Anne Abildgaard.* Hun var døbt den 26. December 1750 i Frue Kirke i København og Datter af den kendte Arkivtegner Søren Abildgaard (1718—91, se Ehr. M. I. 46—49) og Anne Margrethe Bastholm

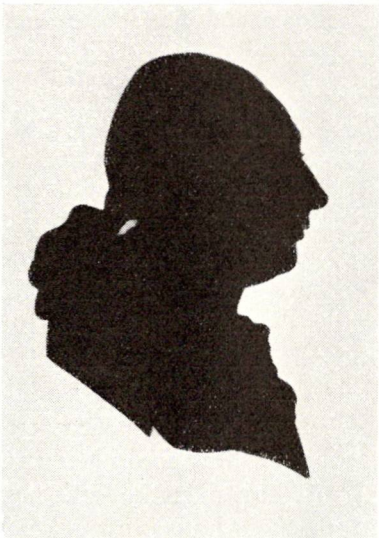

Pastor Poul Bast.

(1717—93). Hun var Søster til Maleren Nicolai Abildgaard (1743—1809). Anna Abildgaard var Præstefrue baade i Næstved, i Søllerød og siden i København. Hun overlevede sin Ægtefælle i 17 Aar, hun døde den 27. Juli 1820 og blev begravet fra Trinitatis Kirke i København. I Hjemmet blev Fruens Søstersøn, Zoologen Hans Severin Holten (1770—1805, se Ehr. M. IV 138) opdraget.

Vi forbigaar helt Basts meget vidtløftige Forfatterskab, da det slet intet har at gøre med Søllerød Sogn, og vi henviser den Interesserede til Ehrencron Müller I S. 298—99 og til de biografiske Lexika.

Om Poul Basts Præstevirksomhed i Næstved, lige før han

kom til Søllerød, skriver hans Ungdomsven Biskop *Balle* i sin Visitatsbog for 1785 (se Kh. S. 3. R. IV s. 763):

»Voxne og Børn udviste al ønskelig Kundskab. Den var samlet med fornuftig Skiønsomhed. Mange Smaa havde erhvervet sig en saa udførlig og velsammenhængende Kundskab i Bibelshistorien, at jeg næsten ikke har fundet noget paa andre Steder, som dermed kunde sættes i Ligning. Sognepræsten, Professor Bast, er en Mand af Videnskaber, som tænker vel og haver Sproget i sin Magt. Hans Foredrag var grundigt, lærerigt, vel sammensat og røbede megen Tænksomhed. Han er en meget duelig og tillige formedelst sin moralske Karakter agtværdig Mand. Hans Omgang er iblandt Høye og Lave til Velbehag og skaffer ham Agtelse«.

En helt anden Mening om Bast havde Overbibliotekar ved det Kongelige Bibliothek *E. C. Werlauff* (1781—1871, se Hist-Tidsskr. 4.R.IV s. 286):

»Bast nød ikke nogen Anseelse som geistlig Taler, men han havde forøvrigt gjort sig bekjendt ved flere Skrifter, og han havde tillige, skjøndt med ringe Held, forsøgt sig i Poesien. Han var en Mand af smukt og temmelig imponerende Ydre, men havde tillige noget forfængeligt og affecteret i sin hele Optræden, som gav Anledning til adskillige paa den Tid almindelige Anekdoter om ham. Han spurgte en Dame af tvivlsomt Rygte, hvorledes hendes *Mænd* levede, i Stedet for hendes *Mand,* og han søgte at undskylde sig med, at han paa Grund af sin Beskæftigelse med det engelske Sprog var kommet til at forveksle a og æ. Damen svarede, at saa maa Deres Højærværdighed sikkert ogsaa udtale Deres eget Navn med æ (altsaa Bæst). Kort før hans Død 1803 ønskede en teologisk Kandidat Oplysning om et Landsbykald, Bast engang havde haft. Bast angav ham da, hvor stort Kaldet i Almindelighed kunde være, og han tilføjede: »Lykkes det Dem at gjøre Dem meget yndet af Menigheden, kan De vel drive Indtægterne til omtrent 1000 Rigsdaler; jeg havde over 1200!« — Der kan sikkert kun være Tale om Søllerød Sognekald, Basts eneste Landsbykald«.

»Poul Bast var i øvrigt tro i sit Kald og virkede bogstavelig til sidste Stund«, skriver *L. N. Fallesen* om ham i Theologisk Maanedsskrift 1803 S. 469. »Thi da han 13. Søndag efter Trinitatis 1803 med Møje havde besteget Prædikestolen og var kommet noget hen i Fadervor før Prædiken, overfaldt et apoplektisk Tilfælde ham, saa han segnede; men dog vel-

signede han endnu Menigheden, før Mælet ganske forgik ham. Han døde netop 24 Timer derefter (sml. Kh.S.4.R.II s. 734). Han havde gennemgaaet mange Sygdomme og mange dermed forenede Genvordigheder. Han var en sand Menneskeven, der gjorde de Trængende meget godt. Da hans Lig blev baaret gennem Frue Kirke for at begraves paa Kirkegaarden, holdt hans Ungdomsven Biskop Balle en skøn Parentation over ham, og Søndagen efter anmeldte H. G. Clausen hans Dødsfald i en meget skøn Prædiken over I Thess. 4, 13.

Paa tilsvarende Maade udtaler Malthe Møller sig i Københavns lærde Efterretninger for 1803 s. 527. »Han blev pludselig paa Prædikestolen den 4. September overvældet af saa hæftige Smerter, at han kun med afbrudte Ord formaaede at sige: »Jeg føler — at det er sidste Gang — og takker Menigheden for al dens Godhed imod mig!« Derpaa blev han baaren ned af Prædikestolen til sit Hus, hvor han den følgende Morgen døde«. Jeg henviser sluttelig til den Karakteristik af Bast, som Bjørn Kornerup har givet i sin Bog »Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie 1929 s. 309—10.

Nr. 13. *Peder Gutfeld (13/6 1788—2/10 1789).*

Hr. *Peder Gutfeld* er født d. 11. December 1727 i Bregnerød Kro i Farum Sogn. Hans Fader blev siden Ridefoged paa Esrom, men han døde, før Sønnen var 10 Aar gammel. Drengen blev sat i Frederiksborg Skole 1737, men 1744 flygtede han fra Skolen og lod sig hverve. I 3—4 Aar gjorde han Tjeneste ved Jydske Regiment, men saa tog han den Beslutning at vende tilbage til sin gamle Skole, hvorfra han blev Student i 1749. Han havde baade Regensen og Kommunitet, og han ernærede sig som Informator (Kh. S. 4.R. I 760). I 1752 tog han Baccalaurgraden og den 10. Maj 1755 sin teologiske Embedsexamen med tredie Karakter. Samme Aar d. 29. Aug. blev han Kapellan paa St. Croix og den 20. Aug. 1756 Kompastor paa St. Croix (se Kh. S. 4. R. II 75—78). Paa de vestindiske Øer opholdt han sig i tre Aar, saa vendte han tilbage til Danmark. Han blev hele sin øvrige Levetid Præst i Sønderjylland, med Undtagelse af de 16 Maaneder, hvor han havde

Embede i Søllerød. D. 27. Oktober 1758 blev han Sognepræst i Toftlund. Knap to Aar senere, d. 18. Juli 1760, fik han Løfte om at blive kaldet til Bevtoft og Tislund. Han tiltraadte Embedet efter Svigerfaderen Augustinus Chrystalsins Død d. 5/3 1761, og han var Præst her i 27 Aar. Atten Aar efter sin Tiltræden af Præsteembedet i Bevtoft blev han i 1779 Provst. D. 13. Juni 1788 blev han Sognepræst i Søllerød, og d. 10. August 1788 blev han indsat i sit Kald i Søllerød af sin Forgænger, Professor Bast. Allerede Aaret efter rystede han Nordsjællands Støv af sine Fødder og søgte tilbage til Sønderjylland, hvor han d. 2. Oktober 1789 blev Præst i Skærbæk. I dette Embede døde han d. 15. December 1797.

Han blev i 1761 gift med *Christiane Chrystalsin*. Hun var Datter af hans Forgænger i Bevtoftembedet, Augustinus Chrystalsin (1697—5/3 1761) og hans Hustru Magdalene Boldich, født Eichel. Hans første Hustru døde allerede 1762, efter at hun d. 9. Okt. 1761 havde født ham den som Holmens Provst siden bekendte Søn *Fred. Carl Gutfeld* (1761—1823). Da Pastor Gutfeld siden vilde ægte hendes yngre Søster *Anna Pouline* (1734—1813), mødte der ham svære Hindringer. Efter den da gældende Lovgivning var det nemlig ikke tilladt nogen at ægte sin afdøde Kones Søster. Gutfeld søgte baade det danske og det tyske Kancelli om Dispensation, men han fik bestemt Afslag. Men saa udkom i Struensees Tid Forordningen af 27. Dec. 1770, hvorved slige Ægteskaber blev tilladt, og nu kunde Gutfeld endelig ægte den længe ønskede Brud. I Følge Hist. Tidssk. 5. R. 1V 290—92 var Enkeprovstinde Chrystalsins Ansøgning for sin Datter om at maatte ægte Gutfeld den direkte Anledning til Forordningen af 27. December 1770. Kong Christian den 7de, der før Udbruddet af sin Sindssyge ikke var saa tosset endda, gav Ansøgningen følgende Paategning:

»Dette at gifte sig med sin kones søster, søskendebarn og næstsøskendebarn skal en gang for alle være tilladt uden at forlange dispensation, og dette skal kommuniceres det tyske kancelli for at publicere en ligelydende forordning om denne sag. Ch.«.

Peder Gutfeld har udgivet »Indgangs-Tale over 1. Joh. Epist. 4, 11 ved sit præstelige Embedes Tiltrædelse paa 3. Søn-

dag efter Hell.-Tre-Kongers Dag d. 25. Januar 1756«. Ti Aar senere udgiver han i Anledning af Kong Frederik den Femtes Død (14/1 1766) »En faderlig Konges bedrøvelige, men derhos trøsterige Afskeeds-Ord til sit efterladte Rige i Anl. af Kong Frederik V.'s Død for Bevtoft og Tislund Menigheder forestillet«. I Aarene 1767 til 1768 fører han en offentlig Debat med sin Kollega *Otto Riese* (1697—1779), Præst i Agerskov i Aarene 1747 til 1779 (se Ehr. M. VII 27—28) om det kopernikanske Verdenssystem i en lang Række Indlæg fra begge Sider. Gutfeld er Tilhænger af Tycho Brahes urigtige Opfattelse, at Jorden er Verdenssystemets Midtpunkt, og derfor ubevægelig i Forhold til Sol, Maane, Planeter og Fixstjærner. Han vender sig mod Otto Riese, der som Kopernikaner holder paa, at Jorden gaar rundt om Solen. Vi nævner kun det første af Gutfelds mange Indlæg: »Atlethophili Beviis imod Orthophilum (d. v. s. Riese), at Copernicanernes Mening om Jordens Bevægelse aabenbare imodsiges og negtes baade af den Hellige Skrift, og af daglig Forfarenhed« (d. v. s. Erfaring). Haderslev 1767.

Endnu et lille Arbejde har Peter Gutfeld udgivet i 1779, nemlig »Synodal-Prædiken over Galaterne v. 1. 3. 5.«

Degnen *Herlov Dalhoff* (1725—92) i Hvirring fortæller om hans Drengeaar i Hillerød (Kh. S. 6. R. II 113—14):

»Som faderløs kom han til Frederiksborg 1737 og gratis logerede hos min Moder i to Aar. Han havde et opvakt Hoved og var en flittig Discipel indtil 1744, da han, sat paa 2den Part i Mæster-Lectie, gav sig til det Militære. Han marcherede til Rendsborg med det Compagni, som et Par Aar havde ligget i Frederiksborg. I Rendsborg informerede han i Latin og Græsk sin Kompagnichef, Kaptajn Grolovs to Sønner. Derfor fik han sin Dimission 1748 og begav sig til Frederiksborg Skole igen. Derfra blev han dimitteret af Rektor Schrøder 1749«. I 1783 besøgte Dalhoff ham i Bevtoft Præstegaard og siger om ham: »Han er en meget belæst og respektabel Mand og nu lige saa stor Fjende af Lystighed som før af Alvorlighed. (Sml. Kh. S. 6. R. II 153, en skæmtende Gravskrift 1744 over hans Kammerat, vistnok den senere Degn i Rye og Sonnerup, Jørgen Pedersen)«.

Derimod fremhæver hans Embedsbroder, den tidligere Stepping-Kapellan *Peder Rhode* i sin Haderslev Amts-Beskrivelse 1775 hans Munterhed: »Gid denne muntre Mand maa

opmuntre mange til oprigtig Gudsfrygt, hvilket han ogsaa med stor Aarvaagenhed og Flid attraar«. Jeg henviser til den sympatiske Karakteristik af Gutfeld, især som St. Croix-Præst, som Holger Rørdam har givet i Kh. S. 4. R. II S.75—78.

Nr. 14. *Christopher Nyholm (7/5 1790—9/1 1801).*

Hr. *Christopher Nyholm* er født d. 2. December 1750 i Slaglille Præstegaard ved Sorø. Han var Søn af Pastor *Christopher Nyholm* (1712—68) og *Else Birgitte Schrøder* (1727—1794), Datter af Jubellæreren, Professor og Rektor Johannes Schrøder i Hillerød (1696—1774). Chr. Nyholm blev Student fra Frederiksborg Skole, blot 17 Aar gammel i 1767, og han var i nogen Tid Alumne paa Ehlers Kollegium. I April 1774 tog han teologisk Embedseksamen med anden Karakter. Han blev d. 30. Jan. 1777 residerende Kapellan i Sæby og blev 15. Maj 1780 Sognepræst paa Sjællands Odde. D. 14. Maj 1783 kom han til Munkebjergby og Bromme ved Sorø. 6½ Aar senere kom han d. 27. Nov. 1789 til Aaker paa Bornholm. Knap et halvt Aar efter fik han d. 7. Maj 1790 Søllerød Sognekald, hvor han slog sig til Ro i næsten 11 Aar. Saa blev han d. 9. Jan. 1801 kaldet til Sognepræst i Nyborg. D. 15. Nov. 1811 fik han Rang med Københavns Sognepræster. Han blev i Nyborg Resten af sit Liv, og han blev d. 26. August 1825 efter Ansøgning afskediget i Naade og med Pension, næsten 75 Aar gammel. Allerede Aaret efter døde han d. 15. Nov. 1826 i Nyborg.

Han blev d. 14. Juli 1779 gift i Sæby med *Beate Jacobine Würnfeldt* (1759—6/7 1821). Hun var Datter af Købmand og Godsejer Frederik Würnfeldt (11/6 1722—27/8 1769) til Leerbæk og Skaarupgaard og hans Hustru Karen Sørensdatter. I Følge Højesteretsassessor *C. K. V. Nyholms* Optegnelser om Familien Familien Nyholm 1897 S. 46—73 havde han 8 Sønner og 4 Døtre, hvoraf 11 opnaaede voksen Alder. Vi nævner kun de to ældste Sønner. Hans ældste Søn Frederik Würnfeldt Nyholm (f. 18/3 1780) var Kaptajn i det ostindiske Kompagni og efterlod, da han led Skibbrud i Marts 1809, sin Fader en Formue af 79.000 Rd., og sin Forlovede Nikoline Petrine Hjelte 30.000 Rd. (sml. Søllerødb. 1947 s. 55—64). Faderens store Arv

gik helt tabt ved hans blinde Tillid til sin Fætter Anton Topp, der lod Formuen gaa tabt ved vilde Spekulationer. Pastor Nyholms næstældste Søn Christopher Nyholm den yngre (1781—1859) blev Faderens Efterfølger som Sognepræst i Nyborg. Det var denne Nyholm, som viede »den gamle General«, daværende Løjtnant F. Gotthold v. Müller til Generalsdatteren

Pastor Christopher Nyholm.

Marie v. Gähler paa Herregaarden Oppy i Nordfrankrig d. 21. April 1818 (se Søllerødbogen 1947 S. 67). Nyholm nævner dog slet intet derom i sine af Sønnen C . K. V. Nyholm udgivne læseværdige Optegnelser fra et Ophold i Frankrig fra 1815—1818, Kbh. 1897; men han nævner de af Müller omtalte Feltgudstjenester 23/5 1816 og 29/12 1816.

Christopher Nyholm d. ældre udgiver 1776 som teologisk Kandidat »En hellig Tale holden for det Kongelige Herskab over Acta (dvs. Apostlenes Gerninger) X 34—41, paa anden Paaskedag 1776. Som Præst i Odden udgiver han »Fire Prædikener holdte til Aftensang i Sæby Kirke«. Kbh. 1782. Som Præst i Munkebjergby udgiver han »Forslag til Religions-Kundskabens Udbredelse paa Landet« 1785 samt i samme Aar »Svar

paa Adskilliges Samtaler og Anmærkninger i Anledning af dette Forslag«. Som Præst i Søllerød udgiver han »En Afskeeds-Tale, holden i Munkebierbye og Bromme Kirker«, Kbh. 1790. Fra Søllerødtiden stammer ogsaa hans Forslag »Forandring ved den offentlige Gudstjeneste, et Forsøg« 1799, skreset ud fra Uvilje mod Pietismen og Sympati for Rationalismen.

Som Præst i Nyborg udgiver han 1801 en Mindetale for Slaget paa Reden den 2. April, holden ved den af Skuespiller Knudsen den 4. September 1801 foranstaltede Høitidelighed til Hæder for de Faldne den 2den April«. (Odense 1801). Han udgiver i 1806 »Sørge-Tale over residerende Capellan Peter Thonbo« og i 1814 »Sørge-tale ved Rektor E. C. Munthes Lig, holden paa Nyborg lærde Skoles Auditorium d. 16. Marts 1814. Endelig udgiver han i 1816 en Prædiken med denne ubehjælpsomme Titel »I Anledning af Bibel-Selskabet er denne Prædiken holdet i Nyborg Kirke 3. Søndag efter Trin. 1816«.

Om Nyholms Præstevirksomhed i Søllerød skriver Biskop Balle i sin Visitatsbog for Maj 1799 (se Kh. S. 3 R. IV s. 6):

»Sognepræsten Hr. Nyeholm prædikede med Veltalenhed og moralsk Eftertryk, men lidet evangelisk. Han katekiserer meget godt og messer vel. Degnen Müller spiller Orgelet, men begynder at blive uefterrettelig, da han skal være forfalden, og han kan slet intet katekisere. Den nye (dvs. den Evangelisk-Christelige) Psalmebog blev her brugt, men Degnens Forvirring voldte Uorden. Ungdommen var ikke talrig. Adskillige svarede meget godt, med Forstand og Færdighed. Her er ej mere det forrige Liv og Lys (Balle mener naturligvis som i Pastor Blichers Tid) en Følge af Religionsforagt, som forplantes fra Kjøbenhavn ved Dagens Pjecer og ved de lysterende Kjøbenhavnere (dvs. K. paa Udflugt)«.

I en Afhandling »Danmarks ældste Præstegaard« (Svendborg Amts Aarbog 1925 S. 74—79) oplyser Pastor *Løgstrup:*

»I Nyborgs Embedsbog har Nyholm selv skrevet: »10 Aar i Søllerød. Aa, Gud give, at jeg havde blevet. Dette søgte jeg, fordi jeg havde troet at faa mine mange Børn vel opdragne, men desværre! jeg fandt ikke, hvad jeg søgte«. Hans Søn Christopher Nyholm den yngre skriver i Embedsbogen om sin Fader: »Manden kunde aldrig glemme det skjønne Søllerød, hvor han havde levet i fortrolig Omgang med Pet. Fr. Suhm og Chr. Colbjørnsen, Peter Hersleb Graah og flere af Da-

tidens Ædleste. Imidlertid var hans Liv ikke i Nyborg uden Glæder; ogsaa her nød han Agtelse og Venskab af mange Gode. Højt skattede han de hedengangne Biskopper Bloch og Plum og levede med dem i nøje Venskab. Megen Glæde nød han af den lille Lund i Præstens Vænge, der altid blev hans kjæreste Hvile paa lange Spadsereture«. Om Faderens sidste Aar siger Sønnen: »Det ulykkelige Tab af en Formue paa 79.000 Rigsdaler, hvilket han aldrig havde ahnet, tilligemed min Moders Død i 1821 svækkede hans Legems og Sjæls Kræfter. Den 11. November 1826 gik han 76 Aar gammel over til Evigheden«. I sin Velmagts Dage var Nyholm en smuk Mand af et stateligt Ydre med et ualmindeligt og klangfuldt Organ. Man sagde i Nyborg, at naar Nyholm skændte paa sin Avlskarl, kunde det høres ned til Skibsbroen, men naar han prædikede i Kirken, kunde det høres over hele Byen.

Foruden hans Sønnesøn Højesteretsassessor C. K. V. Nyholm har ogsaa Auditør Søren B. Nyholm i »Mænd af Slægten 1933 S. 33—36 givet en Karakteristik af den ældre Nyholm under Titlen »Den Nyborg-Sognepræst«.

Nr. 15. *Nicolai Ulrik Bach (20/2 1801—24/4 1823).*

Hr. *Nicolai Ulrik Bach* er født paa Sophienberg i Nordsjælland d. 7. Februar 1755. Han var Søn af *Chr. Bach,* senere kongelig Gartner paa Vallø og Hustru *Mariane Krag.* Han blev Student fra Roskilde 1774 og theologisk Kandidat allerede d. 16. Dec. 1777. Han blev Magister i 1780. Først d. 26. Maj 1784 blev han residerende Kapellan i Køge og Ølsebymagle og ordineret d. 23. Juni samme Aar. D. 14. Aug. 1789 blev han residerende Kapellan til Aalborg Vor Frue Kirke og N. Tranders. Han blev udnævnt til Sognepræst i Søllerød d. 20. Februar 1801, og han var her til sin Død d. 24. April 1823.

Pastor Nicolai Ulrich Bach blev den 30. Aug. 1784 gift med *Vibekke Kirstine Marie Røstvig* (f. o. 1764). Hun offentliggør i Adresse Avisen for 24. April 1823 sin Mands Dødsfald paa følgende Maade:

»Onsdag den 23de April forlod min kiære og retskafne Mand, Magister Bach, Sognepræst i Søllerød dette jordiske Liv efter langvarig Svaghed og 4 Ugers Sygeleie. I 39 Aar var han Præst og min Ledsager paa Livets Bane. Af vore tvende Døtre modtager den ene ham

i Evigheden, den anden begræder med mig hans Tab; dette Dødsfald bekiendtgøres herved sørgeligst for Slægt og Venner, om hvis Deltagelse jeg i min svage Alderdom er forvisset.

W. Bach, født Røstvig.

Aaret efter i 1824 skænkede hun et Hus paa Præstegaardens Mark til Enkesæde for Kaldet. (Se Hjort Lorenzens Repertorium over Legater 1896 II 103).

Dette Enkesæde blev siden i Følge Embedsbogen ved Dec. Termin 1834 solgt til Kromanden Moos i Søllerød Sogn for 100 Rigsdaler, og Renterne af dette Beløb tilfalder en Enke paa Kaldet.

Fru Vibeke Bach dør d. 6. Jan. 1827, og hendes Død bliver bekendtgjort i Adresseavisen for 15. Januar 1827 af hendes dybtsørgende Datter, Jomfru Christiane Bach (sml. Søllerødbogen 1945 s. 78).

I Kirkehistoriske Samlinger VIII 612 henvises der til en Angivelse af Indkomsterne ved Frue Kirkes Kapellani i Aalborg 1792, som N. U. Bach har foretaget.

Søllerød Sogns Embedsbog er i Pastor Bachs Tid ført med største Samvittighedsfuldhed og Flid, men det synes, som om Bach slet ikke har ævnet at samle Menigheden om sin Prædikestol, og selv, naar der var Bispevisitats, holdt den sig borte.

»Biskop *Balle* lader saaledes indføre i Embedsbogen (S. 17), at han »den 17de Maij 1805 visiterede for femte Gang i Søllerød Kirke. Saare faa af Meenigheden havde indfundet sig. Mere end den Halve Deel af Ungdommen var udeblevet. Adskillige af de indfundne vidste noget af den Bibelske Historie, læste meget vel i Bog og havde lært smukke Psalmer. Jeg tilønsker den flittige Kirkens Lærer Hr. Mag. Bach megen Naade og Velsignelse af Gud, til at fremme sand Oplysning og udbrede Lærelyst, forenet med Dyd og Gudsfrygt i Menigheden«. Biskop *Frederik Münter* lader indføre i Embedsbogen, at han »d. 18de Juni 1811 visiterede i Søllerød Kirke. Af dem confirmerede Ungdom vare 44, af de ældre i Menigheden saare faae tilstede, hvorfor jeg anmodede Sognepræsten, Hr. Magister Bach, at tilkiendegive Menigheden min Bedrøvelse over den Ligegyldighed, den viste.. Jeg haaber, at alvorlig Overholdelse af Cathechisationen vil bidrage meget til at forbedre Religionskundskaben i dette Sogn, ligesom og den opvoksende Ungdom vil dannes bedre i Skolerne, end den nuværende er bleven«. Bedre tilfreds er Biskop Münter ved sin anden

Visitats d. 23. Juni 1821. Her havde han den Glæde at finde »antagelig Religionskundskab hos den talrigt forsamlede Ungdom. Men Boglæsningen var næsten forsømt, ej heller vare mange Psalmer lærte. Med Skolerne, som fremstilledes efter Visitationen, havde jeg Aarsag til at være vel tilfreds. Gud lade frugtbar Religionskundskab fremmes alt mere og mere i denne Menighed. At dette vil skee, derom giver mig det her oprettede Bibelselskab et sikkert Haab«.

Nr. 16. *Jens Hansen Frechland (29/8 1823—20/1 1826).*

Hr. *Jens Hansen Frechland* var født 1772 i Horsens og blev døbt her d. 10. Juli 1772. Han var Søn af Købmand *Hans Frechland* og *Maren Pedersdatter*. I sit 15de Aar optoges han som Discipel i sin Fødeby Horsens lærde Skole, og han blev Student i 1794. Han tog teologisk Embedsexamen d. 12. Juli 1797 med anden Karakter, og det paa Grund af den skriftlige Opgave. D. 23. og 24. Aug. 1800 aflagde han de to praktiske Prøver i Talekunst og Katekisation, begge med første Karakter. D. 29. Aug. 1800 blev han Skibspræst paa den kongelige Flaade. D. 15. Maj 1810 blev han Sognepræst paa Frederiksberg og Hvidovre, og han fik d. 7. Maj 1813 Rang med Københavns Sognepræster. Han blev Sognepræst i Søllerød d. 29. August 1823, og her levede han til sin Død d. 20. Januar 1826.

Han var gift med *Anna Christine Nissen* (døbt i København 17/9 1770, død 11/3 1834). Hun var Datter af en islandsk Arbejdskarl Christian Nissen og hans Hustru Anne Cathrine. Hun bekendtgør i Adresse Avisen d. 23. Jan. 1826 sin Mands Død med følgende Ord:

»At det har behaget den alvise Gud Natten imellem den 19de og 20de Januar, ved en pludselig Død at bortkalde min kjære Mand Jens Frechland i en Alder af 53½ Aar, efterladende mig med fire uforsørgede Børn, undlader jeg ikke sørgeligst at bekendtgiøre«.

Af de fire Børn kender vi Navnene paa de to: Datteren Axeline Frechland blev gift med cand. jur. Nikolaj Falkman-Petersen (1805—1848, se Selmer Nekrol. Saml. I 79 f.), hvem hun overlevede. Hans Datter Betsy, f. o. 1810, blev gift med Rektor A. Hysing i Laurvik og døde 17/2 1897 i Laurvik, næsten 87 Aar gammel.

Frechlands første selvstændige Arbejde udkom 1801, skrevet af ham som Skibspræst. »Hvilke Følelser bør vi under nærværende Omstændigheder være besiælede af? Prædiken holden for den af Kammerherre Bille kommanderede Eskadre d. 12te April 1801«. Aaret efter udgav han »Prædikener holdne ved høitidelige Leiligheder for Nicolai Menighed«, Fredericia 1802. I 1800 havde han skrevet en Afhandling »Bør Børn undervises i Religionen, især den aabenbarede, efter vore brugelige systematiske Lærebøger?« (trykt i »Minerva« 1800 III 129—45).

Han har i 1807 skrevet en lille Bog »Frideriksbergs Skiebne under Kjøbenhavns Beleiring af Engellænderne i Aug. og September 1807«.

Frechland var stærkt interesseret i Naturhistorie og Landøkonomi. Han udgav 1803 en Oversættelse af »H. Sander over det Store og Skjønne i Naturen«. Særlig Interesse havde han for de klassiske landøkonomiske Skribenter. Han udgav i 1806—07 L. J. Moderatus Columellas Værk om Landøkonomien, oversat og oplyst med Anmærkninger. Den blev efterfulgt af en ny Oversættelse »P. Virgilius Maro om Landbrug«, oversat med oplysende Anmærkninger 1813. En Prøve af denne Virgil-Oversættelse 1ste Bog var udkommet i Særtryk 1808.

En Række Smaa-afhandlinger vidner om Frechlands levende Interesse for Landbrug og almindelig Landøkonomi. Ikke mindst Bierne havde hans Kærlighed, han udgav saaledes i 1819 en Bog med Kobbere »Om Stuebier i Glaskuber«. Han skrev om »Reengjørelse hos Bier« (Landoekon. Tid. V S. 303—06) og om »Bivokset« (Den oekonomiske Correspondent II Nr. 27). I hans Dødsaar 1823 udkom en latinsk Afhandling om »Rigdommen paa Korn i de gamle Tider, sammenlignet med vore Tiders Maal, bragte for Lyset fra saa vel hellige som profane Skrifter«. Den blev offentliggjort i Wiener-Universitetets naturvidenskabelige Skriftrække 12. Bd. II S. 845—68.

Frechland havde ogsaa Interesse udenfor Theologien og Landøkonomien. Han skrev »Forslag til vore Sproggrandskere« (Nyeste Skilderi af Kjøbenhavn 1809 Nr. 4) og om »Ædel Daad« i 1812 Nr. 13. I 1804 oversatte han i Iris og Hebe IV 146—55 en tysk Afhandling af J. G. Rosenmüller: »Hvor

daarligt og strafværdigt det er, naar Forældrene tvinge deres Børn til ægteskabelig Forbindelse«.

Nr. 17. *Caspar Johannes Boye (19/5 1826—22/7 1835).*

I Søllerødbogen for 1946 S. 51—84 har jeg givet en saa fyldig og indgaaende Redegørelse for *C. J. Boyes* Liv og Digtervirksomhed, at det ikke vil være rimeligt at gentage den her, blot i Uddrag, jeg vil i Stedet for anføre et Par Udtalelser fra *H. C. Andersen,* som jeg i 1946 desværre ikke kendte. H. C. Andersen skriver d. 9. August 1833 til Fru Boye i Søllerød (se Brevveksling med Jonas Collin den ældre 1945 I S. 89 flg.) bl. a. flg.:

»Paris ligger dog et godt Stykke fra Søllerød! .... jeg har i Frankerige endnu ikke seet saa smuk en Egn som den ved Præsteboligen i Søllerød. .... Hvorledes lever Deres Ægtemages anden Kone, jeg mener hans Muse, jeg haaber snart at høre om Shakespeare i London! (sml. Søllerødb. 1946, S. 58). Een af mine Venner har skrevet til mig om de smukke Psalmer, der ere kommet ud (sml. Søllerødb. 1946, S. 69), jeg længes efter at læse dem, men herude seer man aldrig en dansk Bog. Hils ham ret hjerteligt fra mig samt alle Børnene, især min lille Kjærlighed: Margaritha! Lev ret vel! Deres trofaste Andersen«.

Tyve Aar senere skriver H. C. Andersen d. 18. Aug. 1853 fra Silkeborg til Jonna Stampe om Boyes Død af Kolera 6/7 1853 (et Brev trykt i Otto Bisgaard: Fra Silkeborgs Nybyggertid 1935 S. 173):

»Boye synes at være død saa velsignet rolig. Jeg fik i Dag et Brev fra Maria Boye og hun skrev deri, »hans Død var saa himmelsk blid, han var jo ogsaa moden for Himlen. Da Fenger kom om Aftenen spurgte Boye ham paa Ære og Samvittighed, om han kunde leve. Da denne svarede han troede det ikke, var han saa velsignet og Gud hengiven, trak selv sit Uhr op for sidste Gang, han talte saa venlig til dem alle. Jeg Stakkel kunde jo ikke høre ham (Fru Maria var næsten døv), men han tog min Haand mellem sine dødsklamme Hænder og trykkede dem saa kjærligt, det var hans Afsked til mig!« — Med faae Ord har Fru Boye saa tro, saa deiligt givet mig her hans sidste, smukke Stund ....«.

Lad mig ogsaa nævne, at Biskop Fr. Münter har ladet indføre i Søllerød Embedsbog:

»I Søllerød Kirke, hvor jeg visiterede d. 5. Juni 1828, fandt jeg en fortrinlig vel undervist Ungdom, som i alle Maader svarede til mine Forventninger. Gud give den indsigtsfulde og velbegavede Lærer fremdeles Kraft til at virke med Held og Velsignelse«.

Caspar Johannes Boye.

Nr. 18. *Peter Rosenstand Kall (18/9 1835—22/1 1836).*

Hr. *Peter Rosenstand Kall* er født i København d. 18. September 1784. Han er Søn af den kendte Historiker, Professor, Etatsraad *Abraham Kall* (1743—1821) og *Marie Anna Sophie Rosenstand-Goiske* (1749—1825). Han blev Student Aar 1800, blot 16 Aar gammel, og teologisk Kandidat d. 23. April 1804, ikke 20 Aar gammel, med Udmærkelse. Først ti Aar senere faar han Præstekald i Ejby-Daastrup d. 18. Marts 1814, og han bliver ordineret d. 29. April 1814. Han er Præst i Ejby i over 21 Aar, og han faar saa Sognekald i Søllerød d. 18. Sept. 1835, men han døde efter kun fire Maaneders Forløb d. 22. Jan. 1836 og bliver begravet paa Søllerød Kirkegaard.

Han bliver gift i Frue Kirke i København d. 27. Okt. 1815 med *Anna Dorthea Müller* (1798—23/8 1864). Hun bekendtgør sin Mands Død i Adresse Avisen for 25. Januar 1836 med følgende Ord:

»Natten imellem den 21de og 22de Januar 1836 døde min elskede Mand, Peder Rosenstand Kall, af et apoplectisk Tilfælde, i sit 52de Aar, faa Uger efter, at han havde faaet sit inderlige Ønske opfyldt, at blive kaldet til Sognepræst for Søllerød Menighed i Sjællands Stift, hvilket herved bekendtgjøres for Slægt og Venner af hans dybtsørgende Enke«.

Til Minde om sin afdøde Mand opretter hun Kalls Legat, stiftet 1866 med 300 Rd., nu 600 Kr., hvis Renter anvendes til Vedligeholdelse af deres Gravsted (Hiorth Lorenzen: Legater og milde Stiftelser 1896 II 104).

Præsteparrets Gravsted findes paa den ældste Del af Søllerød Kirkegaard, Nord for Kirken tæt ved Kørevejen ind til Præstegaarden. Pastor Kalls Gravsten har følgende Indskrift: Peter Rosenstand Kall, Sognepræst for Søllerød Menighed. Født den 18de September 1784. Død den 22de Januar 1836.

Du kom — med ædel Virkelyst
Du saae — de kiære Barndomsminder
Og vandt — paa Evighedens Kyst
Den Fred, som Siælen her ei finder.

Ogsaa Hustruens Gravsten findes i samme Gravsted, men den er ganske lille og beskeden, og Indskriften er nu næsten fuldstændig udslettet.

Til Støvet lagdes Støvet ned,
Men Sjælen har en Evighed
I Gud vor Faders Rige,
Det Haab kan aldrig svige.

I sin Visitatsdagbog (I S. 22) fortæller Biskop Mynster:

»Den 17de Junii 1835 visiterede jeg i Eiby Kirke, som er temmelig smuk. Sognepræsten har anskaffet et Positiv, men som tilhører ham selv. Præsten Hr. Kall prædikede over Col. I 9-12: »En oplyst Forstand er et stort Gode for alle Mennesker«. En kraftfuld og forstandig

Tale, men det christelige Element fattedes næsten ganske (fattes ikke i Mandens Samtaler); udmærkede Gaver, dog Ordene ofte for meget fremstødte, som hidrører derfra, at Prædikenen læses af Papiret: ellers med Frihed. Ungdommen svarede vel og ret fornuftigt. Endeel Tilhørere, ogsaa nogle Fruentimmer, vare tilstede«.

I 1851 klager Mynster over den slette Kirkegang i Ejby Kirke under Efterfølgeren, Pastor Fr. Bagger Tauber, der ved sin

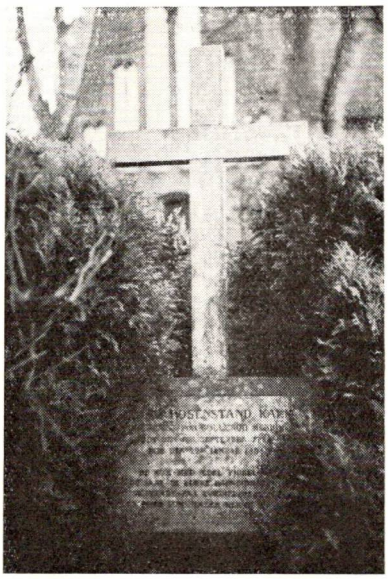

Pastor Kalls Gravmæle.

Urimelighed vendte Menigheden fra sig, men han tilføjer: »Kirkegangen skal allerede under Kall være kommet i Forfald, da han ofte formedelst Sygdomstilfælde kom for silde.« Pastor Kall havde dog gjort et stærkt og sympatisk Indtryk paa Mynster under Visitatsen i Eiby 1835, for Mynster skriver d. 27. Februar 1836 til P. Hjort, at blandt de Dødsfald, der var gaaet ham nær til Hjerte var ogsaa »Præsten Kalls i Søllerød, hvem jeg i Sommer havde lært nøiere at kiende og faaet kier, og hvem jeg havde haabet i næste Sommer at træffe i en ny lykkelig Stilling (nemlig som Sognepræst i Søllerød), en Existents, som jeg havde bidraget til at skaffe ham«. (Visitatsdagb. II 291).

Nr. 19. *Boie Frederik Outzen Boisen (20/5 1836—18/6 1852).*

Hr. *Boie Frederik Outzen Boisen* er født i Vesterborg paa Lolland d. 26. Oktober 1793. Han er ældste Søn af Pastor *Peter Outzen Boisen* (1762—1831), Grundlægger af Vesterborg Seminarium og fra 1805 Biskop over Lolland-Falsters Stift med Bolig i Vesterborg. Hans Moder var Præsteenken *Anna Wiinholt,* født Hansen (o. 1743— begravet 2. April 1798). Blandt hans mange Halvbrødre i Faderens andet Ægteskab med Anna Nannestad (1775—1853) var saa kendte Mænd som Pastor *Frederik Engelhardt Boisen* (1808—82) i Vilstrup, Politikeren Frede Boisens Fader og gamle Grundtvigs Svigersøn, Asylskoleforstander *Peter Outzen Boisen* (1815—62). Boie Boisen blev Student fra Nykøbing Skole 1813, theologisk Kandidat med første Karakter d. 21. April 1817. Han bliver Andenpræst hos sin Fader i Vesterborg og Birket og Lærer ved Vesterborg Seminarium d. 30. Oktober 1818 og ordineret d. 16. November 1818. Han bliver Sognepræst i Sakskøbing d. 14. September 1825, og Provst d. 8. April 1829. Han kommer til Søllerød d. 20. Maj 1836 og har sin Gerning her i 16 Aar. Her bliver han udnævnt til Provst d. 29. Maj 1840. Den 18. Juni 1852 bliver han forflyttet til Gentofte. Her fik han d. 26. Maj 1867 Rang som Biskop, og han fejrede sit 50 Aars Præstejubilæum d. 30. Okt. 1868 under stor Deltagelse. Af Kong Kristian d. 9. blev han denne Dag udnævnt til Kommandør af Dannebrog. Ikke des mindre blev han faa Aar efter tvunget til at søge sin Afsked og fik den uden Pension d. 2. Juli 1872. En mange Aar gammel Forsyndelse fra hans Søllerødtid var pludselig kommet for Dagens Lys i Maj 1872. Han havde, efter Pastor Jantzens Oplysning, levet i utugtigt Forhold med en Kone i Nærum (sml. Berlingske Tid. d. 29. Aug. 1872). Boie Boisen levede sine sidste Aar paa Frederiksberg som en knækket Mand og døde d. 13. Maj 1876. Han ligger begravet paa Solbjærg Kirkegaard.

Boie Boisen blev gift d. 16. April 1819 med *Christiane Hansine Møller.* Hun var født d. 26. Oktober 1795 paa Skjelstofte, og hun var Datter af Kammerraad, Godsinspektør Christian Ditlev Møller (o. 1754—1823) og Præstedatteren af Vaabensted

Dorthe Hincheldey (1763—1816). Der var ingen Børn i Ægteskabet. Folketællingslisterne fra Søllerød 1845 og 1850 viser, at hans yngre Konesøster Charlotte Dorthea Møller (f. o. 1797) og hans Plejedatter Frk. Dorthea Kølle (f. o. 1817 i Tillitse) bor i Søllerød Præstegaard. Frk. Kølle er vistnok ældre Søster til den lollandske Kunstner Claus Anton Kølle (1827—72), der 1855 har malet det her gengivne Billede af Boisen, der blev ophængt i det af ham i 1862 stiftede Gjentofte Børneasyl. Hans Hustru overlevede sin Mand i ti Aar, og hun døde paa Frederiksberg d. 26. November 1886.

I sine Visitatsdagbøger (I 130) fortæller Mynster, at han d. 11. August 1837 visiterede i Søllerød Kirke:

»Sognepræsten Provst Boisen prædikede over Joh. 8, v. 31—32: »Hvorfra frigjøres vi ved de Sandheder, der indeholdes i Christi Ord?« — Maadeligt Gods i et utaaleligt drævende Foredrag. En meget talrig Forsamling var til Stede, hvoriblandt dog kun faa Ældre af Bondestanden. Af Ungdommen vare der ikke Faa, der svarede med Kundskab og Lyst, men heller ikke Faa, som syntes at mangle begge Dele«.

Ved næste Visitats d. 28. Juli 1844, 8. Søndag efter Trinitatis, er Biskop Mynster mildere i sin Dom:

»Provst Boisen prædikede over Dagens Evangelium: »Nogle af de Frugter, hvorpaa en christelig Menighed kiendes!« — Ret godt, skiøndt temmelig løst. Foredraget ret frit og kraftigt, men skiøndt mindre drævende end sidst, dog endnu meget for langtrukket, affecteret Høitidelighed. Katechisationen meget god og smuk. Ungdommen svarede godt, og viste langt mere Liv og Eftertanke end forrige Gang«. Da havde jo Boisen lige overtaget Embedet efter P. R. Kall, og kunde ikke godt være ansvarlig for den øjeblikkelige Tilstand 1837. Med god Ret kan derfor Biskop Mynster skrive officielt i Søllerød Embedsbog (S. 272): »Kirkens Høiærværdige Lærer Hr. Provst Boisen ville modtage Bevidnelsen af min oprigtige Høiagtelse og Tak for hans nidkiære Bestræbelse i denne Menighed og i hele hans vidtløftige Embedskreds; maatte de fremdeles lønnes med rig Velsignelse!«

Endnu for tredie Gang modtager Provst Boisen Visitatsbesøg af sin Biskop, denne Gang i Gentofte, et Aar efter Forflyttelsen fra Søllerød nemlig d. 19/6 1853. Mynster skriver i sin private Visitatsdagbog (I 111):

»Her var Temaet uheldigt, Prædikenen i sig selv ret hiertelig og opbyggelig, men Foredraget for langsomt og ikke naturligt. Ligesom i Søllerød var ogsaa i Gjentofte Katechisationen meget god, der var en meget talrig Forsamling, og Ungdommen svarede udmærket godt«.

Lad mig til Sammenligning minde om, at den gamle General F. G. v. Müller ved sin Datter Elises Bryllup d. 21. September 1847 i sin Dagbog udtaler sin højeste Anerkendelse.

Provst Boisen.

Ved Vielsen i Søllerød Kirke »holdt Provst Boisen en herlig, hjertegribende og opløftende Tale« (Søllerødb. 1947, 78). En Mulighed for at vurdere hans Talekunst har vi ogsaa bevaret, idet en Ligprædiken fra 1840 er trykt i en lille Mindebog for Marie Elisabeth van Wylich, der døde paa Gammelbo d. 27. Februar 1840. Hun var Moder til Pastor Peter William van Wylich (1802—81), det anerkendte Forbillede for »Præsten i Nøddebo«, i hans unge Ven Henrik Scharlings Ungdomsbog om Nøddebo Præstegaard 1862.

I Søllerødbogen 1946 S. 87 har Overbibliotekar *Erling Hoffmeyer* fremhævet Provst Boisens Indsats for Bibliothekssagen, som paa hans Tilskyndelse blev taget op i Selvstyrets første

Funktionsaar d. 8. Dec. 1842, og Hoffmeyer understreger det Fremsyn, som herved var vist.

Jeg henviser til den udførlige og gennemført sympatiske Skildring, som Bibliotekar Heilskov og Overretssagfører J. Werner har givet i »De Gjentofte Præster«, trykt i »Meddelelser fra Hist. topografisk Selskab for Gjentofte Kommune« II 1929—32 S. 139—145 og anfører nogle Uddrag deraf:

I Gjentofte vandt B. straks Befolkningens Hjerte ved sin resolute og uforfærdede, ja uforlignelige praktiske Optræden under Koleraepidemien 1853. Han vælges ogsaa her til Formand for Sogneforstanderskabet, og han beklædte denne Stilling med stor Indsigt og Myndighed lige til 1863. Han var Sognets Lærere en trofast Ven og Beskytter, og han havde et sjældent Greb paa at tale til og med Børnene. Man mindes hans Bibellæsninger for dem, og ogsaa de store fælles Skovture for Kommuneskolens Børn, hvor hver Skole mødte med sin Skolefane, og hvor Boisen, naar Aftenstunden nærmede sig, talte for og sang med Børnene. Man fremhæver hans Virksomhed for Gjentofte Hospital og dets Flytning 1853, hans Oprettelse af Provst Boisens og Hustrus Børneasyl 1862. Han skænkede Grunden, opførte Bygningen og skænkede Asylet en Kapital paa 7000 Rigsdaler. Ogsaa hans Medvirkning ved Anlægget af Skovshoved Havn fremhæves. Der gives en prægtig Beskrivelse af 50 Aarsdagen den 30/10 1868. Højdepunktet deri var Mødet mellem Provst Boisen og hans yngre Halvbroder Lars Nannestad Boisen, Præst i Fødesognet Vesterborg. 50 Præster havde i 1818 overværet den hellige Handling, af disse levede ingen; i den Tid havde Lolland-Falsters Stift haft syv Biskopper. Det greb alle, da de to Brødre, besjælede af Minderne fra det fædrene Hjem og Ungdomsdagene omfavnede og kyssede hinanden.

Med dyb Beklagelse nævner de to Forfattere, hvorledes en i sig selv ligegyldig Episode i Søllerød havde vakt en underordnet Politimands Interesse og ført ham ind paa Sporet af en ulykkelig Sag, hvori Boisen for mange Aar siden havde været indviklet. Politimanden vilde føre sin Krig igennem og gjorde det. Boisen maatte tage sin Afsked og fik den — uden Pension! Hans virksomme Liv i Samfundets Tjeneste kunde ikke lægge Glemselens Slør over det passerede. Men de to Forfattere fremhæver tilsidst: Endnu vil man finde i enkelte gamle Hjem i Gentofte et Litografi med Provst Boisens karakterfulde Træk og med Underskriften:

Mod Uret hæved han sin Alvorsstemme,
Ved ærlig Flid velsignende den lød;
Ham Skolens Lærere vil aldrig glemme:
En Talsmand djærv, en kjærlig Ven i Nød.

Lad mig i denne Sammenhæng nævne, at Frk. Hansen i Fogedgaarden, Søllerød, har fortalt mig, at da Meddelelsen om Provst Boisens Ulykke kom til Søllerød, talte de gamle Fogedgaardsfolk med deres Venner paa Søllerød Skole, Lærer Josias Petersen og Hustru, om hvad de skulde gøre, for at bevidne deres kære gamle Præst deres fulde Medfølelse og Sympati. De blev enige om, at Fogedgaardsfolkene skulde spænde for Vognen, og at de alle fire straks skulde tage hen og besøge deres gode gamle Præst. Det gjorde de, og Frk. Hansen fortæller, at de gamle Fogedgaardsfolk aldrig kunde glemme, med hvor stor Taknemmelighed Provstinden og Provsten havde modtaget de gamle trofaste Venner fra deres Søllerødtid.

I »Mindeord om fortjente Borgere i Gjentofte Kommune« ved Gotfredsen og Landt 1948, har Provst *J. Schepelern* S. 20—24 nylig givet en Karakteristik af Provst Boisen, i vel høj Grad vedrørende det store Nederlag i hans Liv.

Nr. 20. *Ole Christian Lund Gad (6/11 1852—2/8 1859).*

Hr. *Ole Christian Lund Gad* er født i Bindslev i Vendsyssel d. 16. Juli 1813 og var Søn af Pastor *Heyno Gerhard Gad* (1774—1834) i Bindslev, siden Everdrup (se Ersl. I 479, Suppl. I 533). Hans Moder var Hørerdatteren i Nykøbing Falster *Christiane Henrikke Hoffmann* (13/11 1776—29/7 1855). Hans Søster Frk. Anna Gads Erindringer er udgivet i Begtrup: Grundtvigske Hjem I 161—188. Ole C. Gad blev først undervist af sin Fader og derefter i 1825 sat i Helsingør Skole, hvorfra han blev dimitteret til Universitetet i 1832. Han tog teol. Embedsexamen d. 4. Juli 1837 med første Karakter. D. 27. September 1837 blev han Alumne paa Borchs Kollegium og var her til Maj 1841. Aaret før havde han 19. Juni 1840 opnaaet Licentiatgraden i Teologi ved en latinsk Disputats: »Om Beviserne for Guds Tilværelse« 1840. I 1842 fik han kongeligt Rejsestipendium og Understøttelse af det Hoppnerske Rejse-

legat. Først d. 2. Nov. 1845 havde han aflagt den sidste praktiske Prøve, den første aflagde han d. 17. Dec. 1840, og han blev 7. Febr. 1846 residerende Kapellan ved Frue Kirke i Aarhus og Sognepræst for Aaby (sml. Aug. F. Schmidt: Aaby Sogns Historie II S. 74—75).

D. 6. Nov. 1852 blev han Sognepræst her i Søllerød, og han var da Sognepræst her til sin Død d. 2. Aug. 1859.

Foruden sin Licentiat-Afhandling skrev han 1849 en Redegørelse: »Den evangelisk-christelige Religion efter den Augsburgske Troebekjendelse. En Lærebog til Brug ved den høiere Underviisning og for tænkende Christne«. Som Tillæg hertil udsendte han »Den uforandrede Augsburgske Troesbekjendelses første Afdeling«. Kbh. 1849. I 1853 udgav han sin Afskedsprædiken fra Aarhus under Titelen »Arvelodden iblandt de Hellige, Afskedsprædiken, holden i Frue Kirke i Aarhus den 28de November 1852. Trykt som Manuskript for Tilhørere«. Aarhus 1853.

I sin Visitatsdagbog 21. Juni 1853 (I 131) siger Biskop Mynster privat om Ole Chr. Gad:

»Prædikenen over Joh. 3,16 var vel almindelig og monoton, som hidrører fra, at man mener, at Vidnesbyrdet bestaaer deri, at man søger, uden at vise, uden at føre Sandheden ind i Hjertet. Foredraget frit, og Stemmen klar, men ogsaa her Monotonie. Katechisationen jappet og ubetydelig. En talrig Forsamling, og Ungdommen svarede meget godt«.

I selve Søllerød Embedsbog skriver Mynster derimod officielt:

»Den nylig tiltraadte Sognepræst Hr. Lic. theol. Gad holdt med Frihed og Kraft en christelig Prædiken, og den talrige Ungdom udmærkede sig ved gode og forstandige Svar. En anseelig Forsamling var til Stede, den syntes med megen Andagt at følge Handlingen. Herren lægge sin Velsignelse i sin Tieners Gierning, at den maa bære Frugt i Tro og Kiærlighed!«

I sine Erindringer fra Aarhus i 1849 i Ill. Tid. 1884—85 S. 583 fremhæver *P. A. Holm,* at Chr. Gad fra først af var Martensens Discipel, og at hans »Lærebog« ligner Martensens Dogmatik paa et Haar. Siden slog han om og blev ivrig Grundt-

vigianer. Han var meget sygelig, og den legemlige Svaghed havde naturligvis stor Indflydelse paa hans aandelige Væsen.

I sin Bog om Søllerød Sogn (S. 39) er Pastor Gad den eneste Præst, Nystrøm nævner ved Siden af Poul Bast og C. J. Boye. Nystrøm siger her: »Chr. Lund Gad, der døde 1859, er ikke kendt udenfor Sognets Enemærker, men Mindet om ham lever endnu i Menigheden, hvor han var æret og elsket som faa.« (Sml. Ør. 310).

Pastor Gads og hans Moders Grav ligger lige Syd for Søllerød Kirke paa den gamle Kirkegaard. Gravstenen har følgende Indskrift:

Her hviler Støvet af Christiane Henrikke Gad
Præsteenke fra Everdrup i Sjælland
Død 1855, 79 Aar gammel,
og hendes Søn
Ole Christian Lund Gad
Præst til Søllerød Sogn.
Død 1859, 46 Aar gammel

Lovet være Gud og vor Herres Jesu Christi Fader, som efter sin store Barmhjærtighed har gjenfødt os til et levende Haab ved Jesu Christi Opstandelse fra Døde.
1ste Peters 1, 3.

Nr. 21. *Jacob Christian Jacobsen (10/6 1859—13/3 1863).*

Hr. *Jacob Christian Jacobsen* er født i Trondhjem d. 8. Juni 1811. Han er Søn af Lærer ved Wajsenhuset i Trondhjem *Peter Jacobsen,* der siden blev Degn i Fjelsted og Harndrup i Vestfyn. Hans Moder hedder *Emilie Cathrine Bjerck.* Han bliver Student fra Odense i 1830 og teologisk Kandidat d. 10. Juli 1837 med første Karakter. Han bliver d. 31. Aug. 1839 personel Kapellan i Ørsted, Vestfyn, hos den gamle Pastor Jens Arreboe Hviid (1760—1847), og han bliver ordineret d. 20. Nov. 1839. Han faar sit eget Sognekald i Helnæs d. 3. April 1847. Han er i Helnæs i 12 Aar, saa faar han Sognekald i Søllerød d. 10. Juni 1859, og han opholder sig i Søllerød til

sin Død d. 13. Marts 1863. I Søllerød bliver den 51-aarige Mand d. 12. Sept. 1862 gift med *Charlotte Amalie Lovise Nyholm* (22/6 1829—15/3 1896). Hun var Datter af den kendte Politiker og Godsejer Johannes Christopher Nyholm (1804—67), der i Aarene 1860 til 1866 ejede Dronninggaard (se Nystrøm 222, Ør. 491). Hendes Moder Adelaide Margrethe Bang (f. 23/9 1806) døde d. 17. Juni 1861 paa Frederikslund og fik Gravsted paa Søllerød Kirkegaard. I dette Gravsted blev hendes Svigersøn, Pastor Jacobsen, begravet i Marts 1863 og hendes Mand i 1867. Datteren er ogsaa begravet her i 1896. Baade Godsejer Nyholm og hans Datter Charlotte omtales ret udførligt i C. K. V. Nyholms Optegnelser om Familien Nyholm 1897, nemlig S. 79—85 og S. 136—37, Datteren havde været gift tre Gange, første Gang 16/9 1853 med Forpagter Frederik Rottbøll (1828—71), fra hvem hun blev skilt 1859. Efter sin anden Mand Pastor Jacobsens Død i 1863 blev hun gift d. 19. September 1868 med Berlinerkøbmanden Carl Gustav Reischel (1836—76). Hun døde selv d. 15. Marts 1896. I intet af sine tre Ægteskaber havde hun Børn. Hun bekendtgør i Berlingske Tidende for 16. Marts 1863 sin anden Mands Død med følgende Ord:

»At Gud idag har hjemkaldt min høitelskede Mand Sognepræst i Søllerød Jacob Christian Jacobsen, til det evige Liv, meddeles herved deeltagende Slægtninge og Venner af hans dybtsørgende Enke. Begravelsen foregaar Torsdagen d. 19. Marts Kl. 12 fra Søllerød Kirke«.

Pastor Jacobsen blev altsaa begravet i sin Svigerfader, Etatsraad Joh. Chr. Nyholms Gravsted. Det nævnes i Embedsbogen S. 180 som et af de mest fremtrædende Gravsteder paa Søllerød Kirkegaard i Aaret 1890, men i Nutiden er det videresolgt til anden Indehaver, saa det er umuligt at anføre Pastor Jacobsens Gravskrift. Det er saa meget mere beklageligt, som vi ved yderst lidt om Pastor Jacobsen personligt. Ingen Visitatser kaster i hans egen Præstetid Lys over hans Virksomhed. En Visitats hos hans Eftermand Pastor Wedel 1864 kort efter hans Død fremhæver med stor Beklagelse den stedfindende Mangel paa kirkelig Sans hos den store Menighed i Søllerød Sogn. I sin Præstehistorie III 263 knytter Wiberg et vandrende Skæmtesagn til sin Herredsbroders Navn:

Det fortælles, at han som Præst paa Helnæs skal have væddet om, at han skulde faa alle fire Farver i Kortspillet anbragt i een Sætning, hvilket han løste paa følgende Maade: »Naar Djævelen kom ind ad disse »Ruder« og med sine skarpe »Kløer« greb fat i vore arme »Hjerter«, da maatte vi raabe »Spar« os Herre!«

En lang Række lignende Skæmtesagn om de fire Kortfarver har Tang Kristensen offentliggjort i »Vore Fædres Kirketjeneste« 1899 S. 33—36, sml. Feilberg: Jydsk Ordbog II S. 204 Klør. Pointen i Fortællingen er gerne, at Præsten indgaar et Væddemaal med sine Svirebrødre om, at han skal kunne nævne de fire Kortfarver i sin Prædiken næste Dag. Om en unævnt Præst i Vandborg siges der saaledes, at han gjorde det paa følgende Maade: »Dersom I, mine Venner! saa Djævelen komme ind ad disse Ruder og med sine Kløer gribe efter eders syndige Hjerter, da vilde I nok raabe: Spar, o spar os!«

Nr. 22. *Frants Sophus Christen Wedel (21/6 1863—6/5 1897).*

Hr. *Frants Sophus Christen Wedel* er født d. 24. Juli 1826 i København. Han er Søn af Konferensraad, Generaldecisor for det indirekte Skattevæsen *Severin Henrik August Wedel* (1793—1881) og *Nicoline Johanne Hansen* (1801—71). Han er yngre Broder til den kendte Departementschef i Udenrigsministeriet Peter A. F. Vedel (1823—1911) og Farbroder til Litteraturhistorikeren, Professor Valdemar Vedel (1865—1942). Frants Wedel blev Student med Udmærkelse fra Borgerdydskolen i 1843 og theologisk Kandidat med første Karakter d. 10. Juli 1848. Han blev efter Treaarskrigen Diakon i Sørup i Angel d. 18. Februar 1851 og ordineret i Flensborg d. 23. Februar 1851. Han blev Diakon ved St. Marie Kirke i Flensborg d. 1. Sept. 1853. »Kirkesproget var der tysk, dog foretog han nu og da Daab, Brudevielser og Begravelser paa dansk, men kun paa udtrykkeligt Forlangende«. Wedel kom til Søllerød d. 21. Juni 1863, og han var Præst her, til han maatte tage sin Afsked paa Grund af Sygdom d. 31. Jan. 1897. Han blev udnævnt til Andenpræst ved Roskilde Domkirke d. 29. Okt. 1886, men han fik d. 10. November 1886 Tilladelse til at betragte sig som ikke kaldet. Han døde d. 27. Juni 1906 i sin Villa »Æblegaarden« i Søllerød, og han blev begravet paa Søllerød Kirkegaard.

Frants Wedel blev d. 2. Februar 1864 gift[1]) i Garnisons Kirke i København med *Emma Sofie Christiane Henriette Hartmann.* Hun var født d. 22. Dec. 1842 og var Datter af Komponisten Johan Peter Emilius Hartmann (1805—1900) og Emma Sophie Amalia Zinn (1807—51). Ægteparret havde ingen Børn. Efter sin Mands Død i 1906 stiftede hans Enke d. 11. Nov. 1906 (med kongelig Konfirmation d. 10. Sept. 1909) »Sognepræst i Søllerød Frants Wedels og Hustru Emma Wedels Legat med 3000 Kr. til Fordel for Børn i 14—16 Aars Alderen i Søllerød, navnlig som Hjælp til deres Konfirmation. »Hun døde d. 3. Februar 1914, Dagen efter sin Guldbryllupsdag. Præsteparret er begravet paa Søllerød Kirkegaard, midt paa Skrænten i den nyere Del af Kirkegaarden. Mindesmærket er forsynet med en meget smuk Portrætmedaillon, men har ud over Præstens egne Data kun denne Indskrift: »Hans Menighed satte dette Minde Aar 1907«.

Frants Wedel har i 1863 udgivet »Den sønderjydske Kirkes Historie, 1ste Afdeling indtil Reformationen«; i 1873 udgav han »Gilder og Laug i Flensborg«. I 1891 udgav han en Bog om sin Stamfader Hans Tavsen og i 1898 en længere Afhandling om Herrnhutismen i Theologisk Tidsskrift.

I Illustreret Tidende for 4. Juni 1871 har Wedel anonymt skrevet om Vedbæk Kirkes Bygning og Indvielse. I Embedsbogen har han skrevet ikke helt faa Stykker af historisk Karakter, saaledes bl. a. en morsom Skildring af Skibefesten i Søllerød d. 10. Juni 1881 (sml. Holte Juleblad 1935) og Indvielsen af det nye Orgel d. 18. Juni 1893. Det er min Hensigt ved Lejlighed at udgive disse og lignende Smaastykker fra Embedsbogen, deriblandt ogsaa Wedels meget udførlige Redegørelse for Vedbæk Kirke i Søllerødbogen.

I Embedsbogen finder vi ogsaa officielle Udtalelser om de tre Visitatser i Søllerød Kirke i Pastor Frands Wedels Tid.

Biskop *H. Martensen* skriver i Embedsbogen ganske kort Tid efter Wedels Indsættelse i Embedet:

»1864 d. 1ste Juni visiterede jeg i Søllerød Kirke. Handlingen indledes med en smuk og opbyggelig Prædiken af Menighedens nye Sognepræst Hr. *Wedel,* hvorefter den confirmerede Ungdom frem-

[1]) Se H. C. Andersen Saml. Skr. XII p. 515.

traadte, der i det Hele lagde tilfredsstillende Kundskab for Dagen, medens Enkelte endogsaa gave fortrinlige Svar. Men kun et forholdsvis saare lidet Antal af Yngre og Ældre havde indfundet sig, hvilket vidner om en i denne store Menighed stedfindende Mangel paa kirkelig Sands. Herren skjænke den begavede, nidkjære Lærer Velsignelse til at samle Menigheden og at opbygge Menighedslivet i Krafts, Kjærligheds og Sindigheds Aand! Han lade ham faa rigelig Glæde baade i Embede og Huus!«

Frants Wedel.

11 Aar senere visiterede Biskop *Martensen* igen i Søllerød, og han indfører i Embedsbogen:

»1875 d. 9de Juni visiterede jeg anden Gang i Søllerød Kirke, hvor en talrig Forsamling havde indfundet sig. Ogsaa denne Gang hørte jeg en christelig og opbyggelig Prædiken af den værdige Sognepræst, ligesom jeg ogsaa glædedes ved at forefinde en velunderviist Ungdom, der svarede med Lyst og Færdighed. Herrens Velsignelse være fremdeles over den begavede og tro Lærers Bestræbelser og lade ham see glædelig Frugt af Sædemandens Gjerning!«

Saa kommer i Embedsbogen en Udtalelse fra Biskop *B. J. Fog* efter Wedels 30 aarige Virksomhed som Sognepræst i Søllerød Sogn:

»Den 25. Juli 1893 visiterede jeg i Søllerød Kirke med en talrig Forsamling. Den dygtige og velbegavede Sognepræst Hr. Wedel holdt en smuk, alvorlig og christelig Prædiken over Luc. 12,36—38. Ved Catechisationen med Ungdommen viste denne i det Hele sig veloplyst og ikke faa svarede med Liv og Tænksomhed som med hjertelig Tilegnelse paa de fremsatte Spørgsmaal. Af Hjertet nedbeder jeg Herrens Velsignelse over den værdige Kirkens Lærer, at han frem-

Pastor Wedels Gravmæle.

deles maa have Naade til at virke for Menighedens Væxt i en Tro, der bærer Frugt i Kjærlighed«.

Som den eneste af sine Fæller giver Wedel i Embedsbogen (s. 20) rent personlige Oplysninger om sin Virksomhed i sine sidste vanskelige Præsteaar:

»I Aaret 1894 Skjærtorsdag blev jeg pludselig overfaldet af et hæftigt Ildebefindende, netop som jeg skulde over i Kirken. Jeg forrettede Altergangen, men maatte derpaa tilsengs — det viste sig at være en Blodprop, der havde sat sig fast i det ene Been — jeg indlagdes paa Communehospitalet i København, hvor Benet blev amputeret. Da jeg vendte tilbage, hjalp mig Pastor emer. Gregersen med at besørge Embedet, først alene; senere henad Efteraaret kunde jeg nu og da

prædike, mens jeg besørgede alt Hjemmearbejdet. Men da Gregersen var gammel, antog jeg fra 1. April 1895 en personel Kapellan, Tolderlund Hansen. I næsten 2 Aar besørgede vi to Embedet, indtil jeg, efterat være fyldt 70 Aar og paa Grund af, at jeg ikke som tidligere kunde færdes ude i Sognet og efterhaanden følte mig fremmed for Menigheden, besluttede at søge min Afsked fra 31. Jan. 1897. I Vacancen vedblev jeg at fungere — tildels ved Hjælp af Tolderlund Hansen, der i Marts 1897 blev udnævnt til Sognepræst i Veilby ved Grenaa«.

Der findes en ret udførlig og meget sympatisk Skildring af Pastor Wedel i Anledning af hans 70 Aarsdag d. 24. Juli 1896 i Dagens Nyheder (Nr. 203), bl. a. med Oplysninger om Præsteparrets lange Udenlandsrejser til det hellige Land, men jeg foretrækker at give nogle Uddrag af den Skildring »Præsteliv i Søllerød«, som afdøde Lærer *J. B. Østergaard* har skrevet i Holte Juleblad 1935.

»Wedel var en udmærket Prædikant af højkirkelig Retning, han havde en stor Menighed, skønt Sognets Befolkning ikke var nær saa talrig som nu. Han besøgte flittigt sine Sognebørn, hvor der var Sygdom eller Sorg. Han var en fremragende Lærer for sine Konfirmander og vandt i den Grad deres Tillid og Hengivenhed, at de hele Livet søgte til ham om Hjælp og Raad i aandelige og timelige Ting. Skønt han havde Hjærtet paa det rette Sted, kunde han lade en viss Strænghed og Skarphed komme til Syne. Naar f. Ex. en Fattig kom og bad om Hjælp, kunde han spørge: »Gaar De ikke i Kirke?« — »Nej, for vi har ingen Skotøj. — »Saa kan De komme, lidt før Gudstjenesten begynder og gaa lidt efter, at den er sluttet, saa er der ingen, der lægger Mærke til Træskoene. Men gaa nu hen i Køkkenet og faa noget at leve af, saa skal jeg tænke over Sagen til i Morgen«. Og naar næste Dag kom, havde Wedel altid tænkt til den rigtige Side, saa der var Hjælp til den Trængende. Den ydre Strenghed kom ogsaa frem overfor en Karl og en Pige, der tjente i Præstegaarden, og som lidt brat skulde have Bryllup. Præsten viede dem vel i Kirken, men han sagde ikke et Guds Ord ud over Ritualet.

Fru Wedel kunde derimod ikke vise nogen Art af Strenghed. Hun havde Hjærtet saa fuldt af Kærlighed, Lys og Lykke, og hun øste ud til alle Mennesker, baade værdige og uværdige. Naar hun under Præstens Forfald tog en Time med Konfirmanderne, saa var det som selve Juleaften. Hun fortalte dem baade af Bibelen og H. C. Andersen, sang og spillede for dem, og bagefter fik de Frugt og Kager. Om Vinteren, naar der laa Sne, var det hendes største Fornøjelse at faa dem ud i Gaarden at slaas med Sneboldte, medens hun selv stod i Døren og

bombarderede dem med Æbler og Appelsiner. Om Sommeren spadserede hun rundt i Haven med dem og lod dem smage de til den Tid modne Frugter. Det siger sig selv, at alle Konfirmanderne elskede hende. Kom Fattige til hende, gik de aldrig bort uden Hjælp og Trøst. Om hun ikke havde mere end een Frikadelle, fik de den«.

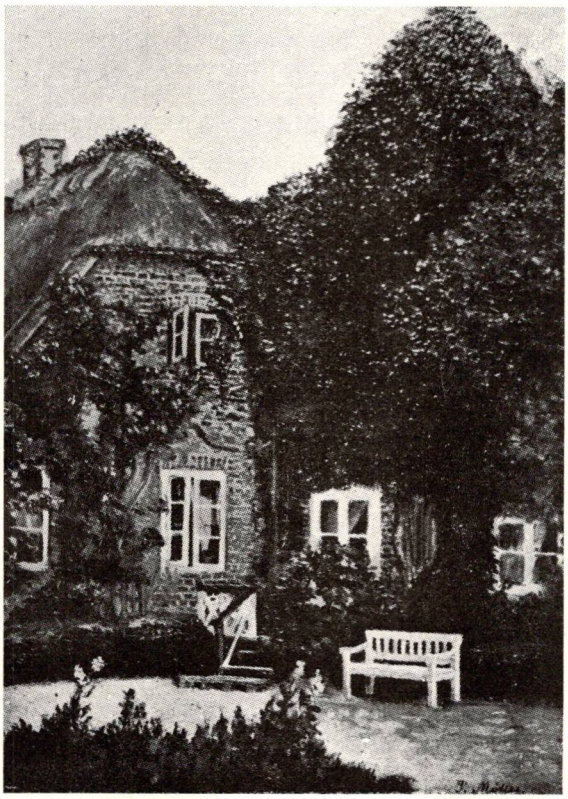

Søllerød Præstegaard.

Og Østergaard fortæller om den store Ulykke, der ramte Pastor Wedel.

»Han blev grebet af Forkalkning, og det ene Ben maatte amputeres. En Tid blev han hjulpet af den gamle Pastor Gregersen og derefter at Kapellan Tolderlund, men i 1897 tvang Sygdommen Pastor Wedel til at opgive sit Embede. Præsteparret købte da »Æblegaarden« paa Søllerød Gade, men Sygdommen skred fremad, og snart maatte ogsaa det andet Ben amputeres. Pastor Wedel var nu fuldstændig Krøbling,

bundet til sin Rullestol. Han mistede dog hverken sit Mod eller sin Tro, men arbejdede saa meget, hans Kræfter tillod. Han sad i Rullestolen og rev sine Havegange, og han kørte langs Hækkene og klippede disse. Med stor Opofrelse og Kærlighed havde Fru Wedel plejet sin syge Mand. Efter hans Død den 27de Juni 1906 blev hun boende i Æblegaarden, støttet af sin trofaste Pige, Frøken Larsen, som havde været hos dem i 29 Aar. Hun døde Dagen efter sin Guldbryllupsdag, den 3die Februar 1914, hun havde sagt Dagen før Guldbrylluppet: »I Morgen kommer min Brudgom og henter mig«.

En ganske tilsvarende Skildring af »Den gamle Præst og hans Hustru« har den kendte Politimand og Forfatter *Chr. Gjerløv,* f. 24/1 1870 i Nærum, Søn af Snedkermester Axel Schmidt Gjerløv, givet i sin Bog »Hjem igen« 1916. Han siger her S. 130 ff.:

»Det kan være en meget stor Kunst at dø, og det kan vare meget længe! For min gamle Præst varede det omtrent en halv Snes Aar. Han døde bogstavelig talt Stykke for Stykke. Det begyndte med en snigende Sygdom, der tog hans ene Ben, som maatte erstattes med et kunstigt. Med Benet jordedes de Interesser, der knyttedes til hans daglige Spadsereture; thi over hele Sognet kjendte og elskede man hans Apostelskikkelse med dens harmoniske Ro. Nogle Aar senere tog Sygdommen hans andet Ben, og med dette hans Gærning, med hvilken han var blevet ett. Han bar sine Lidelser med en Helgens Resignation. Da jeg nogle Aar før hans Død talte med ham og udtrykte min Deltagelse i hans tunge Lod — han havde den Gang mistet begge Benene —, saa han op paa mig med sit forunderlige, dejlige Smil, der altid bragte Solskin paa andre Ansigter, og sagde: »Jeg klager ikke, men er Gud inderlig taknemlig for de mange herlige Aar, der gik forud for Prøvelsen. Livet er jo kun en Forberedelse til Døden, og nu tror jeg at kunne dø, naar Mesteren kalder. Hos ham skal vi jo alle samles en Gang, enten vi nu skal lutres dertil gennem Prøvelser eller Salighed, og jeg har den Tro, at de Prøvelser, vi faar her, spares vi for paa den anden Side Graven. Og endelig har Gud jo givet mig en god Engel ved min Side i Nødens Stund!« Jeg vidste nok, hvem Englen var.

Om Vinteren, naar vi vadede gennem dyb Sne eller ad opblødte Stier den lange Vej til Præstegaarden, mødte de fleste forkomne af Kulde og med vaade Fødder. Men hun ventede os med uldne Tæpper, hvori Fødderne svøbtes, mens Sko og Strømper tørredes for at være i Orden til Hjemturen. Det kunde ogsaa falde i hendes Lod at høre os i Lektierne, naar Præsten en eller anden Gang var syg. Og selv om vi omfattede ham med den største Kærlighed og Hengivenhed, undte vi ham nok en lille Forkølelse en Gang imellem, for den Svir at

blive hørt af Fruen. Det var hele Festdage. Hun havde nemlig en ganske mærkværdig Maade at forberede os paa. Først slæbte hun ind i Stuen en stor Kurv med Æbler, der fordeltes nogenlunde lige mellem os, og saa kappedes vi med hende om at fortælle en lystig Historie. Vi kunde selvfølgelig slet ikke maale os med hende. Hun raadede over et Lune og en Komik, som hvert Øjeblik fremkaldte hele Lattersalver. Og naar vi havde leet ud efter Historierne, løftede hun deres dobbelte Bund og viste os Moralen og Alvoren, der laa gemt i dem. Hun var den første, der lærte os at forstaa, at selv den lystigste Historie kan rumme store, alvorlige Sandheder.

Nu er baade hun og hendes fortræffelige Præstemand bragt til Hvile paa Kirkegaarden, hvor en taknemmelig Menighed rejste dem et Minde i Granit. Det er smukt, men for koldt for disse to, synes Gjerløv. Men det gør ikke noget, for de har selv rejst sig Hundreder af ganske anderledes Minder i Hjerter, der varmedes af deres Kærlighed. Blandt de mange, som fik dem kær, var ogsaa en fattig Dreng, hvis vaade Fødder med Frostsaarene saa ofte nød godt af disse bløde Hænders kærlige Pleje.

Gjerløv fortæller ogsaa (S. 143), hvorledes Fru Wedel Dagen efter Konfirmationen traf en af Konfirmanderne, Henrik, og spurgte, om han havde haft en fornøjelig Konfirmationsdag.

»Saa trykkede han sig pludselig ind til hende og begyndte at græde med en Hæftighed, der gjorde hende ganske bange. Hun trak ham med sig ind i Præstegaarden, hvor han betroede hende, at han kun havde været bedrøvet og angst paa Konfirmationsdagen, og allermest, fordi det var den første Dag, han ikke havde kunnet takke Gud, som Faderen havde paalagt ham. Faderen var en streng, alvorligt troende Mand, der ingen Gaver eller smaa Overraskelser havde haft til sin Dreng paa Konfirmationsdagen. »Man skal ikke forflygtige Dagens Indtryk med verdslig Fjas og Tant«, mente Faderen. Præstefruen strøg Drengen over Haaret og sagde: »Stakkels Dreng! Du har vist levet saa længe under Loven, at det er paa høje Tid, du kommer under Evangeliet«. Saa beholdt hun Drengen hele Eftermiddagen i Præstegaarden, og om Aftenen fulgte Præsten ham hjem. Han spurgte Henriks Fader, om han ikke kendte Evangeliet om Vismændene, der ofrede Røgelse og store Gaver til det nyfødte Kongebarn. Faderen vilde vide, hvad Præsten mente med det Spørgsmaal. Præsten pegede alvorligt paa Henrik. »Han der blev ved sin Daab et Kongebarn, og De er en af hans Vismænd, men de Gaver, De ofrer behøver ikke altid at være aandelige!« Pastor Wedels Mening var naturligvis den, at for det kristelige maatte det menneskelige ikke glemmes, det kunde ingen af os undvære.

Nr. 23. *Henrik Nicolai Clausen (6/5 1897—26/8 1901).*

Hr. *Henrik Nicolai Clausen* er født d. 21. November 1858 paa Jonstrup. Han var Sønnesøn af den kendte Professor og Politiker *Henrik Nicolai Clausen* (1793—1877) og Søn af den daværende Andenlærer ved Jonstrup Seminarium, senere Biskop i Aarhus, *Johannes Clausen* (1830—1905) og *Charlotte Laurentze Margrethe Frimodt* (1833—1902). Henrik Nicolai Clausen blev Student fra Fredericia 1877, teologisk Kandidat d. 20. Januar 1883 med anden Karakter første Grad. Efter Huslærervirksomhed blev han personel Kapellan i Verninge paa Fyn d. 14. Jan. 1887 hos Pastor Ivar N. Meier og ordineret d. 23. Februar. D. 17. September 1891 blev han udnævnt til Kaldskapellan i Store-Hedinge, og han fik, støttet af Faderens kraftige Protektion, allerede d. 6. Maj 1897 det store Præstekald i Søllerød. Her fik hans Præstevirksomhed kun en Varighed af godt 4 Aar, han døde nemlig under et Ferieophold i Kolding d. 26. Aug. 1901 af Blindtarmsbetændelse. Han blev begravet fra Søllerød Kirke d. 31. Aug. 1901. Ved hans Begravelse udtalte hans Fader Biskoppen Sønnens store Glæde over at være blevet Præst i denne skønne Egn og over den trofaste Menighed, han havde her. I sin øvrige Tale gik Biskoppen ud fra »Farisæeren og Tolderen«, som netop havde været den Afdødes sidste Prædiken. Efter en Bøn afsang man Salmen »Den yndigste Rose er funden«, der var den Afdødes Yndlingssalme fra Barndommen.

Pastor Clausen blev gift d. 3. Marts 1892 med *Jenny Frederikke Blicher,* den kendte Digterinde *Jenny Blicher-Clausen.* Hun er født d. 29. Juli 1865 i Durup i Salling og var Datter af Sognepræst Jens Mathias Blicher (1822—93) i N. Broby (Grosh. I 101), Sønnesøn af vor Nr. 11, Jens Mathias Blicher. Hendes Moder, Frederikke Severine Balle (1833—1910), var Sønnedatter af Biskop Nikolai Edinger Balle. Fru Jenny Blicher-Clausen overlevede sin Mand i næsten 6 Aar og døde paa Frederiksberg d. 4. Februar 1907. I Ægteskabet var der en overlevende Datter, Frk. Inga Blicher-Clausen, som lever endnu ugift paa Frederiksberg. En lille Søn døde som Barn til Moderens store Sorg.

Af en saa kendt Digterinde at være, som Jenny Blicher-Clausen er, er hendes selvbiografiske Stof kun lidt bevendt (sml. Ill. Tid. 21. Dec. 1902), og ingen har endnu skrevet en gennemført Levnedsbeskrivelse med indgaaende Redegørelse for Forfatterskabet. Det turde dog være ret sandsynligt, at Jenny Blicher-Clausen i »Inga Heine, en Nutidsfortælling« 1898 har skildret sit Ungpigeliv i sin Faders fynske Præste-

Pastor H. N. Clausen.

Jenny Blicher-Clausen.

gaarde. Her træffer hun sin Ven for Livet, den unge Kapellan *H. N. Clausen* i Verninge, som hun blev forlovet med i Slutningen af 80erne og gift med den 3. Marts 1892. I »Farbror Frands« fra 1902 har hun formentlig skildret sit Ægteskabs første lykkelige Tid i det lille Sommerhus paa Højstrup Strand. Hun fremhæver i Illustreret Tidende, hvor meget hun skylder sin Mand som Raadgiver for sit Forfatterskab.

Det var næppe til Lykke for hende, at hendes Mand fik det store fordringsfulde Embede i Søllerød, han burde sikkert først have haft et Kald som Andenpræst i København. Det var saa meget mere uheldigt for de unge Præstefolk, fordi Søllerød Sogn havde et gammelt Præstepar levende, som for

Søllerød Menighed var det eneste saliggørende, og hvis Plads de ganske naturligt endnu ikke ævnede at fylde. »Violin« 1900, hendes vistnok mest beundrede Digtning med dens stærke Indtryk af Søllerød-natur, handler indirekte om hendes svigtende Ævne til at være Præstefrue efter Menighedens Hjerte, saaledes som Emma Wedel havde været det. I alle Tilfælde handler »Violin« om de stærke Konflikter i hendes Sind mellem hendes Digterkald og hendes Pligter som Præstefrue.

Altfor tidligt dør hendes Mand i 1901, hun var da selv kun 36 Aar gammel. I sine »Minder« 1911 (II 187 f.) fortæller Frk. Regitze Barner, at den unge Enke gjorde Indtryk af at være en halvt knækket Blomst, der idelig trængte til Støtte. »Hun saa meget ung og skrøbelig ud. Hun havde fortalt mig grumme meget om sig selv, om Mandens Død og hendes Sorg derover, som hun skildrede med en indtagende Aabenhed.« I den lige nævnte »Farbror Frands« fra 1902 satte hun sin afdøde Mand et Æresminde. En af hendes smukkeste Digtsamlinger »Gyldenregn« udtaler i gribende Strofer hendes Sorg over sin elskede Mands Død. Hendes Glæde over sin lille Pige Inga udtrykkes i »Sange til lille Pip«. Hun lod sin Husbond jordfæste paa et af de smukkeste Steder af den nye Søllerød Kirkegaard, plantede en Guldregn paa hans Grav, og hun valgte et meget smukt Motiv til hans Mindesmærke »Livets Bog«, hvor hans Navn staar opskrevet ved Foden af det Kors, hvis Tjener han var. Dette Mindesmærke var ikke, som Wedels Gravmindesmærke, rejst af hans Menighed, nej, »Venner satte dette Minde«. Seks Aar efter dør den unge Enke, og ogsaa hun har ønsket af sine Efterladte, at hendes Navn skal skrives i Livets Bog. Nogle Aar efter satte Venner i Ind- og Udland hende et nyt kostbart Minde, en smuk, marmorslebet Sten med hendes Billede i Medaillon med Indskriften:

Forfatterinden Fru Jenny Blicher-Clausen
29de Juli 1865 - 4de Februar 1907.

Det at leve er at lide,
Det at ville er at stride,
Det at tro er fast at staa,
Naar de sidste Haab forgaa.

Venner i Ind- og Udlandet satte hende dette Minde.

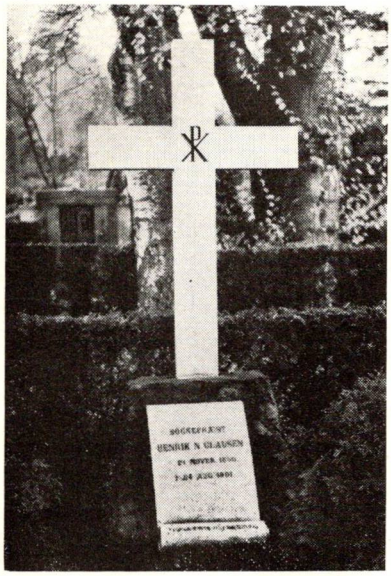

Pastor H. N. Clausens Gravmæle.

Pastor Ferdinand Jensens Gravmæle.

Nr. 24. *Lorentz Ferdinand Jensen (28/10 1901—23/4 1922).*

Hr. *Lorentz Ferdinand Jensen* er født d. 16. November 1845 i København. Han var Søn af Urtekræmmer i St. Kongensgade Nr. 40 *Jens Ancker Ferdinand Jensen* (død 1874) og *Caroline Petrine Jensen* (død 1866). Ferdinand Jensen blev Student fra Borgerdydskolen i 1864, og han blev theologisk Kandidat d. 21. Juni 1870 med første Karakter. De følgende Aar var han Lærer ved private Skoler i København. D. 24. November 1873 blev han Førstekateket ved St. Johannes Kirken i København hos Pastor Rudolf Frimodt, og han blev ordineret d. 26. Nov. 1873. Fem Aar efter blev han residerende Kapellan d. 23. August 1878 hos Pastor Schepelern, og han blev udnævnt til Sognepræst ved Trinitatis Kirke d. 28. Juni 1895. I hele sin lange københavnske Præstevirksomhed var Ferdinand Jensen Præst ved Arresthuset paa Blegdamsvej i Tiden 1876—1901. Ferdinand Jensen ønskede da et lettere Kald end Trinitatis, og han blev d. 28. Oktober 1901 kaldet til Sognepræst her i Søllerød. Her var han Præst i over 20 Aar. D.

23. April 1922 tog han sin Afsked fra dette Embede, 76 Aar gammel. Han tilbragte sine sidste Aar i sin Villa paa Margrethevej i Holte, hvor han døde d. 12. Maj 1925.

Pastor Ferdinand Jensen blev d. 30. Maj 1882 i Marvede ved Næstved gift med Præstedatteren *Gudrun Eline Margrethe Møller*. Hun er født d. 16. Marts 1859 i Sejling ved Silkeborg. Hun er Datter af Sognepræst Frederik Ditlev Møller (1814—92) og den kendte Højskolemoder og Forkæmper for Kvindesagen Fru Jutta Kunigunde Bojsen-Møller (1837—1927). Fru Pastorinde Gudrun Jensen var ældre Søster til Kommunelæge Otto Møller (1870—1945) her i Holte. Der var ikke Børn i Ægteskabet. Fru Gudrun Jensen overlevede sin Mand i 19 Aar og døde her i 1944. Præsteparret er begravet paa Søllerød Kirkegaard ved den store Hovedgang lige Nord for deres Præstegaardshave. Paa Pastor Ferdinand Jensens 80 Aarsdag d. 16. November 1925 blev det store prægtige Gravminde over ham afsløret med denne Inskription:

Ferdinand Jensen, Sognepræst i Søllerød * 1845 † 1925.
Og det skal ske ved Aftentid, at der skal blive Lys.

Rejst i Taknemmelighed af Venner.

I det store pompøse Gravsted findes der en lille privat, ganske beskeden Mindeplade over Hustruen med denne Indskrift:

Pastorinde Gudrun Jensen, f. Møller * 1859 † 1944.

Til Jesu Kristi Ære
Det tone højt i Sky,
O her er godt at være,
I Herrens Kirkely.

Aaret efter Pastor Ferdinand Jensens Død skrev hans nære Ven og Medarbejder *Johannes Larsen* en Mindebog om hans Præstegerning under Titlen »Pastor Ferdinand Jensen, En Mindesbog om hans Liv og Gerning« 1926. Denne Mindebog tilegnes »Mindet om Diakonissen Søster Ida Henckel for hendes trofaste og kærlige Arbejde blandt Trinitatis Sogns fat-

tige Beboere igennem 16 Aar«. Denne Tilegnelse viser Mindebogens Hensigt at fremdrage Vidnesbyrd om Pastor Jensens velsignelsesrige Præstegerning i hans fattige københavnske Hjemsogn Trinitatis Sogn, som jo slet ikke nævnes i Mindeindskriften paa Søllerød Kirkegaard. Da denne Bog med dens 156 rigt illustrerede Sider er let tilgængelig, bl. a. i Holte Kommunebibliotek, skal jeg ikke her gøre Uddrag af den, men opfordre alle Læsere af denne Søllerød Sogns Præstehistorie at gøre sig kendt med dette Mindeskrift om Pastor Ferdinand Jensen.

En meget smuk Skildring af Ferdinand Jensen som den gamle typiske danske Præst har den norske Forfatter *Chr. Gierløff* i 1918 givet i sin interessante Bog »Om Veltalenhed« (S 41).

»Men i Søllerød lille hvitkalkede kirke med storkeredet paa taket. Ikke anden utsmykning omtrent end litt bøgeløv. Pinsedag, folk staar til langt ut paa kirketunet og lytter ind mot kirken. Derinde staar en næsten 80-aarig prest paa prækestolen, den gamle grundtvigianer sogneprest *Jensen*, snehvit av haar og skjeg, han taler og alles ører og hjerter er aapne imot ham og intet ord gaar tapt. Prækentone, manuskript? Nei, han taler om det han er opfyldt av, og hvortil da slik lærd unatur som prækentone og manuskript? Hans tale gjælder os alle og dog hver især av os, han faar os til aa tænke sammen med sig og samtidig med sig, han taler livlig og gestikulerer livlig, men netop hans frie, friske taleform og hans sikre, livlige gestikulation hjælper os likesom til meget hurtigere aa tænke klart og sikkert over vor personlige stilling til de spørsmaal han reiser. Godseieren og kokkepiken og lapsen fra Kjøbenhavn følger ham med samme lethet og med samme absolute, udelte interesse. Og jeg lægger merke til at vi allesammen, uten nogen træghet og trevenhet, synger med av vore aapnede hjerter i den deilige grundtvigske pinsesalme som følger umiddelbart efter prækenen, og der er den sjeldne, sjeldne klang av bøn i sangen. Han har løst op for sin menighet i en pinsestund, den gamle hvite gudstjener! Der er fuld prestelig myndighet og glød over hans tale, og dog er den i sit væsen saa inderlig enkel menskelig og i sin form saa dagligdags naturlig .... det er »tunger av ild og dog prædiken mild«. ....

Nr. 25. *Eduard Frederik Eilschou Holm*
(16/3 1922—21/12 1931).

Hr. *Eduard Frederik Eilschou Holm* er født d. 2. November 1877 i København, Garnisons Sogn. Han var Søn af Møbelfabrikant *Johannes Frederik Wilhelm Holm* (død 1906 sml. Berl. Tid. 22/12 1931) og Hustru *Hulda Othea Caroline Petersen* (død 1912). Hun var Søster til Sognepræst Niels Fr.

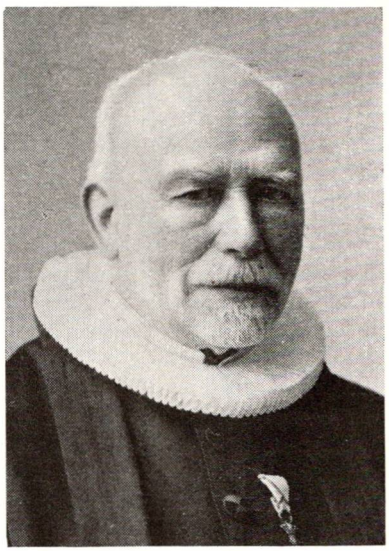

Pastor Ferdinand Jensen.

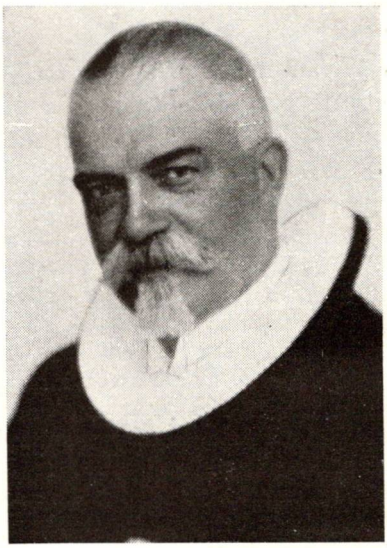

Pastor Eduard Eilschou Holm.

Petersen til Ondløse-Søndersted (Grosh. I 795 f.). Eduard Eilschou Holm blev Student fra Østre Borgerdydskole i 1896 og theologisk Kandidat d. 13. Jan. 1902. Han var først Lærer ved St. Kongensgades Borger- og Realskole, og han blev udnævnt til Kateket ved Garnisons Kirke d. 10. December 1902. Han fik Ordination d. 28. Januar 1903, og han var i sin Katekettid tillige Lærer ved Borgerdydskolen. Han blev Sognepræst i Flade, Bangsbostrand og Gerum i Vendsyssel d. 13. Aug. 1908, men blev allerede to Aar efter forflyttet til København, hvor han blev Præst ved St. Lukas Stiftelse d. 15. Maj 1910. D. 20. December 1913 blev han Kaldskapellan i

Kastrup paa Amager og Sognepræst i Kastrup 1917, da Embedet der blev omordnet. Efter Pastor Ferdinand Jensens Afgang blev han d. 16. Marts 1922 udnævnt til Sognepræst for Søllerød og Vedbæk Sogne. Han blev indsat i Embedet d. 30. April 1922 af Sognepræst Schepelern i Gentofte under Provst Muncks Bortrejse. 1. Nov. 1922 blev Vedbæk udskilt som selvstændigt Kirkesogn (se Nr. 27 Rasmussen). Den 5. Maj 1930 blev Sognepræst Eilschou Holm udnævnt til Ridder af Dannebroge. Den 22. Juli 1931 indviede Pastor Eilschou Holm det skønne nye Kirkegaardsareal ved Søvej. Blot et halvt Aar efter døde han selv d. 21. December 1931. Han fik sin Gravplads allerforrest i det nyindviede Kirkegaardsareal tæt ved Søllerød Sø. Den ganske beskedne Gravsten bærer kun Indskriften: Edv. Eilschou Holm Sognepræst i Søllerød * 2/ 11 1877 † 21/12 1931.

Pastor Eduard Eilschou Holm blev viet d. 26. Maj 1903 i Garnisons Kirke i København til *Julie Henriette Obelitz*. Hun er født d. 15. Juli 1880 paa Borritsø Skovridergaard i Viborg Amt, og hun er Datter af Skovrider, Jagtjunker Peter Fr. v. Obelitz († 1897) og Anna Sophie Cathrine Elisabeth Julie v. Arenstorff († 1931). Efter sin Mands Død har Enken taget Bolig i København. I Ægteskabet er der to Sønner, den residerende Kapellan ved Solbjerg Kirke, *Johannes Eilschou-Holm*, født d. 24. Marts 1904, tidligere Kaldskapellan i Asminderød og Sømandspræsten i København, Pastor *Fr. Vilh. Eilschou-Holm*, f. d. 28. Februar 1907, tidligere Sømandspræst og Legationspræst i Belgien.

Pastor Eduard Eilschou-Holm har i 1910 udgivet sin Afskedsprædiken i Flade, Gærum og Bangsbostrand Kirker 19/6 1910 »Men jeg siger: Elsker! (Math. 5, 43)«. I 1910 udkom det lille Skrift »Ejner, en Oplevelse«. I 1912 udkom det opbyggelige Skrift »Vær stille! 31 Andagter for Syge«. Samme Aar udgav han det lille Skrift »Et Trekløver« (Gudelige Smaaskrifter Nr. 562). I 1913 udgav han »Før Sol gaar ned, Andagtsbog for gamle«; i 1915 »Lykkebørn« (Gudelige Smaaskrifter Nr. 584); i 1917 en ny Andagtsbog for gamle »Naar Dagen hælder«. I 1918 kom Andagtsbogen »I Guds Haand, Andagter for Syge«. I 1924 skrev han en lille Undersøgelse: »Uvirkelig og virkelig

Kristendom hos vore Børn«. I 1926 udgav han »Ved Vinhandler Johan Petersens Begravelse 25. Juni 1926 i Københavns Domkirke«. I 1928 udkom »Stille Stunder, Andagtsbog for syge og svage«. Sammen med Carl Høyrup udgav han 1930 »For Guds Ansigt. To Bibeltimer ved Indenlandsk Sømands-Missions Aarsmøde« 1930.

Han udnævntes til Sekretær for Sømandsmissionen i København i Aarene 1903 til 1910, og han fik som saadan Statens Rejsestipendium til en Studierejse i Sømandsmissionens Øjemed. Han var tillige i 1904—10 Redaktør for »Redningsbaaden«, Indenlandsk Sømandsmissions Organ. I 1910 blev han Forstander for Diakonissehuset St. Lukas Stiftelse, og han var i 1910 Redaktør af »En Hilsen fra St. Lukas Stiftelsen«, ligesom han har været Redaktør af »Diakonissehuset St. Lukas Stiftelsens Organ«.

Ved sin Død $^{21}/_{12}$ 1931 var han Formand for Udvalget for indenlandsk Sømandsmission i Danmark, Formand for Københavns Sømandsmission, for Børnegudstjenestearbejdet i Københavns Amt, for Østsjællands Kredsforbund for samme Sag og for Søllerød Asyl. Han havde været Formand for Kvindehjælpen i København 1912—22, og han var i 1931 Medlem af Bestyrelsen for Menighedskonventet af 1891, for Ungdomshjemmet Skovly, for Sømandshøjskolen og for Søllerød Alderdomshjem.

Ved hans altfor tidlige Død, blot 54 Aar gammel, skriver Dagens Nyheder d. 22. Dec. 1931:

»Den stærke og arbejdsivrige Mand blev for et Aar siden angrebet af Hjertelidelse, for hvilken han søgte Helbredelse paa Rigshospitalet og i Bad Nauheim. Han kom saa vidt, at han paany kunde overtage sit Embede, anstrengende ikke blot ved Sognets Størrelse, men ogsaa ved de mange Vielser og Begravelser udensogns fra; i Efteraaret tog han Del i Menighedskonventet, var til Sømandsmissionsmøder i Svendborg og Skagen og var tilsyneladende i Bedring. Saa kom Afsløringen af Bedragerierne overfor Søllerød Menighedsraad; de gik ham saa nær til Hjerte, at han atter blev syg, og han er død efter et kort Ophold paa Skodsborg Sanatorium. .... En Række Tillidshverv, bl. a. i Magdalenesagen og Børnegudstjenestesagen, lagde Beslag paa Eilschou Holms Kræfter. Og hans Hjertebarn var *den indenlandske Sømandsmission.* Han var med i den helt fra Studenteraarene, og i de sidste Aar (1927—31) dens optagne og utrættelige Formand. Det friske og hjertelige i hans Natur passede Sømændene godt«.

Om denne »Sømandspræst« skriver en af hans nærmeste Medarbejdere, Pastor Carl Hornbech i Fredericia (Dagens Nyheder d. 27. Dec. 1931):

»Hvor fyldte hans smukke og statelige Skikkelse godt paa en Prædikestol — hvor fyldte hans glade, fornøjede Sind i en Forsamling eller ved et Møde! Og hvor kunde han med rund Haand dele ud af Guds Riges store Skatte, naar han som Præst eller som Formand for »Indenlandsk Sømandsmission« førte Ordet for os andre. Vi, som hørte ham tale i Svendborg ved Sømandsmissionens Aarsmøde i Fjor om »For Guds Ansigt« eller hørte hans Prædiken ved Sømandsmissionens Aarsmøde i Skagen over Temaet: »Af Guds Naade«, forstod, at vi for os havde en Mand, som var givet helt til Herrens Tjeneste og stod for hans Ansigt. I Søndagsskolearbejdet, i Præstegerningen, ved hans Arbejde for Sømændene og da især som Formand for indenlandsk Sømandsmission og Sømandshjemmet »Bethel« i Nyhavn, har vor afdøde Ven gjort en Indsats, for hvilken vi ikke kan være taknemmelige nok«. — Eller, som V. Rasch fremførte i »Redningsbaaden« for Februar 1932. »Naar vi samles ved denne Præsts og Vens Baare, vil det ikke være vanskeligt at sige noget skønt, som ogsaa er sandt, og vi *Søens Folk* vil mindes ham med Tak for den Kærlighed, han gav os lige fra sine første Præsteaar. En Vestjyde skrev nylig: Han var de hellige Søfolks og de hellige Fiskeres fuldtro Ven«.

Hans Gerning i selve Søllerød Sogn blev af hans nære Medarbejder Andenpræsten Jørgen Nissen særtegnet bl. a. paa følgende Maade (Søllerød Tidende 3/1 1932):

»Hans Gerning var ikke begrænset til Prædiken-Tjenesten alene eller til de mange kirkelige Handlinger, der fulgte med Embedet —, han *kendte* Sognet, kendte næsten hver Indbygger, og der er mange, som mindes et Besøg i Hjemmet, eller en Samtale i Præstegaarden eller et venligt Ord og Haandtryk paa Vejen. Han prøvede at gøre et Arbejde i selve Sognet, og havde en sjælden Ævne til at drage Medarbejderne til sig, og faa tilrettelagt Arbejdet, hvad enten det gjaldt at faa Børn og Unge eller Voksne og Gamle i Tale. Dette vil vi mindes denne Juleaften i Søllerød Kirke, og vi vil gøre det i Ærbødighed for det varme, barnlig-kærlige Hjærte, der laa bag ved Pastor Eilschou Holms hele Gerning og Færd«.

Nr. 26. *Søren Christian Gunnar Sparsø (4/4 1932—1948 ff).*

Hr. *Søren Christian Gunnar Sparsø* er født d. 26. Juli 1889 i Skader, Randers Amt. Han er Søn af Førstelærer *Christen Sørensen Sparsø* (22/4 1860—1939, se Lærerne og Samfundet

1914 II s. 176) og *Elna Marie Dyhrberg,* Plejedatter af Førstelærer Jensen i Mammen. Gunnar Sparsø blev Student fra Viborg i 1908, theologisk Kandidat i 1914 og Leder af Kirkelig Ungdomsforening i Grundtvigs Hus 1914—15. I 1916 blev han Sekondløjtnant ved Infanteriet. Han blev i Marts 1917 ordineret Kateket ved Fredrikskirken i København. I August 1918 blev han ordineret Medhjælper ved Davidskirken i Køben-

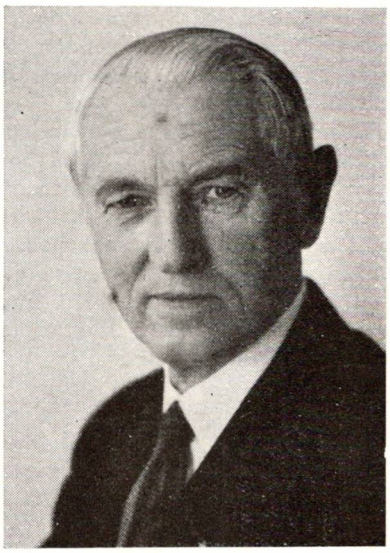

Provst Gunnar Sparsø.

Pastor Albert Rasmussen.

havn. I April 1921 blev han Kaldskapellan sammesteds. I December 1921 blev Gunnar Sparsø udnævnt til Sognepræst i Sdr. Vissing og Voerladegaard syd for Mossø i Aarhus Stift. I 1929 blev Pastor Sparsø udnævnt til Provst for Thyrsting—Vrads Herreder Provsti. Efter Pastor Eilschou Holms Død blev Provst Sparsø udnævnt til Præst i Søllerød April 1932. Han blev indsat i sit Embede Pinsedag d. 15. Maj 1932. Han blev ogsaa her Provst af Gavn i 1942 for Sokkelund Herred. Han blev Ridder af Dannebrog d. 14. April 1948.

Pastor Gunnar Sparsø blev gift d. 12. Nov. 1918 med *Ellen Hempel Andersen.* Hun er født d. 25. April 1892 i Aarhus, og hun er Datter af Kantor A. J. Andersen (død 1929) og Hu-

stru Karoline Jensen (død 1936). I deres Ægteskab er der fem Sønner.

Provst Sparsø har ikke udfoldet nogen litterær Virksomhed af større Betydning, men derimod saa meget mere gennem hele sit Liv en administrativ Virksomhed. Han var Formand for Studenterkredsen i 1917 til 1919. Han var Medlem af Bestyrelsen for Plejehjemsforeningen for Aarhus Stifts sydlige Del i 1929—32 og Formand for Vestbirkegnens Hovedkreds af De danske Ungdomsforeninger 1928—32. Da Provst Sparsø i 1932 kom her til Søllerød Sogn, blev han i 1932 Formand for Søllerød Menighedsraad og for Søllerød Menighedspleje. I Aarene 1937 til 1941 var Sparsø Formand for Børneværnet i Søllerød Kommune og i Aarene 1937 til 1943 for Søllerød Skolekommission. Fra 1938 har Provst Sparsø været Medlem af Forældreraadet ved Holte Gymnasium. Som Provst for Sokkelund Herred 1942 blev Provst Sparsø Aaret efter 1943 Formand for Kommissioner i Københavns og Roskilde Stifter til Afløsning af Kirketiendeejernes Vedligeholdelsespligt.

Nr. 27. *Sognepræst i Vedbæk Albert Peter Rasmussen (24/9 1923—1948 ff.).*

Den 1. November 1922 blev Vedbæk udskilt af sit gamle Kirkesogn Søllerød som et selvstændigt Kirkesogn, der Aaret efter fik sin egen Sognepræst. Det nye Kirkesogns første og hidtil eneste Sognepræst er Pastor *Albert Peter Rasmussen.* Fra 1932 er Pastor Rasmussen ligeledes Præst ved den nyopførte Nærum Kirke.

Hr. *Albert Peter Rasmussen* er født d. 21. Juli 1894 i Kerteminde. Han er Søn af Lods *Knud Rasmussen* og Hustru *Marie Nielsen.* Han blev Student fra Odense Kathedralskole 1912 og blev theologisk Kandidat i 1918. Han blev d. 27. Maj 1918 udnævnt til Sognepræst og Lærer paa den lille Ø Omø i Store Bælt ved Skelskør. Han blev 22. Marts 1920 forflyttet til den lille Ø Ourø i Issefjorden ved Holbæk. Den 24. September 1923 blev han udnævnt til Sognepræst i Vedbæk, og i 1931 blev han valgt til Formand for Skolekommissionen. Siden sin Tiltrædelse af Embedet i Vedbæk har Pastor Rasmussen været Formand for Bestyrelsen af Gammel Holte Asyl.

Pastor Albert Rasmussen blev d. 20. Juni 1918 gift med Frk. *Anna Hansen*. Hun blev født d. 22. Februar 1893 i Odense og er Datter af Gaardejer Hans Schmidt Hansen og Hustru Mette Marie Larsen.

Pastor Albert Rasmussen har i Søllerødbogen 1942 skrevet et Par smaa Artikler om Vedbæk Kirke og om Nærum Kirke, indviet af Biskop Ostenfeld d. 13. Marts 1932.

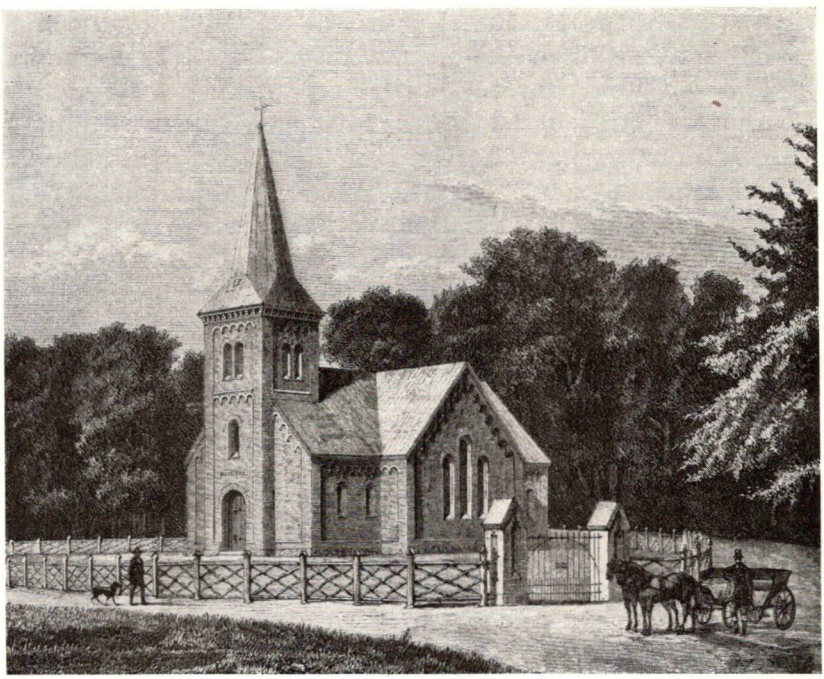

Vedbæk Kirke.

TILBAGEBLIK

Ser vi nu tilbage paa Søllerød Sogns Præstehistorie, saa vil vi se, at ikke saa helt faa af Søllerødpræsterne har udfoldet deres væsentlige Livsvirksomhed her i Søllerød. Det gælder navnlig de ældre Præster, især Nr. 3 Niels Petersen, Nr. 4

Hans Nielsen, Nr. 5 Jørgen Aaskov og Nr. 6 hans Søn Laurits Aaskov. Hvis vi har Ret i vor Opfattelse, at Jørgen Aaskov er Hans Nielsens Svigersøn, vil vi ogsaa i Søllerød have et Præstedynasti, der behersker Sognet i Tiden fra 1566 til 1711. Af de senere Præster har Nr. 7 Schultz, Nr. 8 Cramer, Nr. 11 Blicher og Nr. 22 Frants Wedel haft deres væsentlige Livsgerning i Søllerød Sogn. Ikke faa Præster har afsluttet deres Præstegerning i Søllerød efter en betydelig Ungdomsgerning i andre Egne af Landet. Det gælder især Nr. 10 Treschow, Nr. 15 Bach, Nr. 16 Frechland, Nr. 18 Kall, Nr. 20 Gad, Nr. 21 Jacobsen, Nr. 23 Clausen, Nr. 24 Ferd. Jensen og Nr. 25 Eilschou Holm. Til denne Gruppe hører formentlig de to nuværende Sognepræster Nr. 26 Sparsø i Søllerød og Nr. 27 Alb. Rasmussen i Vedbæk. For en tredie Gruppe af Søllerødpræster var Søllerød et Gennemgangskald i en Præstevirksomhed, der fik sin Afslutning andetsteds i Riget. Vi kan her nævne: Nr. 2 Hans Lauritzen (Frue Kirke i København); Nr. 9 Schade (Rødby); Nr. 14 Nyholm (Nyborg); Nr. 17 Boye (Helsingør og Garnisonskirken i København) og Nr. 19 Boisen (Gjentofte). Et Par af Præsterne var kun yderst kort Tid Sognepræster i Søllerød, men søgte hurtig bort til andre Egne af Landet. Det gælder Nr. 12 Poul Bast (Frue Kirke) og Nr. 13 Gutfeld (Skærbæk). Hermed har jeg nævnt alle Søllerødpræster undtagen Nr. 1 Jens Ovesen, som vi ikke ved noget om uden det blotte Navn.

Kun faa af vore Søllerødpræster er blevet Provster i deres Herred Sokkelund, saa vidt jeg ved, kun Nr. 19 Boisen og Nr. 26 Sparsø, og ingen af Skaren er blevet Bisper. Omvendt er der sikkert kun en enkelt, man med nogenlunde Vished kan betegne som det sorte Faar i den ellers hvide Flok, nemlig Nr. 9 Schade, selv om andre har haft deres vel rigelige Part af menneskelige Svagheder. Det gælder navnlig Nr. 4 Hans Nielsen, der blev regnet mellem Sjællands særlig fordrukne Præster, Nr. 7 Schultz, hvis Krohold gik for vidt, Nr. 19 Boisen der som gammel Gentoftepræst meget haardt maatte bøde for Synd mod det sjette Bud i sin Søllerødtid. Nogle af vore Præster gør et ret ubetydeligt Indtryk og har næppe fyldt deres Plads, jeg tænker her især paa Præster

som Nr. 21 Jacobsen og Nr. 23 H. N. Clausen. Andre af vore Præster har derimod sikkert været langt ud over deres Samtids Gennemsnit, jeg tænker særlig paa Præster som Nr. 2 Hans Lauritzen med hans Sjælebog, Nr. 5 Jørgen Aaskov med hans Katekismusforklaring, Nr. 17 Boye med hans Salmedigtning, Nr. 19 Boisen med hans store administrative Dygtighed, Nr. 22 Wedel med hans rige menneskelige Indstilling. Om Hovedmassen af vore Præster kan man sikkert sige, at de har været tro i deres Kald, jeg tænker ikke mindst paa Præster som Nr. 8 Cramer, Nr. 11 Blicher, Nr. 12 Bast, Nr. 13 Gutfeld, Nr. 15 Bach og Nr. 20 Gad. Navnlig i det sidste hundred Aar har Søllerød Sogn haft den Lykke gennemgaaende at have haft gode erfarne Præster, der fuldt ud har fyldt deres Plads, Mænd som Nr. 22 Wedel, Nr. 24 Ferdinand Jensen, Nr. 25 Eilschou Holm og vore to nuværende Sognepræster. Hvor forskellige vore Præster end kan have været, fælles for dem alle tror jeg alligevel har været en ægte dansk Sans for Maadehold og Menneskelighed (sml. Nr. 10 Cramer). Som Fællesnævner for alle Søllerødpræster nævner jeg *Caspar Johannes Boye*. De havde sikkert alle med forskellige Ævner og Villiekraft kunnet underskrive Boyes smukke Ord i hans Efteraarssalme her fra Søllerød Sogn 1834: »Dybt hælder Aaret i sin Gang«:

Lad synke kun med Løvets Fald
Hver Markens Blomst i Rad,
Min Tro paa ham bevare skal
Sit friske Hjerteblad.

Han lover mig en evig Vaar
Trods Vinterstorm og Død,
Thi Livet frem af Graven gaar,
Som Kristus gennembrød.

De vigtigste smeltevandsløb under isen ved sidste istids slutning.

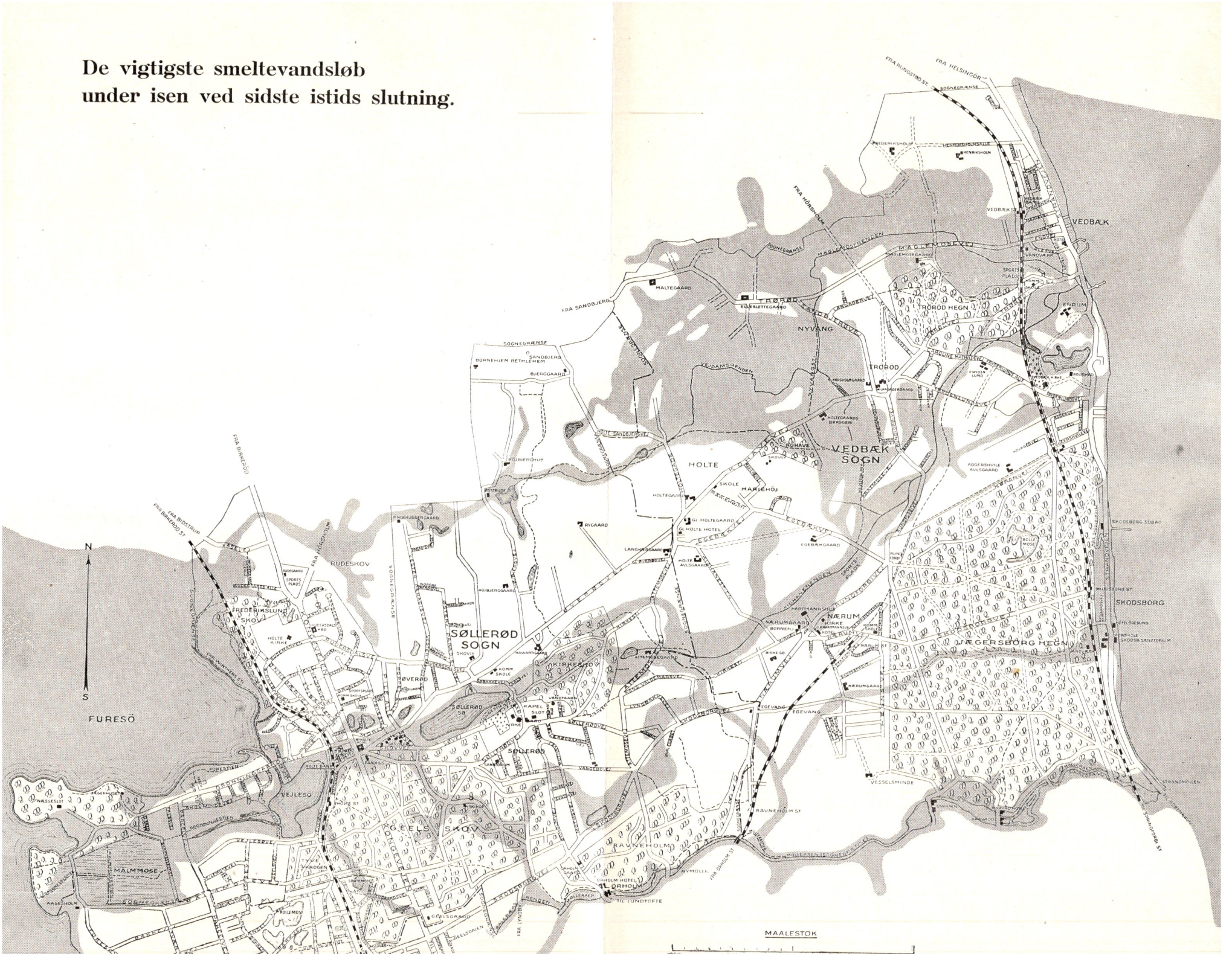

Øresundskysten ved Skodsborg.

LANGS ØRESUNDSKYSTEN
FRA ISTID TIL NUTID

Af gartner *A. Avnholt,* Egebakken, Vedbæk.

Faa er vel de mennesker, der ikke fra tid til anden har følt en trang i sig til at drømme sig tilbage til svundne tider og ønsket at kunne se, hvorledes der dengang har set ud paa de steder, hvor man færdes, eller hvor man bor og har sit hjem.

Lad os da ved fantasiens hjælp, men med videnskabens erfaringer som grundlag, følge vor hjemlige Øresundskysts udvikling og foranderlighed, fra dens tilblivelse ved Istidens slutning, gennem de skiftende tider og gennem de historiske perioder til nutiden.

Vi staar nu ved Øresundskysten for omkring 15.000 aar siden. Isen ligger kilometertyk over landet, og dens uhyre tynge har trykket landets undergrund, brækket og bøjet de underliggende tykke kridtlag. Vældige sprækker opstaar i laget, og en saadan gaar for ekspl. paa langs gennem det senere Øresund.

Glitrende hvid og blændende strækker isbræen sig, saa langt øjet rækker. I den korte arktiske sommer dannes der talrige søer og vandløb oven paa isen, der sender vældige mængder af smeltevand ned gennem revner og sprækker i isen. Derved dannes der store tunneller, hvorigennem vandet under uhyre tryk presses mod vest, hvor det strømmer frem fra isranden og danner det karakteristiske bakkede landskab foran denne.

Tænker vi os nu, at vi som kaptain Nemo i sin vidunderlige dykkerdragt lader os glide gennem en revne i bræen ned i tunnellen under isen, og begynder en vandring langs kysten fra Smidstrup mod Strandmøllen, maa vi begynde vor vandring et godt stykke ude i det nuværende Øresund. Ved den nuværende Stationsvej, eller lidt nord herfor, aabner der sig en mindre tunnel, som vi gaar ind igennem. Kommet omtrent til, hvor nu stationen er beliggende, udvider tunnellen sig til et mægtigt bredt og højt rum. Ingen nok saa kæmpemæssig katedral, bygget af menneskehaand, kan maale sig med denne. Af og til, mens vi gaar gennem denne kæmpehal, kommer større eller mindre stenblokke flydende gennem vandet. Se dem kan vi ikke; her dybt under bræen er der bælgmørkt, og det iskolde vand strømmer med vældigt pres gennem tunnellen. Det vilde være haabløst for noget levende væsen eller et fartøj at forcere strømmen. Men i fantasien kan jo alt lade sig gøre. Vi vandrer videre mod syd. Ved Trørødvejen gaar vi gennem en smal tunnel, der pludselig udvider sig til et kæmpemæssigt rum, som mod øst synes at være endeløst. Men mod vest gaar en mindre tunnel rundt om en lille banke, der hvor nu Enrum er beliggende, og danner som en pille, der bærer det vældige istag. Vest for denne munder det smallere tunnelrør igen ud i et større rum, hvorfra atter mindre tunneller strækker sig mod vest over

mod det nuværende Trørød hegn og støder her til andre mindre og større tunnelrør, der dels løber under, dels gennem isen. Den største tunnel kan vi følge gennem den nuværende sø ved Rolighed, hvor de danner som særskilte rum med en smal gang nedenfor imellem Birkehøj og det bakkeparti, der fra gammel tid kaldtes Sukkertoppen. Ogsaa herfra løber et smalt rør videre gennem Aggershvilekvarteret ind i landet og støder til hovedtunnellen ved Trørød.

Men vi vil fortsætte vor tur. Vi gaar ad det snævre rør gennem isen hen over Roligheds strandmark. Vi er da igen ude i den store tunnel i Øresund, hvor vi vandrer videre langs den nuværende kyst, rundt om Aggershvilebakken. Nedenfor bakkens fod bryder igen en smallere tunnel sit løb op mod Dyrehaven og ind mod Bøllemosen. Vi fortsætter videre mod syd hen over den flade strand, men stadig har vi isbræens eller tunnellens mørke loft højt over vore hoveder. Naar vi omtrent er kommet til hotel Øresund, viger tunnellens side mere mod vest og danner her en større tunnel, der løber videre mod vest og ender i Mølleaaen ved Stampen.

Endelig runder vi paa vor tur mod syd Skodsborgpynten og følger den ubrudte kystlinie til stedet, hvor nu Strandmølleaaen løber ud i sundet. Her gaar vi lidt ind i den sidste af tunnellerne paa vor del af Øresundskysten. Her vider den sig ud til et imponerende bredt og regelmæssigt løb, i hvis bund i vore dage Mølleaaen har sit løb.

Her bliver vi staaende og lader tidens urviser bevæge sig fremad. Aartusinder gaar, loftet i tunnellen bliver tyndere og tyndere, og faar et lysere, grønligt skær. Vandet synker alt mere og mer, medens strømmen langsomt skifter retning og nu løber mod øst. Store stykker af loftet styrter ned, men i tidsrum kommer isbræen tilbage med noget af sin gamle vælde. For hver gang svækkes den dog mere og mere, indtil den helt forsvinder, og i den korte arktiske sommer stiger vi op paa det nyopdukkede land, der gennem is og vand bogstaveligt steg op af havet, som en ung kvinde af morgenbadet.

Vi tager i fantasien landet i besiddelse, og vi begiver os igen paa vandring mod nord, under den høje klare blaa himmel. Vi ser nu, og hilser for første gang

Det Danmark, der stormsvøbt af ishavet steg,
og trodsende sprængte sig frem.
til grotid og grøde, da bræerne veg,
det land, der blev Danernes hjem.

(Gunner Gersov).

Og vi vandrer videre langs kysten over øde nøgne grus- og lerbakker, furede og rundede af vand og strøm fra isen, overalt strøet med større eller mindre stenblokke. Neden for de høje skrænter skummer sundet, eller fjorden, som den endnu kun er, sine bølger mod skrænternes fod og undergraver disse, til grus og sten styrter ned og danner havstok. I denne Ørefjord svømmer hvide, glitrende isbjærge, og en hval sender i det fjerne sin aandes damp højt op i luften. Langt inde over Skaane ses bræens hvide kam, paa sin vej mod nord. Ved Skodsborg maa vi vade over en smal fjordarm, der skyder sig lidt ind i landet mellem de øde grusbakker. Vi gaar over denne fjord paa dens smalleste sted, for enden af den nuværende Skodsborgdam, og gaar over bakkedraget ud til kanten af den høje brink mod Ørefjorden, det nuværende Skodsborg, og fortsætter videre mod nord. Ved foden af Aggershvilebakken maa vi over en lille dalsænkning, i hvis bund en brusende bæk baner sig vej mod fjorden. Vi gaar over et bakkedrag, op paa en anden, næsten kegleformet bakke, hvor nu villa Birkehøj er beliggende. Fra dette punkt ser vi mod vest ud over et landskab af bakker med en fjord, der strækker sig gennem de nuværende søer ved Rolighed og om bag bakkerne omkring Enrum. Smaasøer og vandpytter ligger spredt rundt om og blinker i solen.

Vi fortsætter vor vandring og staar ved Vedbækpynten. Her er vejen frem alle steder spærret af fjorden og fjordarme rundt omkring. Hele bakkepartiet her er nærmest en halvø, men fra villa Egebakkens have er der kun et smalt lavvandet stræde over til holmen, hvor Enrum nu ligger. Over dette stræde og bakkerne mod vest gaar vi over mod Trørød hegn. Her maa vi igen over et smalt løb og kan da naa frem gennem landet til et af de højeste punkter. Herfra ser vi ud over et, i al sin øde ensomhed, storslaaet landskab. Rundt om mod nord og vest er vi omgivet af Maglefjorden, hvorfra talrige

mindre vige og arme strækker sig ind i landet. Talrige større og mindre vandløb risler ned mellem bakkerne til fjorden, og tusinder af smaasøer blinker blaat under den arktiske himmel. Milevidt ser vi herfra ud over landet og omegnen. Mod syd fortsætter fjorden mod Trørød, og ligeledes mod vest op mod Høje Sandbjærg. Mod nord ser vi langt ud over det forholdsvise flade landskab mod Rungsted, og mod nordøst ser vi langt ind over Skaanes lige saa bakkede og øde landskab, hvor bræens hvide kamme endnu skimtes langt i det fjerne, for snart helt at forsvinde fra Skandinavien. Og naar vi staar her og ser ud over dette landskab, synes det som en illustration til Tøger Larsens strofer:

Danmark, du vaagner med søer blaa,
mætte som moderøjne,
alt hvad i dine arme laa,
lader du solen skinne paa,
ser, hvor det yppigt glider,
frem af forgangne tider.

KYSTEN 11.000 FØR CHRISTUS, DET NØGNE LANDSKAB FAAR LIV

Vi lader igen tidens viser dreje nogle aartusinder frem. Imedens vil vi først lægge mærke til, at der i den korte sommer kommer en anden farvetone over landskabet: Lav og mosarter beklæder nu stenene og giver dem, saa vel som det øvrige landskab, en graagrøn farve. Gaar vi nu igen over landet langs kysten, vil vi bemærke, at der efterhaanden er kommet en anden form for liv end mosset og lavet. Rensdyret møder vi en enkelt gang, og ude i fjorden ser vi et rigt liv af sæler og hvaler og ogsaa en del forskellige fuglearter, lommer, tejster og andre havfugle. Men aarhundreder gaar, og vi er nu naaet frem til Aar c. 10.000 før Chr. Rensdyrlavet danner tætte tæpper mellem stenene. Vi gaar nu ad de samme spor, vi paa vor vandring for nogle aartusinder siden fulgte. Der er nu i den endnu arktiske, ganske korte sommer kommen en mere broget farvetone over landskabet. Der er ligesom lagt en patina over det hele; hist og her paa lune steder

mellem bakkerne ser vi klynger af lave dværgpil og dværgbirk, begyndelsen til fremtidens skove. Og op ad bakkesiderne staar smaa klynger af rypelyng.

Den arktiske skov har dog nu faaet liv. Paa vor tur ser vi flokke af rensdyr. Af og til møder vi en snehare eller en polarræv, og vævre lemæner smutter rundt mellem de lave buske af polarpil og dværgbirk. Alt synes at aande ro, menneskene synes endnu ikke at have forstyrret freden, men det er kun tilsyneladende. Lidt borte fra os gaar en lille flok rensdyr og gør sig til gode med de forskellige planter; et af dyrene nærmer sig intetanende nogle store stenblokke. Pludselig gør det et underligt kluntet spring, og synker sammen i knæene, et par skindklædte skikkelser springer frem fra skjulet bag stenblokkene og kaster sig over det spjættende dyr. Det er et par af vort lands første beboere, de omvandrende *rensdyrjægere,* som vi her har mødt.

VED AAR 10.000 FØR CHRISTUS

Tiden standser aldrig sin gang. Medens vi gaar over bakkerne, og i fantasien lader aarhundrede efter aarhundrede glide os forbi, mens somrene, der har en juli temperatur paa 8—12 graders celsius, svinder, og vintre med storme og arktisk kulde skifter, begynder vi nu at mærke en vis forandring i klimaet. Det bliver stadig mere og mere stabilt, med kolde vintre og varme somre — et klima, som geologerne kalder tempereret fastlandsklima.

Plantevæksten tiltager, og kysterne dækkes af plantevæksten. Kystlinien strækker sig længere og længere ud mod Ørefjordens midte, de tusinder af smaasøer er forsvundet. Kun enkelte større vandsamlinger træffes hist og her paa vor vej, og en enkelt bæk baner sig vej ud mod fjorden.

Vi begynder vor tur ved Mølleaaen, der endnu bred og magelig glider gennem dale og slugter frem mod Ørefjorden, næret af de vældige søer inde i landet. Vi følger Øresundskysten et lille stykke mod nord, vel et par hundrede meter ude fra den nuværende kystlinie. Her er sumpet og blødt at gaa, gennem mos, sivarter og stargræs. Ser vi ind mod kysten,

vil vi se, hvorledes grønne enebærbuske gror op ad de stejle skrænter. Som nogle aarhundreder svinder, ser vi, hvorledes bakkerne, der før var nøgne, med sparsom og lav plantevækst, nu har skiftet udseende. Vi gaar rundt om Skodsborgpynten og ind over det store, sumpede landskab, hvor dybt inde de stejle skrænter løfter sig op af mosevegetationen, med enebær, dværgbirk og lave fyr. Og mens vi gaar fremad mod Aggershvilebakken, for at naa op paa bakkedragene mod bakkerne ved Rolighed og Enrum, vil vi se, at de lave bakker er klædt med krat og skov. Skoven giver en ejendommelig raslende lyd i den lette sommerbrise, og vi trænger os videre frem gennem skoven, og ser den bestaar af bævreasp eller poppel, blandet med klynger af birk, enebær og fyr, og paa de lavere omraader breder vidiepilen sig mellem mosevegetationen, omtrent som vi kender det fra nutiden.

Klimaet er varmt og behageligt, middeltemperaturen 12—15 grader celsius. Et rigt dyreliv udfolder sig i skoven og paa fjordene. Rensdyret møder vi mest ved vintertid, ulv og ræv bliver almindelig. Talrigst er lemmingen, og enkelte af de mærkelige steppeegern. Om vinteren kan vi maaske være heldige at se et par fjældryper paa vor vej.

8000 FØR CHRISTUS.

Klimaet har atter forandret sig. Medens vi har vandret fremad til tiden omkring 8000 før vor tidsregning, er det igen bleven koldere, og vi er naaet til den periode i vort lands geologiske udvikling, som geologerne kalder yngre dryastid, efter rypelyngen, dryas octopetala. Klimaet er igen blevet arktisk, med en juli-temperatur paa 8—12 graders celsius.

Gaar vi nu en tur langs kysten, ser vi ude i sundet store isbjærge drive snart indad og snart udad, efter som vinden og strømmen paavirker dem. Mellem isbjærgene ser vi hvalerne blæse hvide dampstraaler op mod den klare blaa luft, medens talrige sæler og arktiske søfugle færdes paa vandet og i luften.

Bævreaspskoven er nu forsvunden, kun lave fortrykte birke, enebær og pilearter danner skov. Paa store strækninger dan-

ner rypelyngen graahvide tæpper. Dog er vi ikke helt uden blomster. Flere stenbrækarter, potentil, strand-trehage og en mængde andre, stargræsarter og siv m. m.

Gaar vi en tur langs strandkanten, vil vi bemærke, at den brede, lave, grønne engstrækning, der strækker sig langt ud i det nuværende Øresund, og hvoraf den nuværende kyst-

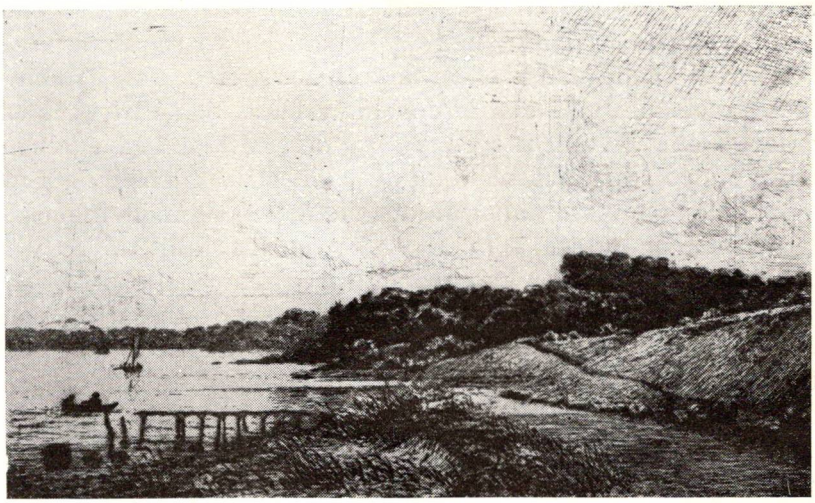

Skodsborgskrænten i tidligere tid.

(Efter Maleri af Luise Ravn-Hansen 1884)

linies stejle skrænter hæver sig som af et grønt, stillestaaende hav, er sumpet som en hængesæk, og lidt under overfladen bundfrossen. Denne tundra kan vi følge langs hele kysten, og langs de snart tilgroende fjorde ved Skodsborg og Maglefjord. Mennesker ser vi intet til paa vor tur, endnu er der intet spor af bosættelse langs vor kyst, men levende væsener er der ellers nok af. Alle de arktiske dyr, polarræv, polarulv, snehare og lemæn er almindelige i skovene og dalene. Mellem bakkerne, hvor der er læ mod vinden i vintertiden, er rensdyret en fast gæst i landet. Som vi slentrer langs kysten, er tiden igen gaaet et aartusinde frem. Mens de arktiske storme med sne og kulde har raset gennem den lange vinter, og i den korte sommer, med sol og stille vejr, hvor myggene i tætte

skyer danser over tundraen, er klimaet og dermed skoven igen forandret. Vi er nu i en ny og længere periode med fastlandsklima og sommermiddeltemperatur paa 12—14 graders celsius ved begyndelsen af det første aartusinde, og vi slutter omkring ved 5000 før Chr. med en sommermiddeltemperatur paa 16—17 graders celsius.

Vi gaar nu igen en tur langs kysten fra Mølleaaen, hvor vandet dovent i en bred strøm glider ud i Ørefjorden. Mens vi vandrer over bakkerne mod Skodsborg, vil vi se, hvorledes skoven breder sig mer og mer, den lave fortrykte arktiske skov ranker sig lidt efter lidt. Hvor der før var sumpet tundra, er der nu i den milde, tørre sommer ret fast bund, hvorpaa enebærbuske, mosebølle, lyng og andre tørbundsplanter kan finde vækst. Men oppe over bakkerne breder skovfyrren sig stedse tættere og trænger poppel, birk og pil ud mod lavningerne omkring fjorden. Mens vandstanden stadig bliver lavere og lavere i fjordene, rykker fyrren ubarmhjertigt længere og længere udad mod dem, indtil den staar som enehersker. Med sit dystre, mørkegrønne farveskær giver den landskabet et ensomt og monotont præg. Kun hvor fjordenes smalle løb gaar indad i landet, brydes ensformigheden af et frisk grønt bælte, for eksempel ved Mølleaaen, Skodsborg og Maglefjorden. Langs denne bredere inderfjord hælder birken sin krone ud over den grønne lavning fra skovkanten. Af og til støder vi ogsaa paa et enkelt lindetræ. For største delen er det elletræer, vi møder længere ude langs fjordens rand.

Dyrelivet er nu rigt repræsenteret. Af fuglene er særlig tjuren bemærkelsesværdig, naar den om foraaret skogrer i fyrrekronerne. Ude i de grønne bælter langs fjorden møder vi haren den graa, og i skovkanterne lurer vildkatten. I den øvrige del kan vi møde skovmaaren, ræven eller grævlingen, og maaske en sjælden gang den brune bjørn. Men inde mellem fyrrestammerne staar vi pludselig foran et stort spøgelsesagtigt dyr, der staar ganske stille og ligesom falder sammen med fyrreskoven. Det er fyrreskovens kronede hjort, elsdyret. Ude paa de aabne strækninger træffer vi derimod den anden store hjort, kronhjorten, og den lille raabuk, en sjælden gang ogsaa den store vilde okse, uroksen.

Mod slutningen af perioden, den *boreale* tid, som geologerne kalder den, bliver det stadigt varmere og varmere. Fyrren begynder at sygne hen, og i dens sted paa de aabne strækninger begynder egen langsomt at brede sig. Vildsvinet begynder samtidigt at vinde indpas. Hvor Maglefjorden paa sine bredeste steder nu kun er indsøer, bygger bæveren sine dæmninger, og i den stille forsommer kan vi høre den slaa i vandet med sin brede, skællede hale, saa det giver genlyd fra skovene viden om. Og mens det dufter frisk af harpiks fra den hensygnende fyrreskov, forlader vi den boreale tid eller fyrreperioden, og vi gaar mod en ny og betydningsfuld tid for naturen langs Øresundskysten og i det øvrige land.

Vi befinder os nu i tiden omkring eller mellem aar 5000 og 4000 før Chr., en periode, der kendetegnes ved sit varme og fugtige klima. Sommerens middeltemperatur ligger nu paa nær 17 graders celsius. I begyndelsen af denne, den *atlantiske tid,* som den kaldes af geologerne, sker der en stor forandring langs kysten. Ørefjorden strækker sig med sine større eller mindre inderfjorde mod syd til Saltholm, hvor den afspærres fra Østersøen af en temmelig smal landtange, der endnu gør Sjælland landfast med Skaane. Ved stærke østenstorme presses Østersøens ferske vandmasser mod nord, medens Ørefjordens salte vand bliver presset ud. Derved kommer Østersøens vældige vandmasser til at staa betydeligt højere end Ørefjordens, og de udøver derved et uhyre tryk paa de forholdsvis smalle tanger, der endnu forbinder de danske øer med hinanden. Østersøens vandmasser baner sig gradvis render gennem tangerne, og saa bryder Østersøen endelig igennem med en vælde, der meget minder om en syndflod, og Øresundet bliver dannet. Svagt kan denne vandflods virken spores langs kysterne af Øresund, idet der her er sket en, sandsynligvis kortere stigning af vandstanden.

Vi er nu i en periode, med et herligt klima med milde vintre og varme somre. Tænker vi os nu en tur langst kysten, vil vi bemærke, hvorledes der sker en gradvis stigning af sundets vandstand, og langsomt gennem aarhundreder forsvinder det grønne bælte af elleskov og siv, der før strakte sig langt ud i den gamle Ørefjord. Det er virkningen af Øresunds dannelse,

der ses. Navnet Øresund menes at være opstaaet af benævnelsen paa en lille fjordvig eller sump, lukket af en lille banke. Saadanne dannelser kaldes fra ældgammel tid for et øre[1]), og af dem findes der en stor mængde langs sundets kyster. Et saadant øre er ogsaa Maglemosen. Og staar vi nu ved denne og lader øjet glide ud over dens flade, ser vi, hvorledes den store tætte elleskov ovre mod Sanddalen er forsvunden. Nu breder der sig en bred fjord fuld af smaaøer og holme, omgivet af bredkronede ege med underskov af hassel. Kun paa de mere sure partier af fjordbredderne staar birk og el.

Paa en lille holm, omgivet af tagrør og siv, har for længst en lille gruppe skindklædte mennesker opslaaet deres telte. I løbet af de næste totusinde aar breder stenalderfolket sig omkring Maglefjorden. Den er rig paa fisk og muslinger, og skoven vrimler med vildt, kronhjorte, raadyr og maaske sjældnere urokser. Pindsvinet pusler i stille sommeraftener, og i træerne vimser egernet om. Birkemus, dværgmus og markmus pusler ligeledes rundt i skovbunden, og i stenet terræn færdes bruden og lækatten. Et andet og mere uhyggeligt dyr færdes ogsaa langs kysten, nemlig ulven, men ude ved fjorden og søerne færdes odderen. Dybest inde i fjorden, længst borte fra menneskene, bygger bæveren sine dæmninger, og paa stille dage kan man høre dem klaske i vandet med de brede, skællede haler. Paa de dybeste partier af fjorden er der mængder af sæler og søfugle. Ude i sundet boltrer smaahvaler sig. Om dagen kan vi se stenaldermanden færdes langs kysterne paa jagt efter hjorte, vildsvin og sæler, mens hans kvinder og børn gaar ude i den lavvandede fjord og samler muslinger og andet spiseligt. I de mørke nætter eller aftener vover stenaldermanden sig ikke udenfor sin boplads, da huserer naturens mange vætter derude i skoven og paa fjorden. I den mørke vinternat, naar fjorden er bunden af isen, hører han ulvene tude i skoven. De forfølger en kron-

---

1) En anden og vistnok rigtigere forklaring, er at »*øre*« betyder fremspringende odde med gruset strand. Øresund betyder da *sundet forbi øren*, Helsingernes, de om »halsen« boende folks øre, det nuværende Helsingør, ligeoverfor »helsingernes borg«, det nuværende Helsingborg. *(H. Ell.).*

hjort, der flygter ud paa den tilfrosne fjord, hvor den hurtigt indhentes af de sultne ulve. Med et sidste hjælpeløst brøl, hvori al dødsrædselens gru skælver, styrter den om paa den glatte is, og snart er den stolte hjort kun en bunke spredte knogler, der uænset bliver liggende, indtil isen smelter, og de synker til bunds i Maglefjorden, for efter aartusinder atter at blive fundne ved tørveskæring. Et enkelt af naturens store sørgespil er endt, og stenaldermanden, der hører det, kryber skælvende sammen i sin hytte.

Men aarhundreder gaar. Unge ege bliver til gamle, og nye vokser op. Langs fjorden og kysten dannes der en smal, sumpet rand, der stedse bliver bredere. Lyn og storm fælder de gamle træer, de styrter om i sump og vand. Langs kysten og paa de tørre steder dækkes de døde træer af plantevæksten, mens luft og træbukke gennem aarene gør det af med dem, indtil de sporløst er forsvundet.

Imedens er nye mennesker kommen til egnen. Stenalderfolket langs Maglefjorden har for længst haft forbindelse med dem og lært at lave deres gode slebne økser. Nu kunde de lettere skaffe sig større grene til skafter og buer, og de kunde hugge større træer til brændsel om vinteren, eller til hytterne, der byggedes af træ og jord. De kunde nu ogsaa rydde smaa stykker skov og skaffe sig jordstykker til dyrkning af hvede, byg, havre og hør. Til stor undren for det gamle jægerfolk holder det nye folk okser, faar og svin, saa de ikke behøver at være afhængig af jagten.

Men stammens ældste er død. I nærheden af hytten bygger man hans grav, en lang kiste af flade sten, med større flade sten som laag. Her skubbes den gamles lig varsomt ind gennem den østre ende af kisten, over tærskelstenen til den sidste bolig, der skal rumme hans legeme, saa hans aand frit kan komme tilbage her, hvor han nu ligger med sit spyd og dolk ved siden. Nu lukkes kisten til, og den viede stenkreds sluttes om graven. Derefter følger mange dages arbejde med at bygge den store høj op af græstørv. Endelig er graven færdig, og ligger nu her yderst paa den stejle skrænt højt over Sundet og den lave strand, med milevid udsigt langt over Sundet og ind i Skaane.

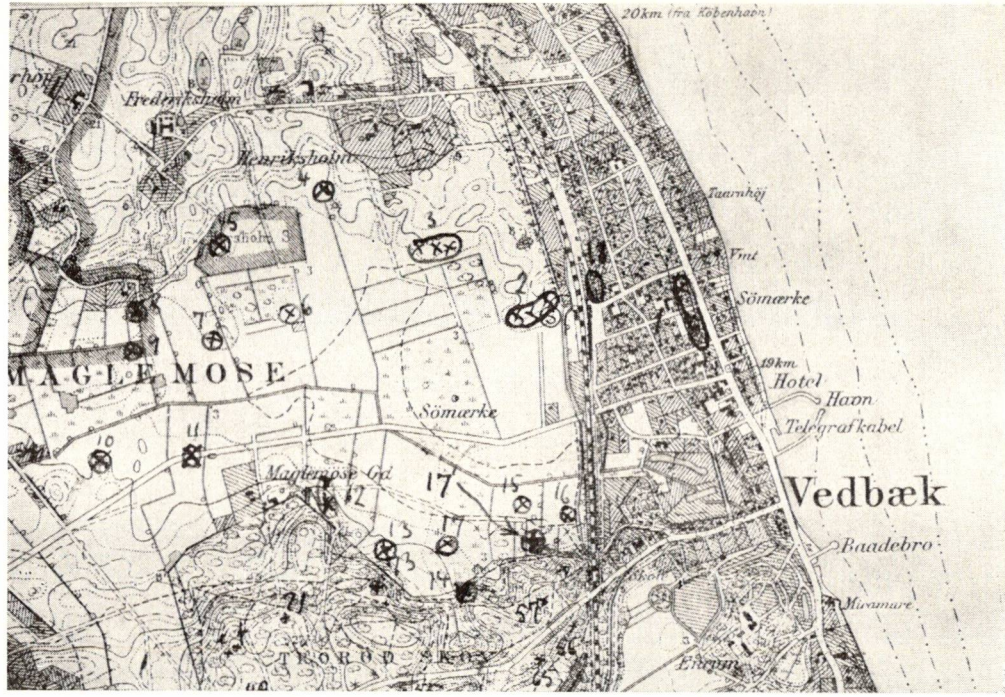

Fig. 1. Kort over *Maglemose* med indtegnede bopladser. 1 : 20000.
Nr. 17 er bopladsen ved Vedbæk boldbaner; nr. 2 er *Bøgebakken* (Henriksholm).

Mellem de gamle bredkronede træer i den lyse aabne egeskov er der nu begyndt at vise sig andre træer, der søger at vinde herredømmet over baade egen og de talrige andre vækster, der sammen med hasselen danner underskoven. Et af disse træer er bøgen, der nu saa smaat baner sig vej, og begynder sin sejge, lange kamp, for at kvæle den ærværdige eg under sin skygge.

Vi er nu naaet frem til tiden omkring aar 1000 før Christus, og vi er midt i *bronzealderen,* oldtidens guldalder og storhedstid. Klimaet i landet er varmt og tørt med en gennemsnitstemperatur om sommeren paa 18 graders celsius. Paa vor vandring langs Øresund vil vi atter bemærke en ret bred forstrand langs hele kysten. Tre gange, maaske fire, har denne vekslen fundet sted. Maglefjorden er for længst blevet en indsø, og er godt paa vej til at blive sump og mose. Kun et lille, smalt vandløb baner sig vej gennem det sumpede, smalle engdrag foran det nuværende Enrum, ud i sundet, omtrent ved sit nuværende udløb.

Skoven med sine talrige hasselbevoksninger og bredkronede ege, vokser stedse længere ud mod Sundets blanke vand. Forstranden er bevokset med el og alle mulige smaabuske og planter, af samme arter som i vor tid. Hvor bækken baner sig vej mod Sundet, fra Maglefjordens yderste brede vig, eller vidning, ligger bronzealderfolkets hytter i en lille klynge, den første begyndelse til Vedbæk. Rundt om ligger smaa dyrkede felter med hvede, byg, havre, hirse og hør. Paa en viet plet ligger den hellige sten, med solens og maanens tegn sejlende over himmelbuen paa den dobbeltstævnede baad. Gaar vi nu ad tilfældigt banede spor langs med kysten, fra Smidstrup til Strandmølleaaen, vil vi møde talrige smaa rydninger til hytter og marker, med bronzealderbondens hest, ko og ged, sammen med svinet, græssende ved hytten. Ikke alene ager- og husdyrbrug sysler folket med, jagten er endnu nødvendig for at opretholde livet, og ligeledes fiskeriet. Stenalderens primitive ege er for længst ophørt med at være brugeligt fartøj. Nu er egen blevet til et klinkbygget skib, der

kan bruges til langfart. Det har høje dobbeltstævne, og er nu blevet et solidt søgaaende fartøj. Ude paa Sundet sejler de større skibe forbi, mens kystens beboere ligger med mindre baade og fisker. Forskellige steder lægges ruser flettede af pilevidier. Livet og udviklingen hos den fastboende mand er bleven mere kompliceret, og er stedse gaaet frem. Bronzen er vel for kostbar for den jævne mand, men flintsmeden er dygtig til at efterlave de nye former i flinten.

Paa den første foraarsdag gaar bronzealderbonden til offerstenen og ofrer til solguden med bøn om frugtbarhed for hus og dyr, og for grøde paa sin ager. Derefter spænder han okserne for arden, og pløjer de tre rituelle furer, med ønske om god grøde for den kommende sommer.

Skibsfarten langs vor kyst er livlig, og ved lave vige og strande er der landingspladser, for eksempel ved Strandmøllen, nedenfor Skodsborg bakke, paa Roligheds strand og ved Vedbæk og Henriksholm. Her ligger ogsaa de navnkundige høvdinges og deres æts grave højt paa den stejle skrænt. Pragtfuldt er det at se, naar høvdingen med sine mænd gaar i land fra skibene, hjemkommen fra fremmede lande. De blanke bronzespyd lyser som guld i solen, og lurerne gjalder fra stranden og giver genlyd mellem skovens rydninger. Folkene løber mod stranden fra hytterne, for at spørge nyt, og beskue de pragtfulde ting, man fører med sig hjem fra det fremmede.

En anden gang, da man lander paa den hjemlige kyst, er der sorg ombord. Høvdingen er falden under en kamp. Tappert har han kæmpet, og folkene beundrede og ærede ham for hans mod. Nu bæres han i land, her ud for Roligheds strand. Man bærer ham op gennem kløften. Mens lurerne toner sin klage ud over skoven og kysten, lægges hans lig ned i den udhulede egestamme, sammen med hans vaaben og ejendele. Og her oppe paa banken kastes hans gravhøj, hvor der er milevid udsigt over Sundet, der hvor nu andre skibe skal sejle mod fremmede kyster, mens han ligger og lytter til bølgernes slag mod kysten, og livet gaar videre mod ukendte tider, mens aarstiderne skifter i en endeløs kæde, mens solen skinner, og stormene bruser over hans grav.

Aar efter aar rejser de store høje sig langs kysten, mens slægt efter slægt dør bort, men kun de store høvdinge og krigere kunde bygge saa imponerende høje for deres æt. Den menige mand maa nøjes med en ganske lav og lille høj til sine døde, hvor hans slægts brændte ben graves ned efter baalfærden.

I en lille rydning i Roligheds skov boede ved denne tid en agerdyrkende slægt. Nær ved hytten havde de deres slægtshøj. I dens midte er den ældste stamfader for længst højsat i et lidt større kammer. Uden om er senere slægtens medlemmer højsat, og deres brændte knogler er lagt ned mellem fire smaa, flade sten, og dækket med en større.

En lille pige paa syv vintre er død og ligger nu paa baalet, flammerne slikker op om det lille legeme, for at rense det til farten op til solguden. Naar baalet er brændt ud, og asken blevet kold, samles varligt de smaa knogler sammen og lægges i en lille urne. Ovenpaa lægger moderen den lille piges kæreste ejendele, en lille facetteret ravperle. Urnen sættes ned i højen mellem fire flade sten, og højen lukkes igen over den yngste af slægten.

MOD HISTORISK TID

Naturen er ligesom menneskelivet rigt og frodigt. Bevoksningen erobrer stadig mere og mere af søer og fjorde, fra bredderne trænger skoven stadig længere udad. Mølleaaen, der for nogle aartusinder siden var en bred, jævnt glidende strøm, er nu en række smaa søer, der mer og mer trues med lukning af plantevæksten. Kun et smalt slyngende løb forbinder endnu søerne med hinanden. Maglevigen er forlængst lukket af skov og sumpplanter. Paa de dybeste partier er den en ufremkommelig sump, hvor krondyret søger ud, naar feberen brænder i dens dødsmærkede krop, for at søge lindring, til døden udfrir den, og dets knogler synker tilbunds for at gemmes til senere tider. Skoven paa bakkerne langs kysten er bleven mere aaben. Den store bredkronede eg sætter stadig sit præg paa skoven og er endnu dens uindskrænkede hersker, selv om den lyse bøg stadig breder sig. I sko-

ven aabner sig stadig større aabne partier, hvor bonden svider underskoven af, for at faa plads til sine marker. Jærnet har holdt sit indtog, og selv de store træer maa nu give op for jærnaldermandens økse. Den tiltagende vildtmængde sammen med tamkvæget gør lyst i underskoven, saaledes at den vanskeligt kan forny sig. Mellem de opdyrkede lysninger i skoven, snor talrige stier sig. Kun et enkelt hovedspor er mere befærdet, hvor købmænd og rejsende færdes fra landingsstederne ved Skodsborg eller Vedbæk til bostederne længere inde i landet.

Tiden gaar nu stærkt frem mod den historiske tid, Christi fødsel. Klimaet er i løbet af de sidste aarhundreder bleven koldt og regnfuldt. Bronzealderens rige kultur er for længst forbi. Sommerens regnfulde vejr frister ikke til langfart eller samkvem med længere borte boende folk. Bonden dyrker sine marker som før, og høster sine ærter, sin hvede, rug, hirse, hør og bønner. Lidt ekstra sager i form af olieholdige planter som spergel, dodder og frø af pileurt og siv bliver ogsaa samlet som tilskud til aarets kornhøst. Hele kysten fra Klampenborg til Rungsted er tæt bebygget. Bondens huse er blevet større og bedre end i fortiden. Der maa nu ogsaa være plads til hans husdyr, ko, hest og faar. Bonden er blevet fastboende, og et med sine dyr og sin jord, rodfæstet, som han har været det indtil nutiden.

Jærnet er blevet et bedre og billigere nyttemetal, bonden har folk i sit brød, der hjælper ham med dagens arbejde, pløjning af agrene, og fiskeri ude paa Sundet, og desuden maa der skaffes brændsel til den lange vinter. Kun faa adspredelser har bonden og hans folk i det vaade og sure klima. Det kan dog ske, at fremmede købmænd syd fra kommer paa besøg for at drive handel. Ved landingsstederne lagde deres skibe til, og belæssede med alle mulige varer, lige fra bronzekasseroller og gryder til glassager og smykker, drager handelsmændene ad de banede spor ind til bostederne inde i landet for at drive handel, d. v. s. bytte varerne for skind og andet. Nogle af købmændene lander nedenfor Aggerhvilebakken, hvorfra de drager op mod Nerthus hjem (det nuværende Nærum), andre lander ved Vidningen, der hvor bæk-

ken løber ud i Øresundet, og herfra drager de op mod de tre mænds rydning (d. v. s. Trørød[1]). For folkene her er det en oplevelse at modtage disse fremmede købmænd og høre nyt ude fra den store verden. Det kan de leve længe paa, indtil der atter kommer fremmede til deres bosted.

Mens livet gaar sin ensformige gang for jærnalderfolket, sker der dog begivenheder blandt den, der for en tid bryder dagenes ensformighed, og som drøftes, længe efter at det er sket, blandt stammerne langs kysten. En mand fra de tre mænds rydning har begaaet et alvorligt brud paa samfundets love, og er derfor hjemfalden til straf. De ældste afsiger dommen. Han skal dø, inden solen gaar ned, og dommen bliver straks udført. Ved bredden af sumpen graves en grav. Den dømte bliver bundet, og sat paa hug ned i graven, et lag grene bliver lagt over, og manden overlades til sin skæbne i det kolde vand, indtil døden udfrir ham. En lille pige paa tolv somre løber en vinterdag ude paa isen i den aabne del af Maglevigen. Isen brister, og ingen ser hende mere. Sumpens aander har taget hende. En anden gang gik en ung pige over sumpen. Maaske er det en sommeraften, hvor mosekonen brygger og forvirrer hendes sanser. Hun træder pludselig ud i dyndet, og kæmper fortvivlet for at redde sig, men synker blot dybere. Sumpens aander trækker hende nedad, indtil hendes fortvivlede skrig kvæles i en gurglen, medens hun forsvinder i dybet. Alt bliver igen stille over den hemmelighedsfulde sorte sump.

EFTER CHRISTI FØDSEL

Den første julenat kom til jorden, og menneskenes historie vender et blad. Den historiske tid er begyndt, men jærnalderbonden aner intet. Mennesker fødes og dør, slægt følger efter slægt i en endeløs kæde. Ingen kender længer deres grave, maaske findes de engang af oldforskerens spade, ellers møder vi ham kun, naar tørvegravningen blotter hans knogler.

---

1) Se nærmere Søllerødbogen 1942, s. 36 ff. og s. 44 f.

Kun langsomt gaar bonden fremad i kultur. Den gamle primitive ard er nu afløst af den store tunge hjulplov, som der skal flere okser til at trække. Agrene maa lægges om, de bliver lange og smalle, man begynder stedse sin pløjning fra midten, hvorfor agrene efterhaanden erhverver sig højere og højere rygge. Gennem mange aarhundreder vil bonden bruge denne pløjemaade.

Rydningerne i skoven bliver gennem de følgende aarhundreder større og større, bøgens magt over egeskoven ligeledes, skoven skifter karakter og udstrækning. Hele landskabet bliver efterhaanden mere afvekslende. Smaa partier af krat veksler med spredt liggende lunde og trægrupper. Gaar vi en sidste tur lang kysten, inden tiden naar frem mod den gamle Gorm og Thyras tid, vil vi antagelig se, hvor forandret kysten og dens nærmeste omgivelser er bleven siden Kristi fødsels tid. Gaar vi fra Mølleaaen mod nord, viser højdedragene gennem det omraade, der nu indtages af Dyrehaven, sig som et aabent opdyrket parti uden skov. Denne ses hovedsageligt i lavningerne og langs moser og kær.

Vi staar paa en af de høje brinker og ser ud over Sundet. Det er den sidste store epoke i oldtidens historie, vikingetiden. Skibene paa sundet er nu talrige. Store skibe med dragestævne glider frem mellem fiskernes mindre baade, alle har de den samme brede form. Høvdingernes og kongernes store flaader stævner frem ad Sundets blaa vandvej. Prægtigt ser det ud, overmodigt og fantastisk. Maaske bor skibets ejer her paa vor Øresundskyst, maaske ligger han begravet i Lokeshøj med sit skib, sine heste og hunde. Ingen ved det endnu. Maaske løser arkæologens spade og graveske gaaden engang, men højene er fredet, og ingen maa ødelægge dem med utidig gravning. Mens bygerne gaar, sneen fyger gennem vintre, storm skifter med stille, og de hvide, drivende sommerskyer veksler med sorte, tunge uvejrsskyer, sover den døde høvding uforstyrret sin lange søvn i Lokeshøj, medens hans ben langsomt smuldrer bort og bliver til støv, hvoraf ogsaa han er kommen, og imens gaar tiden sin gang.

Det var ikke alle, der drog paa vikingetog. Bonden blev troligt hjemme ved sin jord og sine dyr. Men slægterne forme-

rede sig efter naturens evige lov, stammer blev til større samfund, og disse igen til store sammenslutninger eller tjod. Et saadant tjod eller smaarige, strakte sig fra Mølleaaen til Rungsted, og her langs hele kysten har tjodfolket dyrket deres jord, hvor deres forfædre i jærnalderen havde dyrket den. Siden erobrede skoven igen de gamle agre og bevarede dem trygt i sin favn. Bonden maatte erobre jorden paany fra skoven. Man havde lært værdien af at løfte i flok, og man begyndte at slutte sig sammen i smaasamfund, og i fællesskab forsvare sit liv eller ejendom mod indtrængende fremmede. Med undtagelse af enkelte fiskere og jægere samlede man nu sine boliger ved Nerthus hjem og de tre mænds rydning (d. v. s. Nærum og Trørød).

I de lange uhyggelige vinternætter tuder ulvene ude fra Maglemose, og mange andre sære mystiske lyde ude fra den store natur trænger ind til bonden i hans hytte. Men i de lange aftener ved baalet fortælles sagnene om konger, vætter og trolde, om guderne i Valhal og andet. Fremmede fra andre torper eller steder, og særlig dem der havde faret vide om med snekkerne, vidste at fortælle om Amlet, om Vermund og Uffe, Frode fredegod og Rolf krake og deres bedrifter. Bonden langs Øresundskysten forstod da lidt af landets politik, men i hans egen landsby gik livet sin vante gang, som det havde gjort det gennem mange aarhundreder. Imens formedes sandvejens spor mere og mere i sit faste leje, mens slægter døde og nye opstod og færdedes ad de gamle spor gennem skovene langs Øresund. En dag vidste en fremmed at fortælle om en mand, der hed Ansgar, og denne mand lærte om en ny gud, den hvide Christ. Han skulde afløse de gamle guder. Man følte nu, at der vilde staa kamp om de nye og de gamle guddomme, om de nye tider, der skulde komme. Og bonden gik krum ud gennem sin vendredør, medens han rettede sin brede ryg, tænkte han, »var det gamle godt nok til mine fædre, er det vel ogsaa godt nok til mig«. Mens han lader blikket glide ud over de lange smalle, højryggede agre, gaar han sindigt til sit virke og fortsætter, som han var vant. Men bølgerne skyllede ligefuldt mod kysten, og de gamle ege og den lyse bøg hældede deres kroner ud over skrænterne ved Øresund.

DEN GAMLE EG

Det er en af de stille, mørke decemberdage, hvor taagen ligger som et blødt uldent tæppe over al naturen. Træerne har kastet bladene og staar med de nøgne sorte grene som sorte silhuetter mod den graa himmel. Jeg staar lænet til karmen af en hundredaarig vognport i en gammel straatækt villa paa Strandvejen. Over mit hoved breder en mægtig gammel eg sin krone og sine grene ud over huset, som en høne, der skærmer sine kyllinger under vingerne. Svundne slægter har skaaret store grene af den stamme, men ligefuldt staar den der, ærværdig og stor, med rødderne dybt i den danske muld. Otte aarhundreders storme, somre og vintre er gaaet hen over dens krone, og det meste af Danmarks historie er passeret den forbi.

Det giver tanken større perspektiv og skaber uvilkaarlig syner og drømme i ens sind. Man bøjer sig en stund i ærbødighed for den gamle kæmpe, men det er som smiler den overbærende til den lille menneskepusling, der syner saa lidt ved siden af den. Selv har den set talrige slægter leve og dø rundt om den, og mange vil endnu leve og forsvinde i det store intet, inden dens blade visner for sidste gang.

Taagen og tusmørket sænker sig stadig dybere over egen, stilheden brydes kun af Sundets evige rytmiske slag mod stranden, roligt og dybt som en kæmpes aandedrag. Tankerne glider langt bort fra nutiden, tilbage til den gamle sandede vejs første spor og egens barndom. Lyder det ikke som en sagte knagen af seletøj, oksers trin og vognhjulets skuren i sandet — — — og kæmpens aandedrag stiger og falder — — — stiger og falder.

Det er en dag i Valdemar den stores tid. De gamle ege staar rundt omkring paa bakkerne mod Sundet. Gennem engdraget under deres fod risler bækken ud mellem kystens rullesten, for at favnes af sundets bølger og forenes med dem. Træerne staar her i det stille milde efteraarsvejr og drypper deres agern, de falder med bløde plut i en grøn mostue, med raslen i tørre blade, og skarpe smæld mod en tør gren. Skovskaden fylder sin kro, og egernet samler til vinterforraad. Som skriften siger: noget faldt paa stengrund og andet blandt torne

og tidsler, men et enkelt agern slog rod i en plet muld, og det gror fra løvspring til løvfald, sommer efter sommer, mens skyerne driver og bygerne gaar. Alt imens glider historien forbi egen derude paa den sandede hulvej, og skabes dag efter dag, og aar efter aar af den simple bonde som af den brynjeklædte ridder. Valdemar den store sætter en stopper for Vendernes hærgen, og hans stolte myndige ven —,

Bisp Absalon bygger sin borg ved Havn,
han bygger den op i Jesu navn.

Og han bygger kirker trindt omkring, ogsaa i vor egn. Valdemar sejr udvider riget, og øver herredømme over Østersøens sydkyst. Dannebrog falder ned fra himlen og giver de danske nyt mod, mens ærkebisp Anders Sunesøn løfter sine arme mod himlen i bøn om sejr. Pigerne synger i den lyse maj, visen om den blide Dronning Dagmar.

Dronning Dagmar ligger i Ribe syg,
til Ringsted monne de hende vente.
Alle de fruer i Danmark er,
dem lader hun til sig hente.
Udi Ringsted hviles dronning Dagmar.

Viserne under træet skifter, og tiderne skifter. Kong Erik myrdes i Finderup lade. Marsk Stig dømmes fredløs, og efter marskens død synger de folkevisen om hans døtre.

Den ældste tog den yngste ved haand,
og fore de vide om verden.

Konger kom, og konger døde, men egen groede, og skyerne drev. Niels Ebbesen slog den kullede greve og befriede Danmark for holstenernes aag. Valdemar atterdag samlede igen det splittede rige, og underlagde sig Gotland i det vældige slag uden for Visbys mure. Naar Valdemar red til sit elskede Gurre, red han maaske ogsaa forbi egen ad den sandede hulvej, og efter hans død hører bonden i de mørke efteraarsnætterne hans vilde jagt rase hen over himlen. Men hans dygtige og stolte datter, Dronning Margrethe samler de nordiske lande til eet rige. Thi —

Den streng, der lægges af strenge tre,
den brister fuldnæppelige:
det siger vismænd foruden spe,
om hun lægges lempelige.

Erik af Pommern grundlægger Helsingør. Rigets konger og stormænd drager forbi ad den gamle sandvej, eller lander deres skibe ved Øresundskysten. Rigets fjender drager samme vej mod deres maal at ødelægge byen ved Havn. Adel og gejstlighed stredes skiftevis om magten i landet, og i folkets sind. Middelalderens mørketid kom over landet, indtil reformationen langsomt fortrængte heksene og overtroen. Riddere og svende til hest, og adelsdamer i fruerkarm passerede forbi ad sandvejen mod Krogen. Karl den tolvte gik forbi egen mod København med sin hær. Dronning Caroline Mathilde mødtes maaske her med Struensee, og mange ukendte elskende har drømt om lykke under dens krone. Englænderne gik forbi træet i 1807. Og medens konger og stormænd skaber historie, arbejder den jævne mand og udfylder tomrummene i historiens store billedbog, lever, elsker, og dør, mens den gamle eg skyder friske skud, og gror i den danske sommer med de drivende skyer og den blaa luft, og byger der gaar over landet.

ØRESUNDSKYSTEN I HISTORISK TID

Vor viden om Øresundskysten i de første aarhundreder efter historisk tids begyndelse er desværre meget begrænset. Antagelig har skoven strakt sig helt ud til kysten, afbrudt af større eller mindre lysninger med opdyrkede partier. Efter som aaringer gaar, vil man se, hvorledes underskoven bliver mere og mere aaben paa grund af det talrige kronvildt, der afgnaver grenene i en viss højde, som det for eksempel kan ses i vore dage i Jægersborg Dyrehave. Landskabet, baade langs kysten og inde i landet, faar mere og mere karakteren af talrige større eller mindre lunde, spredt tilfældigt ud over landskabet. Allerede i vikingetiden maa det have tømt kraftigt ud i egeskoven, dels til skibsbygningen og dels til husene, der i ældste tid sandsynligvis for størstedelen var bulhuse, bygget af egetømmer og planker. Hertil kom senere igen bø-

gens tiltagende herredømme i skoven, idet bøgen med sin hurtigere vækst og stærke skygge kvalte de gamle ege, ligesom dyrenes færden i skovene gjorde, at al ungskov ødelagdes. Forgæves gav skiftende konger forbud mod ødelæggelse af skoven ved fældning eller ved husdyrs angreb paa skoven, men ligemeget hjalp det. Særlig var det de talrige geder, der gjorde skade paa skoven. Geder holdtes i enorme flokke, saaledes holdtes som eksempel, i vinteren 1406 paa Højstrup 150 geder, og i sommeren 1494 havde man paa Bregentved 60 geder, 2 bukke og 58 kid. I det 15de aarhundrede forbyder «Laalandske vilkaar» enhver mand at holde geder, naar han ikke har saa stor en skov, at han kan holde dem paa sit eget, uden at genere andre. 1544 befaler Chr. III slotsherren paa Københavns slot at udskikke slotstjenere, og lade dem tage alle de geder, de kunde finde, overalt i vort land Sjælland, paa kronens, stiftets, klostrenes, kapitlernes, kirkernes, og paa adelens skove, hvis de ikke kunde gaa der, deres naboer uden skade, og drive dem til vort slot, i hvem de end tilhører. Befalingen mødte imidlertid saa stor modstand, at det atter maatte tillades at holde geder, naar de blot ikke voldte skoven skade. Selv om gederne var langt de værste fjender af skoven, var de andre husdyr, der sattes til at søge deres føde i skoven, særlig heste, de saakaldte udgangsøg, ikke mindre farlige for skoven. De afgnavede nemlig alt i underskoven, saaledes at ingen ny træbevoksning fik fred til at vokse op til fornyelse af den gamle skov. Hertil kom som alt nævnt de umaadelige mængder af kronvildt, der fandtes i skovene, og som desuden var en utaalelig plage for bønderne. Som eksempel paa hjortenes talrighed kan nævnes, at udbyttet af kongens jagt i august 1593, var ikke mindre end 1600 krondyr foruden en stor mængde hjortekalve, raadyr, harer og ræve.

Om skovens udseende siger en forfatter i tiden mellem 17—1800, at skovene var saa aabne, at man kunde se igennem dem. Hertil medvirkede selvfølgeligt først og fremmest, foruden mangel paa røgt og fornyelse af skovene, den enorme hugst fra bøndernes side til gærdsel og brændsel. Gentagne forbud, ofte med trudsel om streng straf, hjalp intet. Aarsagen hertil

var bondens opfattelse af ejendomsretten, idet han mente, at skoven var alles eje. Jydske lov begrænser kongens ret til skovbunden alene. Fællesskabet gav bonden ret til græsning af skovbunden, og svin at sætte paa olden, men træerne mente enhver at have ret til at anvende. Skaanske lov siger for eksempel »Almindelig skove maa enhver bruge efter behag, og naar nogen har fældet træer der, og de borttages af en anden inden for en vis tidsfrist, er denne straf skyldig«.

Almindingsskove var dem, der laa i grænseomraader mellem landsbyernes marker og overdrev. Hver mand i byen fik sin part, ligesom af byens mark, og her mente bønderne at have lov til frit at skove og lade deres kreaturer græsse. Hvert efteraar lod de deres svin gaa paa olden i disse skove. Sagen var imidlertid, at almindingskovene var et ingenmandsland, hvorfor kongen mente sig at have ret til dem, og at kunne forbyde bønderne at drage fordel heraf. Ejendomsretten til skovene var og blev et uløst spørgsmaal. Under Kristoffer af Bayern udtales det i de saakaldte »Laalandske vilkaar«, at »Ingen bonde maa sælge eller torvføre, eller bortgive eg eller bøg, uden sin husbonds vilie, under 40 marks straf«. Det var saaledes dengang kun herremændene og kronen, der maatte eje skov, men bonden paastod, trods alle lovbud, at skovens træer var Vorherres gave, og derfor alles ejendom. Imedens tyndede det gennem aarhundreder forfærdende ud i landets skove. Husene og møblerne krævede uhyre mængder af kærnetræ, og skibsbygningen ligeledes. Til et linieskib paa 74 kanoner, gik for eksempel ikke mindre end 2000 fuldvoksne egetræer. Omkring 1760 kunde derfor overjægermester Gram advarende gøre Kongen opmærksom paa, at det nu næsten kunde beregnes, naar der ikke mere fandtes skov. I 1757 udtales det om skovene, at de er dels ganske ophugne og øde, dels saa tynde og nær ved undergang, at ingen uden græmmelse kan tænke derpaa.

HISTORISKE SKILDRINGER AF ØRESUNDSKYSTEN

De skriftlige kilder, eller beskrivelser af kysten er ret faatallige, særlig for tiden indtil 1700. Omraaderne ved Skodsborg og Vedbæk er sikkert meget tidligt helt ryddet for skov.

Ved Vedbæk er et større areal blevet ryddet for bevoksning, hvorved sandet er blottet. Allerede ved yngre stenalder eller bronzealderen har der været en temmelig stærk sandflugt, hvilket ses af, at der, vest for banedæmningen, og et langt stykke ud i Maglemosen, har dannet sig en hesteskoformet sandklit, der har dækket dele af en ældre stenalders boplads, med et paa sine steder over to meter tykt lag fint flyvesand. Sandflugten har til tider hærget egnen ved Vedbæk helt op til nutiden, idet der i gamle skøder findes indført den bestemmelse, at ejeren skal være medvirkende til dæmpning af sandflugt.

Fra omkring aar 1000 har bebyggelsen langs kysten sikkert grupperet sig om byerne Nærum og Trørød med lidt spredt bebyggelse nærmere kysten, med Vedbæk som midtpunkt og beboet af en befolkning, der hovedsageligt har levet af fiskeri, maaske med lidt landbrug til husbehov. I skovene findes flere steder spor af højryggede agre, saaledes ved Høje Skodsborg, og den anden side Dyrehaven ved Nærum. Ligeledes findes en del højryggede agre i vestenden af Trørød hegn. Disse agre har sikkert oprindelig tilhørt bønderne i de to byer inde i landet, og hørt til deres udmarker.

ÆLDSTE HISTORISKE VIDNESBYRD

Det første rent historiske vidnesbyrd om vor egn er pave Urbans brev af 21. oktober 1188, hvori han bekræfter biskop Absalons gave til Roskilde bispestol af byen Havn med omliggende byer, hvori udtrykkelig omtales Niartherum, det nuværende Nærum.

Selv om livet har gaaet sin gang, som det maatte gaa for dens beboere, har det dog ikke altid været lutter idyl. Mange begivenheder har fundet sted paa denne strækning, men selv om det vel ikke egentlig er disse, der er formaalet med denne artikkel, synes jeg de burde nævnes alligevel i faa ord. Ved gravning til en grund lidt nord for Henriksholms allé, fandtes for flere aar siden en kande, ret dybt i det løse sand. Kanden viser sig ikke at være formet paa drejeskive, men i haanden ligesom jydepotterne, formen var ogsaa meget

sjælden. Ved at se nogle sølvkander fra vikingetiden, og sammenligne dem med vor kande, viser det sig ret sikkert at være den samme form, der maa være brugt til forbillede for kanden, og den kan da med ret stor sandsynlighed henregnes til denne tid.

I en anden villahave i nærheden fandtes ved gravninger en

Karl d. XII's Kilde.
(Kystatelieret, Vedbæk). Se Søllerødbogen 1943 s. 87.

del lansespidser, af en type, der brugtes af fodfolket fra 14. til 16. aarhundrede. Spidserne fandtes ret dybt, og siddende stukket ret ned i sandet. Sandsynligvis har her været en lejr engang, enten af fjendtlige tropper eller danske.

I Christian den 4des historie fortælles en lille begivenhed, hvor Vedbæk lige nævnes. Der fortælles, at ved Nibaae (Nivaa) strandede en stor hvalfisk. Fiskerne hug et anker i dyret, hvorved »hannem brølede, saa at det hørtes til Vedbæk«.

Først efter 1700 tallet bliver der mere liv ved Strandvejen. Før den tid var det vel hovedsageligt kun fiskere og enkelte smaabønder, der boede ved kysten. Nu begynder enkelte rig-

mænd at finde herud i de skønne landskabelige omgivelser, og enkelte af de større lyststeder opstaar. De ældste lyststeder herude er Retraite ved Skodsborg, Aggershvile, Frydenlund og Enrum.

I indberetningen om Københavns amt 1743, gives der mange gode interessante oplysninger om kysten og dens befolkning, og den beretter saaledes:

»Ved strandsiden er jorden nogle stæder sandig, som ved Wedbeck paa en liden district, som har anseelse af flyvesand, men af ingen betydning. Om andre mærkværdigheder fortæller indberetningen. »Men i særdeleshed findes paa dette Amt en utallig mængde af lærker og spurre (d. v. s. spurve), hvilke sidste foraarsage landmanden stor skade udi hans modne sæd i marken«. Om fiskerbefolkningen beretter den ligeledes. »Paa dette Amt findes og 3de byer, nemlig Schowshoved, Taarbeck, og Wedbeck, hvis indbyggere, nogle faa undtagen, ere alle fiskere og ernære sig allene af havets producter, som er sild, mackrel, hornfisk, torsk, flyndere, tobieser, steenbidere, krabber og reger (rejer), saa og om vinteren aal, af hvilket sildefiskeriet pleyer at være det bedste.

Disse fiskere sælge fiskene udi Kjøbenhavn, og af det slags, som kan conservere sig levende ud i kurven, bære quindfolkene i haabetal udi saadanne machiner, paa deres ryg bunden, til Kjøbenhavn. Og naar de have solgt fiskene, proviantere de sig med adskilligt, som de pakke igien udi kurvene og bære hjem. Denne kurv er saaledes flettet og indrettet, at den er lidet hul paa den side, der slutter sig til ryggen, og hviler ligesom paa hofterne. Den bindes fast over skuldrene og under armene, saa at derudi en stor tyngsel uden særdeles besværlighed kan bæres, da de og tit og ofte betiene sig af 2de stokke, som de stikke bag ud under kurven, mulig for at holde tyngselen udi des bedre balance«.

»Skovene,« fortæller beretningen, »støder hist og her sammen, saaledes at de danne et sammenhængende bælte fra Frydenlund til Rudevangen. Om kystens skov nævnes, »Frydenlunds indhegning, hvorudi mestendeels er ung skov og deriblandt mange eger.«

Kilderne var i ældre tider talrige og samtidig uundværlige

for de vejfarende. Ja, vejene, mener nogle af de lærde i dette spørgsmaal, var hovedsageligt lagt efter kilderne. Ogsaa langs den gamle sandvej fandtes kilder. Herom fortæller den gamle indberetning af 1743 følgende. »Udi siden af den store banke ved Schotsborg tæt ved stranden er ogsaa en kilde, som nyeligen er bleven af samme lyststæds eyer, Hr. agent Fabritius, meget smukt indrettet og med en liden indhegning, hvor folk kan sidde, saa er der og omkring nogle pile plantet. Denne kilde giver meget godt og klart vand, dog ikke udi nogen overflødighed.

Imellem Schotsborg og lyststædet Aggershvile er ogsaa et kildevæld tæt ved stranden og den derved liggende Helsingørs landevej. Samme flyder udaf den derværende banke giennem et trærør udi et temmelig langt og smalt vandtrug, alt til den ende, at vandet derudi til creaturernes drikke kan være at opsamle. Og kiører siælden nogen vognmand der forbi, han jo tillige lader sine heste slukke deres tørst af dette gode færske vand. Vandet der løber ellers kuns langsomt og ikke med nogen synderlig force.«

Først i løbet af attenhundredetallet kommer der en del litteratur til beskrivelse af vor Øresundskyst. Da Frederik folkekær og grevinde Danner forlagde deres sommerresidens til Skodsborg, i begyndelsen af 1850erne fik kysten en stor opkomst af hoffets og byens honoratiores, der slog sig ned her, eller byggede sig sommervillaer for at være i umiddelbar nærhed af de kongelige herskaber. Senere kom flere og flere til, der lod sig tiltrække af den smukke landlige natur herude.

Forskellige forfattere beskriver i mer eller mindre poetiske og saglige vendinger turen ad Strandvejen fra Strandmøllen til Smidstrup, og jeg vil hovedsagelig lade disse, som slutning, beskrive Øresundskysten. En forfatter, Hr. Martensen, beretter saaledes om turen langs kysten i aaret 1825.

»Man opdager ikke Strandmøllen, før man, havende et lident buskads paa højre haand, kommer af en hulvej ned i en dyb dal, hvor den med sine bygninger udfolder sig langs med stranden.« Efter en beskrivelse af Strandmøllen og dens ejer, fortsætter han. »Ved Strandmøllen ligger et lident buskads, hvori er en overordentlig stor høj, som udi mod stran-

den gaar lodret ned, og hvorfra man har en yndig udsigt ned til Skovsborg, og de høje banker ved Vedbeck, samt langt ned i Sundet. Den svenske kyst tager sig herfra skjønt ud. Hveen ligger lige for os i Sundet, og man kan se kreaturerne græsse paa markerne der. Og er det hen imod aften, da forgylder solen saa yndigt St. Ibs kirke paa de høje banker.«

Martensen giver ogsaa en ret grundig beskrivelse af Dyrehaven. Heri nævner han enkelte interessante lokaliteter, hvorom han beretter. »Skoven bestaar mest af bøg og eg, dog ved Klampenborg finder man en lille granhegn samt noget birk. Dyrehaugen er meget banket, man finder mange smaa høje inde i skoven, tæt ved Strandmøllens gjærde er et sted kaldet Syvhøj, fordi syv smaa høje ligge i nærheden af hinanden, ligeledes finder man mange moser, hvori er en god tørveskær. Admiralitetet lader hvert aar skjære megen tørv her.« (Bøllemosen).

Videre fører forfatteren os gennem Skodsborg, eller Skovsborg, som han kalder byen. »Fra Strandmøllen smiler os Skovsborg malerisk i møde, og man har kun et lident stykke vej dertil. Paa en liden brink løber vejen langs Dyrehaugsgjærdet tæt ved strandbredden derhen. Dog lidt før man naar det, faar man et lidet buskads imellem stranden og vejen. Dette buskads er en lille lystlund med skyggefulde gange, samt en smuk kilde. Paa flere steder deri nyder man en ophøjet udsigt ud i Sundet. Paa den anden side af vejen har man en skjøn hauge, som hører til det smukke lyssted Skovsborg, der ligger her foran i byen.

Her ligger og det fordum bekendte store garveri, Retraite kaldet, en kongelig ejendom, der skal være det største garveri her i landet, men som nu allerede i flere aar er nedlagt. Til dette hører kroprivilegium. Krobygningen ligger skraas over for de store garveribygninger (nu Skodsborg Hattefabrik). I det egentlige gamle Skovsborg (Skodsborg palæ) er nu en ypperlig oliemølle, tilhørende Hr. Kammerraad Drewsen. Den drives deels med heste, og deels ved damp, og derfra erholdes god olie.

Bag garveriet er en indkjørsel til Dyrehaugen, hvorved bor en skovløber. Skovsborgs beliggenhed er saa vakker under ly

af Dyrehaugeskoven, der saa at sige hænger ud over samme, men undertiden om vinteren skyller stranden her helt op, og oversvømmer vejen og staar højt op paa husene. Garveriet undtagen, ejer Kammerraad Drewsen nu næsten alt det øvrige af Skovsborg«.

Martensen fortæller videre om turen gennem Skodsborg mod Vedbæk. »Naar man er kommen igennem Skovsborg, da

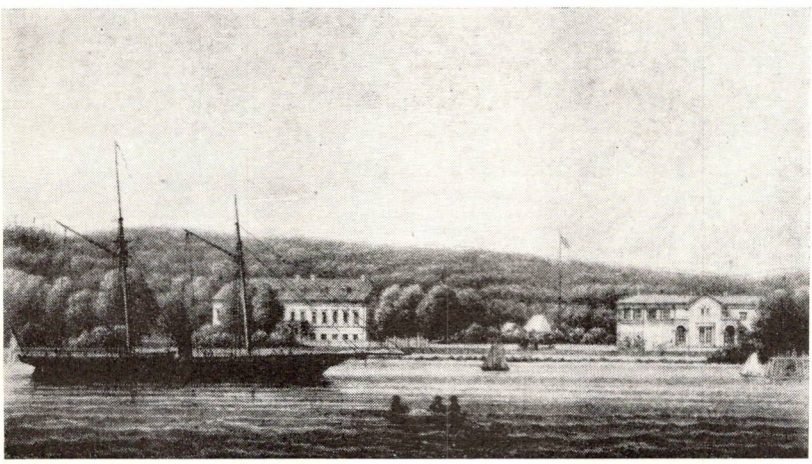

Litografi af A. Nay c. 1860.

Skodsborg palæ og garveri.

har man straks de store sandbanker ved Vedbæk for øjnene, men inden man naar dem, har man et besværligt stykke vej at passere, da sandet paa sine steder naar midt op paa anklerne, da vejen er saa lav og nær strandbredden. Dog kan man ad en fodsti spadsere paa ryggen af en sammenhængende bankstrækning, der langs med Dyrehaugsgjærdet vedvarer, indtil hvor dette ophører, og man da har kjørevejen lodret under sig indtil hvor den drejer op ad bankerne. Denne bankstrækning er kun bevokset med lyng og usselt skovgræs, men faarene græsse gjerne her da disse som bekjent, elske højere steder.

Ved enden af Dyrehaugsgjærdet ligger lyststedet Aggershvile, en ganske net gaard, hvortil hører mange jorder og en ganske net hauge, som naar lige ned til vejen, og hvis ende

man kommer forbi, naar man gaar til Vedbæk. Ved denne gaard ligger et skovløberhus, Kjørind kaldet, og derved er en indkjørsel til Dyrehaugen«.

Omkring halvfjerserne var Skodsborg ved at være en blomstrende by, særlig efter at badehotellet var opført. Det trak mange sommergæster til byen, og en forfatter beretter i 1876, let humoristisk. »Det er kun en enkelt by i landet, som jeg

Miramare i det sydlige Vedbæk.

skal omtale, da den i de mellemliggende to aar har gjort fremskridt trods nogen amerikansk by.« Forfatteren skildrer hotellet og konsertsalen, der lige var opført, og fortæller om en brygger, der har tilbudt at skænke 12 buster, antagelig en hentydning til brygger Carl Jacobsen. Han slutter sin humoristiske skildring af byen og dens daglige liv som følger. »Hvad selve byen angaar, da er den væsentlig forandret. Da jeg for to aar siden gæstede Skodsborg, var der endnu noget idylisk og landligt ved den, men der er paa denne forholdsvis korte tid lykkedes at udrydde ethvert spor deraf.

Selv grøfterne langs vejen er forvandlede. Tidligere var de nogle naive, landlige grøfter fulde af græs og blomstrende

ukrudt, men nu frembyder de synet af dannede hovedstadsagtige grøfter, fulde af mudder og stinkende spildevand.

Forskellen mellem urbeboerne og de indvandrede, eller som de her spotvis kaldes herskaberne, er naturligvis ogsaa tiltagen med aarene. Herskaberne, som har fortrængt urbeboerne fra deres boliger, er ikke velsete af disse, skønt de

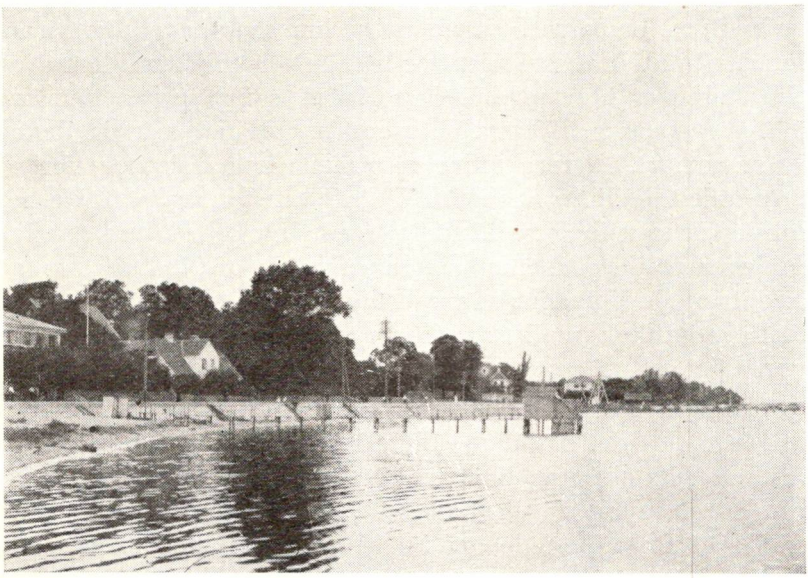

Strandparti ved Vedbæk o. 1900.

svarer en ofte meget høj afgift til dem. Hver morgen gaar urbeboerne ind i deres tempel, som kaldes fabriken, hvorfra deres summen og brummen, blandet med klagesange, lyder ud over vejen, idet de ved adskillige snurrige bevægelser beder til guderne om godt vejr for sig selv, og om daarligt vejr for de andre, for at landeplagen kan drage bort, saa snart som muligt.«

Bebyggelsen tog yderlig fart i Skodsborg i aarene herefter. Sanatoriets opførelse 1898, trak saa mange forskellige mennesker til byen, og herimellem mange udlændinge, især tyskere og skandinaver. Skodsborg voksede jævnt fremad i første del af dette aarhundrede. Den sidste større forandring i byens

udseende var opførelsen af Høje Skodsborg, og de nyeste komplexer paa Solbakkens grund. Disse mange nybygninger har i høj grad medvirket til at forandre Skodsborgs ansigt, men endnu er Skodsborg ubestridt den smukkeste af kystbyerne.

Vi vil nu lade den gamle forfatter fra 1825, Hr. Martensen fortælle videre om turen langs kysten. Vi fortsætter fra Aggershvile mod Vedbæk.

»Vedbæk bankerne fjerne nu vejen saa meget fra stranden, at man faar hele besaaede marker imellem denne og hin. Vejen er bleven højere, udsigten, som før paa den ene side var spærret af Dyrehaugskoven, udvider sig, da denne nu er ophørt, til forskellige retninger: smaa skovpartier og gyngende sædemarker møder øjet til venstre, og til højre, ser det de for udspilede sejl hurtigt fremglidende skibe i Sundet. Saaledes smiler egnen paa den ene side af Vedbæk os saa skjønt imøde, imedens vi nu, efter at være komne op og ned ad flere banker, med et befinder os i byen.

Vedbæk ligger to og en halv mil fra Kjøbenhavn. Endskjønt de ved strandbredden udspilede fiskegarn sige os, at det er et fiskeleje, har det dog ingen lighed med Skovshoved eller Torbek, da dets skjønne beliggenhed og romantiske omegn har vundet saa manges yndest, at det ved lyststedernes bebyggelse er blevet forskjønnede, og nu kun lidet ligner et saadant. Foran i byen ser man kun smaa vakre lyststeder med skjønne hauger, og nede ved strandbredden især et udmærket smukt.

Men af disse lystgaarde er det dog især Enrumgaard, der bærer prisen. Ikke for dens skjønne bygningers skyld, da disse just ikke er saa udmærkede, men for den skjønne hauges og lystskov.« Forfatteren opholder sig herefter med en skildring af Enrums historie og udseende og fortsætter derefter. »Denne gaards skjønheder har mangfoldige aar vidt og bredt været roeste og bekjente, og om sommeren have mange familier valfartet herud, og det er maaske disse skjønheder, der især lokke liebhavere med dampskibet Caledonia dertil om søndagene«.

Mens Martensen 1825 giver en mere udførlig skildring af Enrum og dens omgivelser, og intet om den øvrige del af egnen, skildrer en forfatter en snes aar senere Vedbæk og om-

egn saaledes. »Vedbæk er et toldsted, og lige ud for ENRUMS terrasser ligger byens toldbroe, et lidet stykke ud i stranden. Byen har en stor, og ret god kroe, som ligger i udkanten hen imod Smidstrup til, i hvilken udkant ogsaa ligger et par smaa lyststeder. Det er desværre alle bekjent, at det var her i Vedbek, at vore venner Engellænderne i aaret 1807 landede for at besøge os i al venskabelighed! Bagved Vedbek ligger det fordum saa skjønne slot Frydenlund, hvis skov støder op til Enrumgaards. Dets beliggenhed er fortryllende, det viser endnu levninger af dets fordums pragt, især haugen og skoven.

Det tilhørte i gamle dage den Reventlauske familie, og det var herfra Frederik den 4. fik sin anden dronning, hans elskede Anna Sophie. Nu tilhører det professor Schumacher. I nærheden deraf ligger det smukke sted Roelighed, som er omkranset af skov og søe.

Vejen paa den anden side af Vedbek er meget sandet og svær. Et langt stykke maa man saa godt som vade igjennem sanddynger, indtil man naar et lidet hus, som ligger 1/2 fjerding vej fra byen, hvor da vejen drejer mere og mere fra stranden, og hvor ogsaa den besværlige sand ophører. Omegnen her er ret skjøn, da udsigterne stedse udvides dybere ind ad landet til. Saaledes øjner man her Holte og Sandbjerg marker, især den høje banke, Sandbjerg kaldet, hvor under krigen (1848—50) var en telegraph, samt den store tørvemose, Maglemose kaldet. Endvidere adskillige smaa gaarde, der ligger adspredte omkring i egnen. Vejen bliver banket og aabner derved ogsaa flere skjønne udsigter ud i Sundet«.

Det oprindelige Vedbæk var, som forfatteren har skildret det, hovedsageligt beliggende omkring Trørødvejen og Strandvejen til den gamle kro. Nord herfor var endnu til omkring halvfemserne, aabent land med enkelte gamle straatækte huse og nogle enkelte villaer ud mod amtsgrænsen. Køer og heste græssede her ved siden af bølgende kornmarker, og i tørre foraarsdage føg den tørre sandjord hen over marker og træer. Efter kystbanens aabning kom der fart i byggeriet, og den ene villa efter den anden skød op langs med de nylagte veje. Jærnbanedæmningen havde allerede længe lukket af for den før saa smukke udsigt mod vest, over Maglemosen mod Høje

Sandbjærg med sine grønne marker og talrige levende hegn, men paa mange grunde mellem Strandvejen og banedæmningen plantedes omkring aarhundredskiftet en stor mængde birke. Endnu ses enkelte som store smukke træer rundt i haverne. Endnu helt op imod tyverne, laa den store eng, Oles eng, omgivet af høje skrænter, og holmene, kranset af store gamle bøge. Om sommeren, eller rettere foraaret, laa engen som et blomstrende tæppe med brudelys og gule kabbelejer, anemoner og kodriver, som et uberørt stykke natur. Men i 1918 anlagdes en kæmpemæssig park i hele engarealet, og bækken, der før slyngede sig i bløde linier gennem den grønne eng, blev rettet ud i lige linier, for at passe ind i det store moderne haveanlæg, med dets kunstige søer og buede broer, der kun stemte daarligt med den omgivende natur, og med den forsvandt det sidste af Vedbæks fortidsnatur.

Der kunde fortælles meget mere om Øresundskysten, end her er sket. Jeg haaber i kommende artikler at faa lejlighed til at fortælle om trafiken langs kysten gennem tiderne, og om mennesker og huse. Jeg haaber ligeledes, at denne artikel maatte være en, om end saare beskeden lovsang til Øresundskysten, ved hvilken jeg nu i snart tredive aar har haft den lykke at leve mit liv. Øjet har dagligt favnet Sundets blaa, og altid skiftende ynde. Strandmøllens gamle gule bygninger, Strandvejen med de gamle elme, og det smukke panorama med Hven i det fjerne, og Høje Skodsborgs hvide facader med de lette birkes fine silhuet. Skodsborg Palæ med sine minder, og byens fornemme antræk, Strandvejen med de fornemme lyststeder. Lokeshøj og de hvide sejl paa det sommerlyse Sund, den gamle eg og den gamle bøg, en billedrække jeg altid vil mindes. Af fuldt hjerte synger jeg med Drachmann:

Her jeg bliver, her ved stranden,
Havet kender ingen grænser,
støt for tov og takkel lænser
bølgen mod det fjerne blaa.

Jeg har været nok paa rejser,
været nok i fremmed land.
Men det bedste der jeg lærte
var at længes mod min strand.

MINDER FRA DRONNINGGAARD

Af *Eva Drachmann.*

I Aarene 1781—83 byggede Storkøbmanden, kgl. Agent og Etatsraad Frédéric de Coninck sin »Ny Dronninggaard« paa det Næs i Furesøen, hvor fordum Frederik den III.'s Dronning, Sophie Amalie, havde opført et Lystslot, som dog kun var et stort holstensk Bondehus.

Paa en Sten, indmuret i en af Staldlængerne, ses endnu Aarstal og de kongelige Navnetræk under den lukkede Enevoldskrone; den stammer fra Dronningens Bondehus.

Efter de Conincks Død 1811 og Handelshusets Fallit laa Gaarden næsten som en Ruin med ituslaaede Ruder og omgivet af en Tornerosehave, hvor Træer, Buske og alskens

Ugræs bredte sig i vildt Haandgemæng, indtil Konferensraad Heide i 1895 købte den og forsøgte at lave den til Badehotel.

Det hele gik i sin Mor igen; for den, som har boet paa Furesøegnen, er det ganske indlysende, at de Folk havde Ret, der sagde: paa Grund af Myggeplagen.

For anden Gang sov Dronninggaard sin Tornerosesøvn, til

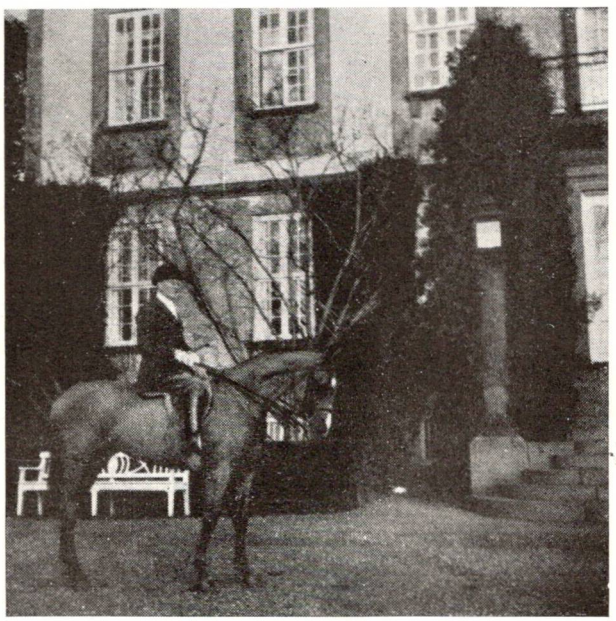

Aug. Bagge til Hest.

Forlagsboghandler August Bagge i 1910 købte den af det insolvente Aktieselskab og af Forfaldet skabte, hvad Rigdom, Smag og Sans for Naturen tilsammen kunde udrette, en Ejendom, et Hjem, der forekom En som et lille Fyrstendømme midt i vor Tids Fattigdom.

Her kunde en Æstetiker faa de Ønsker virkeliggjort, som man kan have, f. Eks. naar man en Solskinssøndag tager til Fredensborg og vandrer rundt; inde i Slottets øde Sale, hvor Ekkoet af ens Skridt er den eneste Lyd i den dybe Stilhed, eller ude omkring i det vidtstrakte Kompleks, hvor Stalde og Vognporte staar med stængede Døre, der intet gemmer.

Man kan trykke sin Næse flad mod Ruden i en af Kavalerbygningerne og faa Glimtet af et støvet Gulv, belagt med gullandske Fliser, og en fin Empirestol, der staar paa skraa, som nylig skudt tilbage af en heftig Haand. Uvilkaarligt ser man sig om efter den Kammerpige i en Zerlinas Kostume, der flygtede harmfuld over en Hofjunkers Nærgaaenhed.

Indkørselen til Dronninggaard.

Ingen at se, intet at høre, uden Genlyden af vore Skridt i den forladte Verden, skabt til at rumme Liv og Farver.

Da kan man staa vemodig under Kandelaberlindenes bladløse Kroner og ønske sig at se, blot een Gang, hele dette skønne Sceneri befolket af levende Væsner, Fyrster og Konger, Pomp og Pragt, aabne Døre, hastende Domestiker, straalende Uniformer, opsadlede Heste og halsende Hunde.

Slige Ønsker kunde de begunstigede, der blev Husets Venner, faa opfyldt hos August og Holga Bagge paa Dronninggaard.

Sjældent laa et smukkere Hus i sin Indfatning, som en

Perle midt i en Natur, der paa en Gang var idyllisk og storslaaet, som dette laa paa sit Næs.

Det var lykkelige Stunder at være Gæst her. Ak, hvor kunde de bygge i fordums Tid — og saa véd man endda ikke Navnet paa Bygmesteren. Ved store Middage i den dejlige Spisesal, der var saa kongeligt et Rum, med fine Lofter og sin

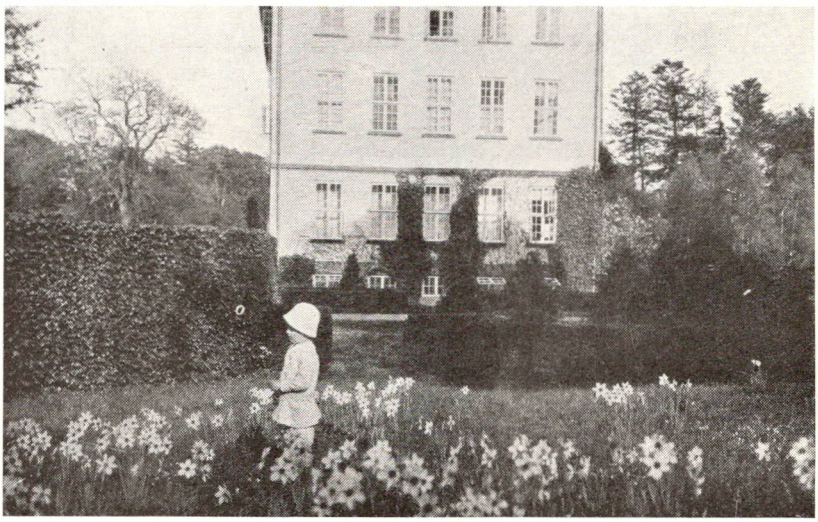

Dronninggaards Have. Tidligt Foraar.

Række Vinduer ud mod Parkens hundredaarige Træer og Indelukker for ædelt Fuldblod.

I Salens Indervæg var en Kakkelovnsnische, for oven afsluttet af en Muslingeskal; den stod i flere Aar tom, men en Dag fandt en omsnusende Kunstkender i det gamle Traktørsted Korups Have bag Søndermarken en Marmortorso, som havde kendt bedre Dage. Det viste sig at være den mishandlede Rest af Nic. Dajon's fire Aarstider, Foraaret; den findes nu paa Kunstmuseet; Aug. Bagge fik en Afstøbning af den, som blev stillet i den ventende Nische, hvor den harmonerede smukt med Tiden og Stedet.

I Parken stod andre samtidige Monumenter fra de Conincks Tid, Wiedevelts fine Mindestøtte for Oberst Drevon og Søjlen for Handel og Søfart med Relieffer af Stanley.

Baade August og Holga Bagge var Sports- og Friluftsmennesker, elskede Naturen og Dyrene og var passionerede Ryttere.

Hver eneste Dag Aaret rundt kunde man møde de to smukke Mennesker til Hest, hun paa en hvid, han paa en rød, susende gennem Skovene.

Man blev glad ved at se dem. De klædte Landskabet, og

Dronninggaards Have. Vinter.

det klædte dem. Deres fire Drenge voksede op med de samme Interesser. En Foraarsdag kunde man overraske dem med deres Mor staaende paa Hovedet i en Grøft og fiskende Vandkalve med en vejledende Bog af Wesenberg-Lund, opslaaet i Græsset ved Siden af.

Een Gang om Sommeren i Begyndelsen af Juni stilledes Vækkeuret paa 1½, og de gik ud i Skov og Moser for at høre Fuglesangen, paa dens højeste. Kom de ved Fuldmaane en Vinternat fra Selskab i Byen, nænnede de ikke at gaa til Ro, men trak af Selskabstøjet og stak i et Par Ridebukser og vadede gennem Snedriverne i Parken ud til Spidsen af Næsset,

hvor de satte sig paa Baadebroen og betragtede den tillagte Furesø og Træernes sære, blaa Skygger over den frostglimrende Sne.

Og som de selv nød deres Herligheder, undte de ogsaa deres Gæster det. Alt kunde man foretage sig; man kunde spille Billard eller Tennis, fiske, ro og bade ved Sommertid og dyrke Ski og Skøjter og Issejlads om Vinteren.

Jeg mindes Skøjtefrokoster paa Solskinsdage, hvor der var et Rykind fra Byen, og hvor Huset, med de nærmeste Omgivelser, lignede engelske kolorerede Stik med brogetklædte Mennesker, Hunde og Heste.

Johannes Poulsen havde medbragt en laplandsk Pulk. Der blev spændt en af Drengenes smaa Rideheste for, og hvem, der turde vove Pelsen og betro sig til denne flækkede Kæmpeagurk, der bumpede forskrækkeligt over den sparsomme Sne, fik sig en Tur.

Alverdens Ven, Overretssagfører Viggo Lachmann, i blaat Tøj, Sommer som Vinter uden Overfrakke, kom med sine Hurtigløbsskøjter i en Rem om Halsen, og saa gik det af Sted, hele Flokken, ud over den blanke Sø.

For den modige, der stolede paa Musklerne i sine Ben, var det herligt at klamre sig til August Bagges venstre Arm, hans højre stak i Remmen til det store Skøjtesejl, og stryge afsted i en frydefuld Fart.

Naar Isen var haard og gennemsigtig, saa man den brede Brasen staa paa Bunden mellem Vandplanterne, men kom der et Stykke med knudret Is, var det som Ens sidste Time var kommen, og man ventede, at hver Knogle i Ens Krop og hver Tand i Ens Mund skulde springe i Stumper og Stykker. Standse i Farten var ikke muligt; det gjaldt blot at staa fast, til man naaede over under Brinkerne ved Kollekolle.

Først henad Middag drog Gæsterne ad Byen til, men hvem der blev, kunde ved Solnedgang høre de underlige dumpe Drøn, som en Kæmpe, der sukker tungt i Søvne, naar Isen slog Revner fra Bred til Bred.

Paa hele Næsset var Fr. de Conincks Have ganske urørt. Under de store, sjældne Træer laa et trist og dystert Halvmørke, og der summede et tæt Slør af Myg, den af Egyptens

Plager, vi kender bedst. Det var umuligt næsten blot at haste ad Midtergangen ud til Baadebroen og se Solnedgangen, og det var saa meget sørgeligere, som der voksede tykt med Skovjordbær.

En enkelt Gang har jeg set en energisk, engelsk Miss formummet i Tørklæder og Slør og med Glacéhandsker plukke en Toptallerken fuld.

Og ganske tydeligt, som var det igaar, ser jeg det inkarnerede Stenbromenneske Peter Nansen. I Jaket og stribede Bukser, med en Lommetørklæde skyggende over det smukke Ansigt, der havde et ubeskriveligt Udtryk af Fortvivlelse bag Verdensmandens høflige Maske, trippede han over den bellisspættede Plæne, hvor Kaffen efter Middag serveredes, slaaende vildt om sig inde i de tætte Skyer af Myg.

Raadsformand Gustav Philipsen fortæller ganske uanfægtet en Historie paa sin lydløse Maade med Hænderne lagt sammen i Højde med Hagen, saa kun Fingerspidserne berører hinanden.

Helge Rode og Johs. V. Jensen, de to tavse. Den sidste plantet i Jorden, Helge Rode med Blikket opad i en Verden, der ligger i et andet Plan end den dennesidige.

Naar man forlod de to gæstfri Mennesker paa Dronninggaard med Øjnene fyldt med eventyrlige Skønhedsindtryk, havde man svært ved at dumpe ned til sin borgerlige Jævnhed igen.

I klare Vinternætter, hvor Sølvmaanen tegnede sortblaa Skygger af Træerne tværs over Kørevejen, i milde Foraarsnætter, hvor Stjernerne, store og skælvende, syntes fæstede i de høje Bøges Kroner, Frøer kvækkede i Grøfter og Kær, hvor den vilde calla palustris lyste med sine grønligthvide Kræmmerhuse paa den begsorte Dyndflade. I Sommernætter, hvor Solens Lys ikke vil slukkes, men vedbliver at straale under Horisonten og danne en konkyliefarvet Baggrund for de dæmrende Skove, hvor Nattergale slog fra Krat og Moser. Engene dampede, og selv følte man sig næsten som en fordømt, fordi man sluttelig maatte hjem for at hvile og sove.

Man ønskede at klynge sig til Nuet, leve evigt i denne Stemning, standse Tiden, at den ikke skulde forflygtige Erindrin-

gen om de tilbagelagte Timer og faa dem saadan brændt ind i Sjælen, at det flygtige ikke kunde udviskes.

Efter August Bagges Død 1925 købte Københavns Kommune hele Herligheden. Over Malmmosens Ridebaner og grønne Veje blev lagt grusede Spadserestier til Glæde for meget faa. Hovedbygningen blev Sygehjem eller lignende.

Kun een Gang siden cyklede jeg derud en Pinsemorgen for at tage Afsked. Endnu var der uden om Huset ikke stor Forskel at se. Himlen var blaa, de brede Bøge stod lysegrønne, og Pinsesolen straalede, fra Søens Bredder hørtes Nattergales Slag og Gøges Kukken.

Men Flagstangen stod tom, nøgen, og jeg vendte hurtigt om for ikke at se mere og blive endnu mere vemodig ved Tanken om alle dem, der var borte, baade de to skønhedselskende Mennesker og de fleste af deres Gæster.

SØLLERØD KOMMUNE I GAMLE DAGE

BILLEDER FRA BIBLIOTEKETS
LOKALSAMLING

VED

ERLING HOFFMEYER

Dronningård avlsgård 1896.

Lå ved Tesch allé. Fundamenterne til bygningerne existerer endnu og i den ejendom, hvor købmand Chr. Moltved har forretning (matr. nr. 1 ch) findes rester af gammelt murværk. 1783 restaurerede Frederik de Coninck bygningerne og opførte samtidig den nye hovedbygning, Næsseslottet. Collin fot.

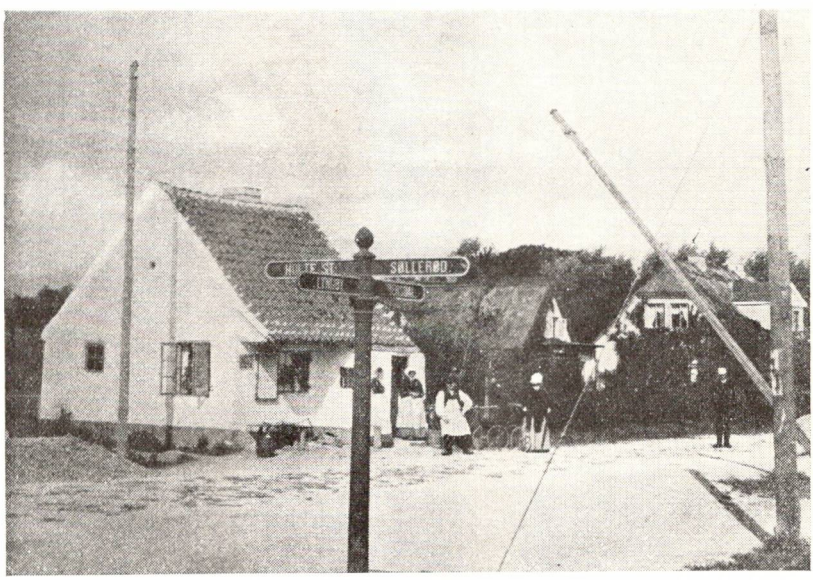

Bomhuset ved Røjels bom omkr. 1890.

Set mod nordvest. Huset lå på hjørnet af Kongevej og Stationsvej lige overfor kroen (se billedet på næste side). Det blev senere afløst af et nyt bomhus på den østre side af Kongevejen lige nord for rejsestalden. 1 april 1915 ophørte opkrævningen af bompenge.

Holte station 1887.

Bygningen existerer endnu som en del af stationskomplexet.
På perronen holder diligencen til Hørsholm. Collin fot.

Ny Holte kro 1887.

Det nuværende Ny Holte hotel, set mod nordøst. Tilvenstre i billedet Stationsvej, tilhøjre vejen til Søllerød og Øverød. Bemærk bommen (Røjels bom). Om kroens historie se Søllerødbogen 1947, pag. 123. Collin fot.

Kongevej nord for Rudegård omkring 1900.

Set mod nord. Tilvenstre Vasevej, tilhøjre det ene nedrevne stråtækte længehus.

Vejlegård, Øverød 1910.

Et hjørne af den gamle gård, der nedbrændte 2. marts 1927. Collin fot. Sml. Holte Juleblad 1926.

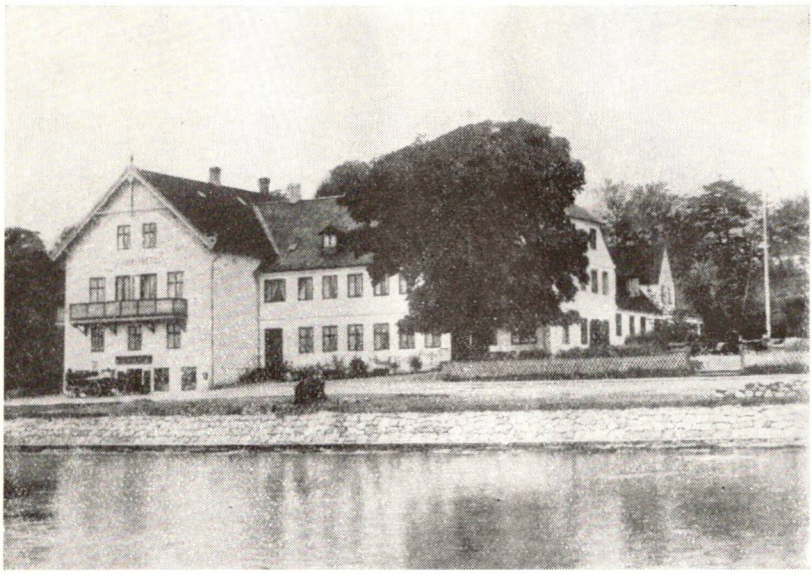

Vedbæk kro før branden 1898.

Vedbæk kro er oprettet ved bevilling af 3. februar 1650. Lå, hvor automobilcentralen nu ligger (Strandvej 379, matr. nr. 2 de). Nedbrændte 1898. Det ny Vedbæk hotel opførtes lidt nordligere (Strandvej 391, matr. nr. 2 dh 5 e).

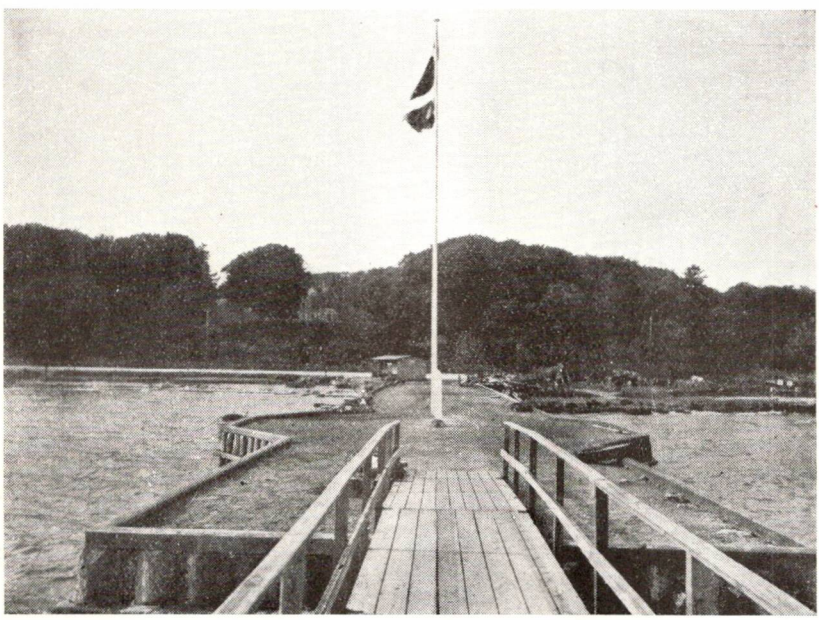

Den gamle dampskibsbro i Vedbæk omkr. 1900.

1810 oprettedes et toldsted på Alexandria (Miramare, Strandvej 350, matr. nr. 2 a Enrum) med anlægsbro. Toldstedet nedlagt 1865. Broen afløst af den nuværende Vedbæk havn, åbnet 1919.

Vedbæk strandvej 1910.

Set lidt syd for Trørødvej. Collin fot.

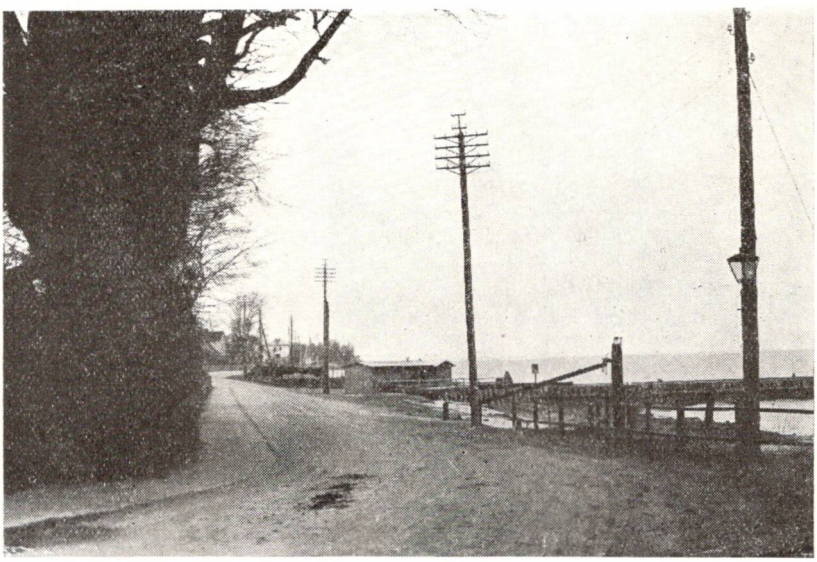

Vedbæk strandvej 1900.

Set fra hjørnet af Trørødvej. Collin fot.

HOLTE JULEBLAD 1922—1936.

Af *Hans Ellekilde.*

I Aarene 1922 til 1935 udgav »Frivilligt Drenge Forbunds Holte Afdeling« et Juleblad, *Holte Juleblad,* der har større topografisk, personalhistorisk og almenhistorisk Betydning end den Slags Juleblade i Almindelighed. Holte Juleblad danner i Virkeligheden Baggrunden og Forudsætningen for det Arbejde, der i de sidste syv Aar er gjort med Søllerødbogen af »Historisk-topografisk Selskab for Søllerød Kommune«. Mens Søllerødbogen nu bæres oppe af Medlemsbidragene og af Søllerød Sogneraads Støtte, i Fjor ogsaa af de historiske Annoncer, saa blev Holte Juleblad baaret oppe af sine mange, ofte meget smukke og velordnede Annoncer, og den blev udsendt gratis til alle Husstande i Holte Postdistrikt, undertiden ogsaa til alle Husstande i hele Kommunen. Skønt det oprindelige Oplag af Holte Juleblad saaledes var ret stort, er Holte Juleblad i Tidens Løb blevet temmelig sjældent, og det er næsten umuligt at opdrive samlede Serier. Jeg vil bede dem, som maatte besidde enkelte Numre af Holte Juleblad, og som ikke ønsker at samle hele Serien, om godvilligt at give deres Eksemplarer til Søllerød Kommunebibliothek i Nyholte, for at Kommunens Bibliotheksvæsen for det første selv kunde have et fuldstændigt Eksemplarer til Raadighed ved hver af Filialerne, dels kunde hjælpe Samlere af en fuldstændig Serie med de Aargange, de maatte mangle. Jeg anfører nu en Indholdsfortegnelse over hele Serien, jeg udelader dog paa Forhaand de mange Propaganda-Artikler for F. D. F. rundt om i de forskellige Aargange:

Aargang 1922: Kammerherre *Ernst Bodenhoff,* Søllerød Sø og Omgivelser for 70 Aar siden. Arkivar *Hans Ellekilde,* Lidt om Søllerød Sogns Landsbynavne. Overlærer *Josef Møller,* Hjemmet og Ungdommen. Birkedommer *Aug. Goll,* Den rette Hylde. Sognepræst *E. Eilschou-Holm,* Et Juleminde. Fotograf *Jul. Folkmann,* Den ældste Beboer i Øverød med Vers af H. F. Grosserer *J. Larsen,* Da vi raabte Hurra for Kongen. Overlærer *P. J. Hørning,* Pouls Juleaftener.

Aargang 1923: Ernst Bodenhoff, Barndomsminder. Hofjægermester *Chr. Irminger,* Skovene omkring Holte. *Hans Ellekilde,* Lidt om vore Folkesagn. Fhv. Sognepræst *Ferdinand Jensen,* Minder og Haab.

Ed. Eilschou-Holm, Jul — trods alt! Fuldmægtig *Peter Juhl,* Barn Jesus (Digt). *Aug. Goll,* Johan Chr. Drewsen. Fru Fotograf *Hilda Folkmann,* Ved Furesøen (Digt). Overlærer *J. P. Hørning,* Lorna.

Aargang 1924: Fru *Hilda Folkmann,* Maagen (Digt). *Ernst Bodenhoff,* Lidt Halvmystik. *Ferdinand Jensen,* Glædelig Jul. Professor *A. Howard Grøn,* Forsvundne Skove i Søllerød Sogn. Kaptajn *R. Mengelberg,* Paa Furesøen. *Ed. Eilschou-Holm,* Klokkerne. Stud. theol. *Johs. Eilschou-Holm,* K.F.U.M. i Holte. *Navnløs,* Søllerød og Holte, set fra Luften. Radiotelegrafist *Jens E. Møller,* Minder fra Midnatssolens Land.

Aargang 1925: Grosserer *Dethlef Jürgensen,* Carlsminde. *Hans Ellekilde,* Jul for tusind Aar siden. Grosserer *Th. Laursen,* Søllerød og Holte i Sommersol og Vintersne. *A. Howard Grøn,* Juletidens Træer. Fru *Anna Margrethe Weilbach,* En fattig Drengs Historie. Fru *Ella Ellekilde,* Vor Hjemegns Folkesagn.

Aargang 1926: Provst *Helmer Blom,* Julens Glæde. Underinspektør ved Dansk Folkemuseum, *Halvor Zangenberg,* Gaardene i Øverød og Klokkerhuset i Søllerød. Adm. Inspektør for Dansk Folkemuseum, *Jørgen Olrik,* Bystævnet i Øverød. Fru *Ella Ellekilde,* Hvad det gamle Byhorn fortæller. Underinspektør ved Dansk Folkemuseum, Frk. *Elna Mygdal,* Lidt om Folkedragt fra Søllerød. *Hans Ellekilde,* Lars Nielsen i Stavnsholt, en nordsjællandsk Bonde fra Stavnsbaandsløsningens Tid.

Aargang 1927: Pastor *Ed. Eilschou-Holm,* Julens Hemmelighed. Kgl. Skovrider *A. Holten,* Terræn og Skov. Stud. theol. *Fr. Vilh. Eilschou-Holm,* Nogle Søllerød-Præster i det 17. og 18. Aarhundrede. *P. J. Hørning,* Vindstille.

Aargang 1928: Pastor *E. Eilschou-Holm,* Guds Julegave. Etatsraad *Joh. Chr. Hedegaard,* To Breve fra Søllerød-Sommeren 1825, ved *Hans Ellekilde.* Mag. art. *Aage Rohmann,* Mathias Moth. Overretssagfører *E. Schubart,* Kulturminder fra det 18. Aarhundrede i Øverød. *Hans Ellekilde,* Peder Frederik Suhm. Kustode ved Det kongel. Bibl. *L. P. Petersen,* Minder fra Søllerød Skole for et halvt Aarhundrede siden. Grosserer *Th. Laursen,* Nordisk Jul.

Aargang 1929: Pastor *E.. Eilschou-Holm,* Julens Himmerig. Overlærer, Forfatter *Vald. Kierkegaard,* Den gamle Mølle (d. v. s. Glamsbjerg M.). *Hans Ellekilde,* Kong Valdemars Vej. Prof. *Knud Jessen,* Lidt om Holte-Egnens Geologi. Fru *Ella Ellekilde,* En Sommertur i Gudbrandsdalen og Jotunheim.

Aargang 1930: Pastor *E. Eilschou-Holm,* Modtagelsen. *Hans Ellekilde,* Nærum, Njords Helligdom. *Victor Hermansen,* Søllerød Kirke gennem Tiderne. *Fr. Vilh. Eilschou-Holm,* Søllerødpræsten Caspar

Johannes Boye. *Vald. Kierkegaard,* Fjældet paa Vandring (d. v. s.. Genforeningsstenens Flytning fra Nyvang til Nyholte). *V. Kierkegaard,* Paa 10-Aarsdagen for Genforeningen (Digt).

Aargang 1931: Pastor *E. Eilschou-Holm,* Saaledes har Gud elsket —. Prof. *Fridthiof Brandt,* Søren Kierkegaard og Nordsjælland. *Ella* og *Hans Ellekilde,* H. C.. Andersen i Søllerød Juli 1864. Redaktør *Carl Behrens,* I. P. E. Hartmann og Nærum. Kustode *L. P. Petersen,* Lidt om Rudegaard og Rudersdal i ældre Tid. *Hans Ellekilde,* Søllerød Kirkegaard.

Aargang 1932: Provst *Gunnar Sparsø:* »Frygt ikke«. *Hans Ellekilde,* Axel Olrik. *Axel Olrik,* Øverød. *Axel Olrik,* Søllerød. *Hans Ellekilde,* Søllerød Sogn 1682. *Hans Ellekilde,* Tilbageblik 1922—32.

Aargang 1933: Provst *Gunnar Sparsø,* Vor Fader. Lektor i Uppsala *Oluf Friis,* Chr. Winther og Furesøen. Adjunkt i Rungsted *Poul Schjærff,* Holger Drachmann og Vedbæk. *Hans Ellekilde,* Hvor ligger Heibergs Elverhøj? *Werner Rasmussen,* Med F. D. F.'s Landshold paa Færøerne.

Aargang 1934: Provst *S. Nyholm,* Paradisgaarden, Julens Under. Overlæge *Carl Ottosen,* Skodsborg Palæ i gammel og ny Tid. Pastor *Hermann Koch,* Krogholmgaard i Trørød og Ensomme gamles Værn. Havebrugsforfatter, Journalist *Andreas Madsen,* Vort eget Museum. *Hans Ellekilde,* Englændernes Landgang i Vedbæk 1807.

Aargang 1935: Pastor *A. Maarbjerg,* Julefred. *Ella Ellekilde,* Fiskerliv i Vedbæk. *Hans Ellekilde,* Bondeliv i Øverød. Lærer *J. B. Østergaard,* Lærerliv i Søllerød (Lærer N. E. Petersen). Lærer *J. B. Østergaard,* Præsteliv i Søllerød (Pastor Wedel). Fuldmægtig *Willie Bodenhoff,* Hofmandsliv i Øverød (Adjudant hos Prins Ferdinand, senere General F. Gotth. v. Müller).

Aargang 1936: Pastor *N. A. Jensen* i Møgeltønder, Evighedstoner. *Hans Ellekilde,* Kongeliv i Skodsborg Palæ. Efterskoleforstander *P. Randløv Jensen,* Grænsesognet Burkal. *Hans Ellekilde,* Folkesagn fra Burkal Sogn. Pastor *Carl W. Noack,* De gamle Danske i Flensborg. Cand.. mag. *Ernst Wilson,* Sorgenfri. *Hans Ellekilde,* Af Skolestile fra Grænsebyen Lydersholm.

Med Aargang 1936 ophørte *Holte Juleblad.* Den sidste Aargang var udgivet til Fordel for »Nordsjællandsk Fadderskab for Grænsesognet Burkal«, hvad der jo ogsaa præger Stofvalget i denne Aargang, ikke som alle de tidligere for Frivilligt Drenge-Forbunds Holte Afdeling. I det nære Samarbejdes mange Aar 1926, 1928—35 havde jeg lykkeligvis været ganske fri for at skaffe Annoncer, det sørgede F. D. F.'s Repræsentant i Redaktionen af Holte Juleblad Hr. Malermester *Otto*

Hansen, Geelsvej 24, med stor praktisk Dygtighed for. Dette Annoncearbejde var en saa uhyre Belastning for mig ved Udgivelsen af Holte Juleblad 1936, at jeg ikke i 1937 turde fortsætte med Udgivelsen. Trykkepriserne steg ogsaa foruroligende i disse Aar, og jeg kunde ikke risikere selv at maatte bære et eventuelt Underskud, hvis Annoncørerne svigtede. Hertil kom, at jeg følte mig personligt dybt skuffet over, at Søllerød Kommunes daværende Sogneraad havde pure afslaaet at udgive et Udvalg af de bedste Artikler fra Holte Juleblad med Illustrationer under Titelen: »Bidrag til Søllerød Sogns Historie«. Da der heller ikke blandt Sognets Beboere var tilstrækkelig offervillig Interesse for denne Udgivelse, ansaa jeg det for personligt nødvendigt at afslutte dette mangeaarige historisk-topografiske Arbejde for Søllerød Sogn, der hvert Efteraar kostede mig mindst tre Ugers ganske ulønnet Arbejde, med Udgivelsen af Holte Juleblad 1936.

Saa blev det historisk-topografiske Arbejde i selve Sognet taget op igen i 1942 paa Initiativ af Finanshovedbogholder *Hans Bjarne* og *Erling Hoffmeyer* med Udgivelsen af Søllerødbogen 1942. Jeg var selv fra først af med i Styrelsen af det Historisk-topografiske Selskab, men jeg har ikke ydet litterære Bidrag til de første tre Aargange 1942—44. Saa bad Bjarne mig yde litterært Bidrag til Aargang 1945, og jeg tog Linien op fra det efter min Formening bedste af alle Holte Juleblade, Aargangen 1926 med Levnedsskildringen af *Hanne Nielsen* paa Havarthigaard, Danmarks dygtigste Bondekone. Efter Hans Bjarnes Død i Februar 1946 blev jeg valgt til Formand for Selskabet, og har altsaa indtil videre igen, som i Holte Juleblads Tid, Ledelsen af det historisk-topografiske Arbejde i Sognet. Jeg vil gerne understrege, at dette Arbejde nødvendigvis maa have en saa stor Tilslutning som muligt ved Medlemstilgang af de to Sognes Folk, for ellers vil det gaa som med Holte Juleblad 1936, at det vil blive umuligt i Længden at fortsætte Udgivelsen af Søllerødbogen, men at den maa ophøre af Mangel paa tilstrækkelig Interesse blandt Kommunens Indbyggere i Almindelighed. Vi skal ikke blot kunne betale Klichéanstalt og Trykkeri, men vi skal ogsaa kunne naa til igen at give Forfatterne et passende Vederlag for deres Arbejde. I de tre sidste Aar er der ligesom i Holte Juleblads Tid ikke blevet betalt Forfatterhonorar til Søllerød Kommunes historisk-topografiske Forfattere. Uden Forfatterhonorar er det i Øjeblikket ganske umuligt at faa en Fornyelse af Forfatterstaben udefra. Derfor vil jeg udtale Ønsket om, at den frivillige Forfatterstab fra selve Kommunen maa udvides i de kommende Aar, og at vi maa faa Tilsagn om litterær Medvirkning, især paa de hidtil altfor lidt behandlede Omraader inden for Søllerød Kommunes Topografi og Historie, Omraader som f. Eks. Arbejderliv og Arbejderbevægelse, og selve Sognets Styre og Opbygning i det sidste hundrede Aar o. s. v. o. s. v. Byrden maa ikke i Længden blive for tung for de enkelte stærkt Interesserede.

(Hans Ellekilde).

NYE MEDLEMMER SIDEN 1946.

(Sml. Søllerødbogen 1946, S. 107—115).

Andersen, D., Civilingeniør ..... Kongevej 35 A, Holte.
Andersen, Elith, Fuldmægtig ..... Søvej 6, Holte.
Andersen, Ingeborg, Afdelingschef i Finansministeriet ..... Poppel Allé 9, Holte.
Andersen, Johs., Tømmerhandler . Tesch Allé 16, Holte.
Andersen, P. Stig, Vinhandler .... de Coninckcsvej 5, Holte.
Andersen, Svend, Direktør ..... Kastanievej 5, Holte.
Andreasen, O. V., Bogtrykker .... Frederikslundvej 33, Holte.
Ankersen, H. O., Renseriet ..... Stationsvej 6, Holte.
Arbo-Bähr, H., Grosserer ..... Ellehøj, de Coninckcsvej 20, Holte.
Arboe, Ole, Tømrermester, Direktør Dronninggrds. Allé 114, Holte.
Arnold, H., Grosserer ..... Birkebakken 35, Holte.

Barfred, A. F., Ingeniør ..... Højbjerghus, Holte.
Biel, G., Grosserer ..... Mothsvej 23, Søllerød, Holte.
Boesgaard, Margr., Fru Grosserer.. Taarnly, Rønnebærvej 13, Holte.
Bogasón, Pjetur, Overlæge ..... Søllerød Sanatorium, Holte.
Borre, J. Arkitekt..... Birkholmsvej 21, Holte
Brentegani, G. N., Stenhuggerm. .. Søllerødvej 3, Søllerød, Holte.
Bugge, G. N., Assurandør ..... Solvej 16, Holte.

Carlsen, A. Fæster, Elektroinstall. . Stationsvej 20, Holte.
Centralbibliotheket ..... Nykøbing F.
Christensen, E., Frk. ..... Pindehuggergaarden, V. Paradisvej 132, Holte.
Christensen, Ewald, Pastor ..... Kongevej 65, Holte.
Christensen, Hans, Arbejdsmand .. Buskehøjvej 6, Nærum.

Ellekilde, Ella, Fru Arkivar ..... Gammelbo, Søbakkevej 2, Øverød.

Friis-Hansen, B., Bibliothekar .... Øverødvej 60, Holte.

Hansen, H. C. Steen, statsaut. Revisor ..... Attemosevej 26, Søllerød, Holte.
Hansen, L. P., Konsulent ..... Norske Allé 3, Holte.
Helsteen, Einår, Grosserer ..... Stockholmsvej 55, Kbh. Ø.
Herdal, Harald, Forfatter ..... Frydenlundsvej 81, Trørød, Vedbæk.
Hoffmeyer, Johs., Lekt., cand. mag. Søvej 15, Holte.

Jürgensen, Louise, Frue. ..... Carlsminde, Søllerød, Holte.
Jørgensen, Fru Bogholder ..... Ved Furesøen 12, Holte.

Lendal, Fr., Handelsgartner ..... Egebæksvej 34, Holte.

Møller, Nic., Kroforpagter ..... Nyholte Kro, Holte.

Nielsen, Børge, Togbetjent ..... Nærumgaard 40, Nærum.

Pedersen, Jørgen, Elektriker ..... Trørødvej 10, Trørød, Vedbæk.
Petersen, W., Frue ..... Nærumvej 77, Nærum.
Philipsen, M., Læge ..... Holmevej 17, Vedbæk.

Saust, Bagermester ..... Gl. Holte Bageri pr. Holte.
Senn, Bjarne, Direktør for Dansk Hattefabrik ..... Nærumvej 110, Nærum.
Steger, Axel, Købmand ..... Stationsvej 14, Holte.
Sørensen, Mogens M., Barber .... Rønnebærvej 4, Holte.

Thomsen, Sv. Aa., Afdelingsingeniør ..... Holtegade 42, Gl. Holte pr. Holte.
Tvermoes, Poul, Generalkonsul .. Søllerød Slot, Søllerød pr. Holte.

Side

1946.

Hans Ellekilde: Hans Bjarne. Mindeord. 9
Therkel Mathiassen: En Boplads fra ældre Stenalder ved Vedbæk Boldbaner 19
Martial Webèr: Oberst J. F. Henry de Drevon 36
A. Avnholt: Japetus Steenstrup. Holtegård og Vidnesdam..... 41
Hans Ellekilde: Digterpræsten Casper Johannes Boye 51
Erling Hoffmeyer: Bidrag til Søllerød biblioteksvæsens ældre historie 85
Erling Hoffmeyer: Søllerød før og nu 101
Medlemsfortegnelse 107

1947.

A. Avnholt: Fra mit arbejde som arkæolog og museumsmand .. 9
Hans Ellekilde: Den gamle General 50
Eva Drachmann: Smaa Erindringer fra »Carlsminde« 101
Erling Hoffmeyer: Søllerød før og nu 109
Hans Ellekilde: Førende Virksomheder i Søllerød og Vedbæk Sogne 115